

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1932.

Första kammaren.

Nr 42.

Onsdagen den 1 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 267, med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag.

Vid föredragning av första lagutskottets memorial nr 45, angående arvoden åt särskilda föredragande inom första lagutskottet m. m., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 87, i anledning av remiss från andra kammaren av väckt motion angående åtgärder för lindrande av jordbrukets kreditsvårigheter i vad den avser viss ändring i sparbankslagen m. m.

Om återlämnande i viss del av en till jordbruksutskottet remitterad motion.

Utskottet hade i förevarande memorial hemställt, att förevarande motion II: 543 måtte i vad den anknöte till lagen om sparbanker den 29 juni 1923 till andra kammaren återlämnas.

Herr förste vice talmannen: Jag ber att få hemställa, herr talman, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan med förklarande, att motionen i ifrågavarande del är av beskaffenhet att böra överlämnas till bankoutskottet.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring av läroverksorganisationen i Stockholm jämte två i ämnet väckta motioner.

Ang. ändring av läroverksorganisationen i Stockholm.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 221 framlagda förslag och med avslag å dels en av herr J. Bergman väckt motion (I: 362), i vad densamma skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, dels ock en av herr F. Ström väckt motion (I: 363), medgiva,

att inom Bromma församling i Stockholm finge från och med läsåret 1932—1933 successivt upprättas ett högre allmänt läroverk, avsett för såväl manliga som kvinnliga lärjungar, med såväl fyrklassig som femklassig realskola, ävensom med gymnasium, omfattande fyraårig latinlinje samt treårig reallinje,

att statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm, finge från och med läsåret 1932/1933 successivt nedläggas,

att upprättandet av nämnda läroverk i Bromma finge ske i omedelbar avslutning till det successiva nedläggandet av nya elementarskolan på sådant

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

sätt, att under första läsåret första klassen av de båda realskollinjerna och första ringen av de båda gymnasielinjerna av läroverket i Bromma upprättades och samtidigt första klassen av realskolan vid nya elementarskolan och första ringen av de båda gymnasielinjerna därstädes indroges samt därefter en klass respektive ring å varje linje vid läroverket i Bromma successivt upprättades i samband med att en klass respektive ring å varje linje vid den nya elementarskolan successivt indroges, allt till dess förstnämnda läroverk vore å samtliga linjer färdigbildat och sistnämnda läroanstalt blivit i sin helhet indragen,

att vid läroverket i Bromma finge från och med den 1 juli 1932 inrättas en ordinarie rektorsbefattning samt

att avlöning för nämnda rektorsbefattning, 7,500 kronor, ävensom arvode åt en tillsyningslärare, 200 kronor, finge under budgetåret 1932/1933 bestridas ur besparingarna å reservationsanslaget till de allmänna läroverken,

allt under förutsättning att Stockholms stad *dels* tillhandahölle erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor, *dels* bidroge till bestridande av de utgifter, som åvilade biblioteks- och materielkassan samt ljus- och vedkassan vid läroverket med ett engångsanslag under första året av läroverkets verksamhet av minst 10,000 kronor, *dels* ock avstode från sin fordran att återbekomma vad ännu vore oguldet, 27,500 kronor, av nya elementarskolans i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 16 mars 1932 omförmälda, av staden erhållna byggnadslån.

I herr *Bergmans* berörda motion hade hemställts, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 221 med den ändring, som betingades därav att frågan om nya elementarskolans framtid underkastades ny prövning och icke, på sätt som i propositionen föresloges, nu avgjordes i samband med Brommaläroverkets upprättande.

I herr *F. Ströms* motion hade hemställts, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 221.

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits

1:o av herrar *Lindblad, Olof Olsson, C. G. V. Hammarskjöld, Wilhelm Björck, Holmgren, Andersson* i Höör och *Jonsson* i Eskilstuna, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till herr *Ströms* motion (I: 363) ävensom herr *Bergmans* motion (I: 362), i vad densamma avsåge frågan om nya elementarskolan i Stockholm, avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition ävensom herr *Bergmans* berörda motion i återstående delar;

2:o av herr *Järte*, som ansett, att utskottet bort, i enlighet med herr *J. Bergmans* i motionen I: 362 framställda förslag, hemställa, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition med den ändring, som betingades därav, att frågan om nya elementarskolans framtid underkastades ny prövning och icke, på sätt som i propositionen föresloges, nu avgjordes i samband med Brommaläroverkets upprättande.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Denna fråga gäller dels ett nytt läroverk i Bromma, dels nedläggandet av nya elementarskolan. Dessa båda ärenden ha sammankopplats på det sättet, att man inte kan skilja det ena från det andra. Vi äro några stycken reseranter, som ha varit av den uppfattningen, att en sådan sammankoppling inte borde ifrågakomma, och jag skall i korthet ange de skäl, som för mitt vidkommande ha varit bestäm-

mande, då jag anslutit mig till reservationen. Vi ha framför oss en ganska arbetsfylld dag, och det gäller naturligtvis att begränsa sina uttalanden så långt det är möjligt, men någonting måste ju i alla fall sägas.

Innan jag går till det centrala i frågan, skall jag under ett par minuter hålla mig så att säga i utkanterna. När man läser departementschefens yttrande i propositionen, får man lätt det intrycket — det har naturligtvis aldrig varit meningen från departementschefens sida, att man skulle få det intrycket, men man får det i alla fall — som om det vore skolöverstyrelsen, som hade hittat på den här sammankopplingen. Det ligger emellertid inte så till. Det hela är beroende på ett brådstörtat kommando från departementschefens sida, ett kommando, som nådde skolöverstyrelsen den 10 mars. Skolöverstyrelsen svarade den 14 mars, och den 16 mars är den kungliga propositionen under-tecknad. Ända in i det sista förklarade skolöverstyrelsen att den inte kunde finna det riktigt, att de båda frågorna om Brommaläroverkets upprättande och om nya elementarskolans nedläggande sammankopplades.

Det finns sedan ett skäl, som spelat en roll i debatten och haft en hel del ofog med sig men som inte har något stöd i den kungliga propositionen. Det är det skälet, att Stockholm måste väl få lov att själv bestämma, var Stockholm vill ha sina läroverk. Vill man ha ett läroverk i Bromma men däremot inte ha kvar nya elementarskolan, så bör väl Stockholm själv få ha avgörandet därvidlag menar man. Det ligger emellertid inte till på det viset. Stockholm har aldrig begärt, att nya elementarskolan skall nedläggas.

Det skulle för resten vara rätt märkvärdigt, om Stockholms stad skulle begära, att något läroverk skulle nedläggas. Läroverksförhållandena inom Stockholms stad ligga inte till på det sättet, att någonting sådant kan vara önskvärt. Stockholm har för närvarande nio läroverk. Av dessa äro sju högre allmänna läroverk, och de två övriga äro realskolor. I dessa läroverk gingo i fjol höst 5,477 lärjungar, men samtidigt gingo i privatskolor här i Stockholm 6,826 lärjungar. I Stockholms kommunala mellanskolor gingo på samma gång 1,067 lärjungar. Det bör tilläggas, att alla dessa läroverk vid sidan om statsläroverken äro statsunderstödda. De lärjungar, som gingo i statsläroverken, voro således endast ett mindretal i förhållande till dem, som gingo i de privata skolorna, om man räknar med dem, som äro statsunderstödda. Skulle man taga alla privatskolor med, alltså även sådana, som inte äro statsunderstödda, komme det lärjungeantal, som inte kan få rum i statsskolorna här i Stockholm, att vida överstiga 10,000-talet. Om man tar bort flickskolorna, som ju i allmänhet inte hitintills i någon vidare utsträckning ha övertagits av staten, och om man även tar bort sådana andra skolor, som bedriva undervisning på mellanskolestadiet här, och således endast håller sig till gymnasierna, då finner man, att det i fjol höst undervisades i statsgymnasierna 1,618 lärjungar och i privatgymnasierna 1,042 lärjungar, d. v. s. i statsgymnasierna undervisades 60 procent av stadens gymnasister, medan däremot 40 procent måste undervisas i privatskolor. Det förefaller under sådana omständigheter, som om det skulle vara rätt märkvärdigt, om staden själv skulle vara intresserad av att ett av statsläroverken lades ned.

Såsom förhållandena ha gestaltat sig på grund av propositionens och statsutskottets ställningstagande, måste man titta en smula på Brommaförhållandena, något som annars skulle ha varit tämligen onödigt. Man säger — och det är det stora skälet, som man jämt och ständigt hör upprepas — att Bromma har rätt till ett läroverk, därför att Bromma har ett 30.000-tal invånare, och då är det ju inte mer än riktigt, säger man, att Bromma får ett läroverk. Men om det vore på det viset, att en stadsdel här i Stockholm, som har 30,000 inbyggare, skulle ha rätt till ett läroverk — då skulle staden som sådan ha rätt till en 15 à 16 stycken nya läroverk. Man får naturligtvis inte räkna

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

på det sättet, utan man måste se efter, hur många lärjungar det är, som från de olika stadsdelarna gå till läroverk. Den kungliga propositionen innehåller den upplysningen, att Brommaområdet hade 751 lärjungar ett visst år, som sökte sig till stadens läroverk. Vi kunna väl avrunda siffran och säga, att i närvarande stund är det ungefär 800 lärjungar. Om en stadsdel, som skickar 800 lärjungar till läroverk, bör ha ett eget läroverk, då bör Stockholms stad ha minst 7 å 8 nya läroverk. Jag menar, att om man ser saken på det viset, blir man ytterligare betänksam, huruvida det kan vara rimligt att lägga ned ett läroverk inom Stockholms hank och stör. Det är uppenbarligen så, att de läroverk, som redan finnas, ha stadsborna här anpassat sig efter, och det måste draga med sig bestämda rubbningar, för den händelse man avkopplar något av läroverken.

Det hänger här på väggen en karta, som tyvärr är alltför liten för att kammarrens ledamöter ska kunna ha någon egentlig nytta av den, men jag kan nog ändå ge en liten vägledning. De läroverk, vi ha i Stockholm, äro så placerade, att vi ha två stycken på Södermalm, ett högre allmänt läroverk och en realskola. Dessutom ligger den ena av Stockholms båda kommunala mellanskolor där. På Kungsholmen ha vi ett högre allmänt läroverk, och inte långt därifrån ligger den andra av Stockholms stads kommunala mellanskolor. På Östermalm ha vi ett högre allmänt läroverk, och de återstående läroverken ligga på Norrmalm. Gå vi västerifrån, träffa vi först på Vasa realskola, sedan kommer högre allmänna läroverket för flickor, så norra latinläroverket och norra realläroverket, och längst ned på Norrmalm ha vi nya elementarskolan.

Som vi se på kartan, finns det en del olikfärgade streck, som löpa in till staden. De representera de barn, som ifrån förorterna resa in till skolorna i staden. Det streck, som vi se där västerifrån, verkar rätt tendentiöst. Det är synnerligen tjockt, då däremot de andra ju äro betydligt smalare. Men det tjocka röda strecket representerar i alla fall inte mer än 373 lärjungar, då däremot alla streck, som komma söderifrån, tillsammans representera 347 elever, således inte mycket mindre. De, som komma norrifrån, beteckna 309 lärjungar. Det är således bara den omständigheten, att inte alla streck från söder och från norr ha sammanförts, som gör, att strecket från väster kommer att spela den pampiga roll, som det gör här på kartan. Det förvillar säkerligen, men det förvillar inte den som känner siffrorna.

Följden av tillvaron av dessa förortsbarn, om jag så får kalla dem, har blivit, att stadsskolorna i hög grad äro befolkade. Vasa realskola t. ex. har inte mindre än 617 lärjungar, norra latinläroverket har 748, norra realläroverket 686. Dessa läroverk äro fyllda, eftersom förortsbarnen från norr i stor utsträckning lastas av vid Norra Bantorget och vid den nya borgarskolan och sedan fördela sig på de skolor, som ligga här längst i norr. Östermalmsläroverket, som man ser här på kartan — om man kan se det! — tar emot mycket få förortsbarn, men denna skola har likväl inte mindre än 865 lärjungar. Vi veta, att Ladugårdsgården kommer att bebyggas. När den bebyggelsen en gång blir klar och barnen därifrån skola söka sig till skola, kommer Östermalms högre allmänna läroverk att sprängas — bildligt talat. Det blir nödvändigt att finna utlopp för barnen där. Hitintills har man haft nya elementarskolan som en reserv. Den har något mer än 330 barn. Den tar upp just barnen från Östermalm och Norrmalm. Den är på det sättet en genuin stadsskola, att den rymmer mycket få förortsbarn, endast 51 stycken, men annars uteslutande barn från Norrmalm och Östermalm. När man gör denna överblick över skolförhållandena i Stockholm, förefaller det, som om alla skäl talade för att nya elementarskolan skulle bibehållas. Nya elementarskolan är reträtt för en del av dessa barn från Norrmalm och Östermalm, som inte kunna få plats någon annanstans i stats-skolorna här på norr.

Gå vi sedan till Bromma, så finna vi, att från Bromma söka sig 373 barn till Stockholmsskolorna. 245 av dessa stanna på Kungsholmen. Det är det, som gör, att det röda strecket här får ett sådant brått slut. Kungsholms högre allmänna läroverk är, kan man säga, ett Brommaläroverk. De flesta barnen från den östra delen av Brommaområdet söka sig dit; det gäller exempelvis de barn, som komma från Äppelviken, Smedslätten, Älsten m. fl. orter, som gå förbi den kommunala mellanskolan i Alvik och till 66 procent stanna i Kungsholms högre allmänna läroverk.

Vad är det nu, som kommer att ske, därest man lägger ned nya elementarskolan och upprättar ett läroverk i Bromma? Jo, resultatet kommer naturligtvis att bli, att ytterligare många familjer i de centrala delarna av Stockholm måste skicka sina barn till privatskolor. Hundratals nya familjer måste sälla sig till de mer än 6,000 andra, som måste skicka sina barn till privatskolorna. Det är klart, att Brommabarnen böra ha alldeles samma rätt som stadsbarnen i övrigt. Det är ingenting att säga om den saken. Men Brommabarnen ha det för närvarande inte sämre än de andra stadsbarnen. Man skall inte tro, att stadsbarnen alltid samla sig omkring vissa skolor, som de ha i närheten. Hade man velat draga nya streck på den här kartan, så skulle det ha tillkommit ett streck söderifrån, som förde ett hundratal lärjungar från Södermalm upp till de norra delarna av Norrmalm, och vi skulle ha fått draga ett streck för ett 80—90-tal barn, som från Östermalm tvingas bort till de västra och nordvästra delarna av staden. Man talar om att Brommaföräldrarna ha det så besvärligt med sina barn, och det kan ju vara, men familjerna i de centralare delarna av staden ha det minsann inte bättre. De inte bara tvingas i stor utsträckning att skicka sina barn till privatskolor, utan när de kunna skicka dem till statens skolor, få de ibland också skicka dem långa vägar.

När man framhåller dessa saker, så sker det inte på grund av någon avoghet mot Bromma. Det är ingen, som önskar hellre än jag, att Bromma skall få ett läroverk. Det är bara en första avbetalning på de många läroverk, som Stockholms stad egentligen bör ha. Men det är sammankopplingen med nya elementarskolans nedläggande, som tvingar en till dessa jämförelser. Jag har, som sagt, ingen anledning att vara avog mot Bromma, jag har vänner och bekanta där, som jag sätter värde på, men när man går till en sak som denna, får man inte döma efter tycke och smak eller efter var man har sina vänner och bekanta, utan man måste försöka att döma något så när rättvist. Och siffrorna här tala sitt tydliga språk. De äro kalla och okänsliga men de äro också sannfärdiga, och de säga, att det aldrig kan vara riktigt att lägga ned nya elementarskolan, såsom förhållandena nu en gång ha gestaltat sig. Jag förstår mycket väl, att Brommaborna vilja ha ett läroverk och att de agitera och ligga i det värsta de kunna. Men vem jag däremot inte förstår, det är departementschefen och statsutskottet. Ty här ute i Bromma råder inte ett nödtillstånd så stort, att man för den skull skall behöva slå ihjäl en gammal god skola, som inte bara har utrett mycket gott utan också kan uträtta gott i framtiden.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Bergman: Herr talman! Som den föregående ärade talaren redan utvecklat, innebär den fråga, som här föreligger, en sammankoppling av två sins emellan icke samhöriga ärenden på ett sätt, som icke så litet trasslar till frågan. Det ena ärendet är upprättandet av ett nytt allmänt läroverk för Stockholm inom Bromma församling. Däröfver har Stockholms stad framställt begäran. Om den saken är en vidlyftig och vederhäftig utredning framlagd, och framställningen har förut tillstyrkts från alla håll — ehuru på det yttersta i dessa dagar det uppstått något förändrade uppfattningar på vissa håll. Då

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.

(Forts.)

det nyss gjorts gällande att Bromma med sina 30,000 invånare icke skulle ha anspråk på ett läroverk, därför att det finns andra stadsdelar, som ha ännu större invånarantal och som borde ha företräde, så förbiser man först och främst den oerhört starka, alltjämt pågående tillväxten av befolkningen inom Bromma, som gör, att vad som nu är 30,000, inom kort blir mycket mer. Det var för kort tid sedan mycket mindre. Man ser av den statistik, som åberopats, hur snabbt förhållandena ändrat sig. Vidare förbiser man också, att det är stor skillnad på olika stadsdelar i avseende å det behov, som inom dem gör sig gällande av den undervisning, ett högre allmänt läroverk erbjuder. Ur bägge dessa synpunkter förefaller det, som om behovet av läroverket i Bromma skulle vara fullkomligt otvivelaktigt.

Men så komma vi till den andra frågan, nämligen den om nya elementarskolans nedläggande. Den frågan har sammankopplats med Brommaläroverket på ett sätt, som synes mig vara av den anmärkningsvärda beskaftenhet, att redan med hänsyn till beredningen av detta ärende det icke bör ifrågakomma, att propositionen godkännes, sådan den föreligger, eller ens sådan den blivit, med den modifikation den undergått genom beslutet i andra kammaren. Det förhåller sig nämligen så, att någon utredning angående nedläggandet av nya elementarskolan helt enkelt icke föreligger. Man kan rent av säga, att här nästan tangeras gränsen för det enligt grundlagen tillåtna i fråga om ärendens förberedande. Det var ju så, att frågan om Brommaläroverket underställdes skolöverstyrelsen. Den var redan förut mycket utförligt behandlad av olika stadsmyndigheter o. s. v., och skolöverstyrelsen underkastade den ytterligare en omsorgsfull utredning. I denna utredning förekommer intet förslag angående nedläggandet av nya elementarskolan. Där antydes i förbigående att den saken har varit på tal, men skolöverstyrelsen ställer sig avvisande emot den tanken överhuvud taget samt säger, att det är en sak, som icke bör sammankopplas med frågan om Brommaläroverket och ej bör behandlas i detta sammanhang.

Den 10 mars erhöll emellertid skolöverstyrelsen av Kungl. Maj:t befallning att verkställa utredning angående ett ifrågasatt successivt nedläggande av nya elementarskolan i Stockholm. Denna utredning om en så vittomfattande, på många områden ingripande åtgärd, vilken, ifall utredningen skulle motsvara rimliga krav, även skulle kräva förhandlingar med därav berörda personer och korporationer — denna utredning, säger jag, som således hade denna mycket omfattande innebörd, skulle vara färdig inom orimligt kort tid. Enligt Kungl. Maj:ts proposition sid. 35 anbefalldes den genom remiss den 10 mars, och det begärdes praktiskt taget ögonblickligt besked. Ett besked inkom från skolöverstyrelsen den 14 mars, varvid är att märka, att den 13 mars var en söndag. Alltså hade i realiteten endast tre dagar stått till den av en mängd andra ärenden överhopade skolöverstyrelsens förfogande för denna utredning.

Vad innehåller då utredningen? Den innehåller ett upprepande av vad skolöverstyrelsen förut i sitt utlåtande om Brommaläroverket sagt, att den icke anser, att denna sak bör sammankopplas med frågan om nya elementarskolan, och att den icke har ändrat sin mening i avseende å olämpligheten att nedlägga sistnämnda gamla och för Stockholm behöfliga läroverk. Men så säger skolöverstyrelsen, att eftersom Kungl. Maj:t har ålagt skolöverstyrelsen, som ju lyder under Kungl. Maj:t, att lägga fram en teknisk plan för avvecklingen av nya elementarskolan, i händelse den skall nedläggas, så skall denna tekniska plan se ut så och så. Skolöverstyrelsen har sålunda avstyrkt skolans nedläggande, men har nödtvunget, på befallning, sagt ifrån, att om Kungl. Maj:t vill nedlägga nya elementarskolan, bör det tekniskt gå till på det och det sättet. Efter en så beskaffad utredning och med åberopande av densamma framlägges en proposition för riksdagen att nedlägga ett gammalt läroverk, Stockholms äldsta fullständiga högre allmänna läroverk, ett läroverk med mycket bety-

delsefulla uppgifter och traditioner. Nu förstår man ju, att det icke får vara det avgörande, att detta läroverk en gång har spelat en ofantligt stor roll för hela vårt undervisningsväsen och särskilt att det varit pionjären för realbildningen i vårt land o. s. v. samt att dess historia kan uppvisa andra stora insatser på det pedagogiska området. Men motivet för dess bibehållande är icke allenast av historisk art; man måste också betänka, att detta läroverk fyller en mycket betydande uppgift i raden av nutida högre undervisningsanstalter i huvudstaden och är väl behöfligt med hänsyn till den starka tillströmningen till dessa anstalter, något som redan den föregående ärade talaren mycket riktigt har påpekat. Jag behöver icke upprepa hans argumentation.

Det torde vara någonting alldeles enastående, att en gammal högt ansedd läroanstalt med sådana traditioner, sådana särskilda uppgifter och ett sådant lärjungeantal, som den, trots ogynnsam behandling i organisationshänseende, alltjämt har, skall på detta sätt utan rannsaking dömas till döden. Jag vill här tillägga, att denna skola skulle ha haft ett mycket större lärjungeantal, ifall dess organisation fått vara sådan, som den själv har ansett, att den borde kunnat vara, och som motsvarar efterfrågan och behovet. På grund av kända förhållanden har den förvägrats denna organisation, och detta har till en del inverkat på anslutningen. Men som redan påpekats, finns där i alla fall ett ganska stort lärjungeantal. Utan hänsyn till de hundratals familjer som beröras av läroverkets nedläggande, utan närmare utredning och utan hörande av de personer och korporationer, som borde höras i ett sådant ärende, dekreteras nu med en ilsna bhet, som närmast verkar överrumpling, att läroverket skall försvinna. Man har icke hört nya elementarskolan själv. Dess rektor, dess kollegium ha inte fått yttra sig. Man har icke ens hört direktionen för Stockholms stads undervisningsverk. Det var ju inte möjligt för skolöverstyrelsen att på de tre dagar den hade till sitt förfogande begära utlåtande av dessa korporationer och personer. Två dagar efter det skolöverstyrelsen kommit in med sitt yttrande, lade Kungl. Maj:t fram propositionen. Ett förslag, som framlägges efter en så beskaffad utredning som denna, synes mig riksdagen ej kunna godkänna, om man skall följa hittills iakttagna traditioner i avseende å de krav, som man ställt på utredningar.

Detta gäller emellertid endast frågan om nya elementarskolan, under det att frågan om Brommaläroverket är så väl motiverad och väl förberedd, att det icke finns någon anledning att motsätta sig propositionen i den delen. Såsom herrarna kanske observerat, har jag därför väckt en motion, som går ut på bifall till den kungl. propositionen i den del, där vederbörlig och tillfredsställande utredning föreligger, nämligen i avseende å Brommaläroverket, under det att man skulle avslå propositionen i den punkt, som avser nedläggandet av nya elementarskolan.

Nu har andra kammaren ju fattat ett beslut i saken, som går ut på både att bifalla upprättandet av Brommaläroverket och att nedlägga nya elementarskolan, dock med den lilla uppmjukningen, att gymnasiet vid nya elementarskolan icke skulle börja avvecklas förrän nästa år. Men man har i alla fall i andra kammarens beslut sagt ifrån, att nya elementarskolan *skall* avvecklas.

Jag tillåter mig emellertid att i överensstämmelse med min motion föreslå, att denna kammare fattar ett beslut, som, såvitt jag förstår, möjliggör en sammanjämkning. Jag har funnit, att de, som ha satt sig in i denna fråga, i allmänhet ha den meningen, att just den linje, som jag har tillåtit mig föreslå, vore den riktiga vägen, men man tycks ha resignerat, man har inte på alla håll »le courage de son opinion».

Innan jag slutar, vill jag till sist fästa uppmärksamheten på, att det finns

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.

(Forts.)

en hel del ekonomiska detaljer, vilkas utredning väl var och en — vilken åsikt han än har om skolfrågor och skolorganisation — måste medge behovet av. Det finns ju t. ex. donationer av olika slag, som äro givna till nya elementarskolan, icke till något annat läroverk såsom t. ex. Brommaläroverket, utan just till nya elementarskolan med dess speciella uppgifter. Vad skall man göra med dem? Det torde väl finnas möjligheter att ordna den saken, men det kräver en utredning, som nu icke föreligger, och som måste föregå ett eventuellt beslut om läroverkets nedläggande. Ett motsatt förfarande vore lätt-sinnigt och knappast riksdagen värdigt.

Beträffande den ekonomiska sidan av saken, får jag fästa uppmärksamheten på att skillnaden mellan vad jag här föreslår och vad andra kammaren beslutat är i ekonomiskt avseende för staten nästan ingen, vad nästa budgetår beträffar. Vad jag föreslår, är att ge nya elementarskolan ett års verklig, icke blott skenbar frist. Om man följer den linje, som jag föreslår, blir skillnaden den, att här icke nu definitivt säges ifrån, att nya elementarskolan skall nedläggas, utan man hänvisar den frågan till utredning under det år som stundar. Om denna utredning visar, att nedläggandet är önskvärt och möjligt, har man fullkomlig frihet att avveckla nya elementarskolan och att börja med denna avveckling nästa år. Ur alla synpunkter synes mig detta vara den förnuftigare vägen.

Jag ber därför att få göra följande yrkande. Jag hemställer,

1) att riksdagen må, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag ej kunnat oförändrat bifallas, samt med bifall till motionen I: 362 och med avslag å motionen I: 363, medgiva,

att inom Bromma församling i Stockholm må från och med läsåret 1932/1933 successivt upprättas ett högre allmänt läroverk, avsett för såväl manliga som kvinnliga lärjungar, med såväl 4-klassig som 5-klassig realskola, ävensom med gymnasium, omfattande 4-årig latinlinje och 3-årig reallinje;

att upprättandet av nämnda läroverk i Bromma må ske på sådant sätt, att under första läsåret första klassen av de båda realskolelinjerna och första ringen av de båda gymnasielinjerna upprättas samt därefter en klass, respektive ring å varje linje successivt upprättas år efter år, till dess läroverket är å samtliga linjer färdigbildat;

att vid läroverket i Bromma må från och med den 1 juli 1932 inrättas en ordinarie rektorsbefattning, samt att undervisningen i övrigt under första läsåret må bestridas av extraordinarie krafter;

att avlöningen till förenämnda rektorsbefattning, 7,500 kronor, ävensom behövligen arvoden må under budgetåret 1932/1933 bestridas av besparingarna å reservationsanslaget till de allmänna läroverken;

allt under förutsättning att Stockholms stad *dels* tillhandahåller erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor, *dels* bidrager till bestridande av de utgifter, som åvila biblioteks- och materielkassan samt ljus- och vedkassan vid läroverket med ett engångsanslag under första året av läroverkets verksamhet av minst 10,000 kronor; samt

2) att riksdagen må hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om skyndsamt utredning, huruvida och i vad mån verksamheten vid statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm, bör omläggas eller nedläggas samt för 1933 års riksdag framlägga de förslag, till vilka denna utredning kan föranleda.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman, mina herrar! Jag befinner mig i det egendomliga läget att, ehuru representant för Stockholms stad, få vända mig

emot en proposition, som har till utgångspunkt att till en viss del bifalla en framställning ifrån Stockholms stadsfullmäktige.

Jag vill då redan från början betona, att jag och väl alla i Stockholm med mycken glädje ha funnit, att Kungl. Maj:t och herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet velat på denna punkt visa en snabbhet och en handlingskraft, som vi högt uppskatta. För min del vill jag också säga, att det är med en viss tvekan, som jag går att vända mig mot statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. När det har gällt många kulturella uppgifter, har departementschefen varit besjälad av de allra bästa avsikter och har gjort insatser, för vilka vi alla äro honom mycken tack skyldiga. Men trots allt detta har det för mig varit omöjligt att kunna följa den linje, som propositionen och därefter utskottet har föreslagit, och jag skall med några ord försöka visa, att den väg, som man nu slår in på, är synnerligen vansklig. Jag har verkligen den förhoppningen, att om herrarna skulle vilja följa med och lyssna något till de argument, jag har att framföra, skulle herrarna i varje fall bli ganska tveksamma inför ett beslut i enlighet med utskottets hemställan.

Redan när denna fråga ursprungligen behandlades inom stadskollegiet, rådde det mycken tvekan om, huruvida den rätta tidpunkten nu var inne att begära ett läroverk för Bromma — ej så att man icke var överens om, att Bromma med tiden förr eller senare behövde ett läroverk, men det var även andra områden av Stockholms stad, som voro i behov av läroverk. Hela läroverksfrågan för Stockholms stad var i ett så outrett läge, att man kunde vara tveksam, huruvida man nu skulle gå in på den väg, som man ämnade gå. Emellertid kom man slutligen till enighet i stadskollegiet, och där blev ingen enda reservation. Denna enighet baserades därpå, att om det var meningen att begära ett läroverk för Bromma, så skulle propositionen först kunna komma vid 1933 års riksdag. Sådan var utgångspunkten. Under tiden skulle Stockholms stad få tillräcklig tid att utreda en hel rad praktiska frågor, som sammanhängde med det nya läroverkets tillkomst, förläggning och annat. Nu kom i stället propositionen nästan omedelbart som stadsfullmäktiges beslut hade vunnit stadfästelse, och därigenom blevo åtskilliga frågor outhärdade.

Ännu mera bekymrad blev man, när man fann, att Stockholms stads hemställan visserligen i så måtto hade bifallits, att man hade gått in för Brommaläroverket, men på bekostnad av ett annat läroverk, så att staden i verkligheten icke fick något nytt läroverk, utan endast ett gammalt läroverk förflyttat till en ny plats. Jag är övertygad om, att hade Stockholms stadskollegium och stadsfullmäktige kunnat ana, att konsekvenserna av deras hemställan skulle bliva den, att man hastigt och lustigt ville lägga ned ett läroverk för att kunna tillmötesgå kravet på Brommaläroverkets upprättande, så hade det icke varit möjligt att erhålla majoritet i stadsfullmäktige för en sådan linje, så länge ingen utredning föreligger om konsekvenserna av nedläggandet av nya elementarskolan och upprättandet av Brommaläroverket på dess spillror. Innan konsekvenserna för Stockholms olika områden med hänsyn till läroverksundervisning och hela läroverksfrågans läge och utveckling icke utretts, ha vi, så långt jag kan finna, inga möjligheter att kunna gå med på ett förslag, som kan tänkas leda till konsekvenser, som vi från de utgångspunkter, vi tidigare ha haft, icke kunnat finna vara riktiga.

Jag är övertygad om, att den väg, som man nu är inne på, kommer att i allra högsta grad komplicera hela läroverksfrågans läge för Stockholms stad och detta för årtal framåt, och den kommer, om den löses i denna riktning, även för statsmakterna att under de närmaste åren medföra många stora bekymmer och låsa fast vid en viss linje en utveckling, som statsmakterna i detta ögonblick icke kunna överblicka. Jag tror sålunda, att det icke är klokt av riksdagen att på en sådan utredning, som den nu förefintliga, gå in för ett positivt be-

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

slut. Jag är övertygad om, mina herrar, att konsekvenserna även på det ekonomiska området av detta beslut bli för statsmakterna mera betungande för framtiden än varje annat beslut. Ty har man på denna väg sagt A, så tvingas man att säga B. Har man genom att indraga ett läroverk gett en förort, som har 30,000 invånare, ett eget läroverk, så kan man absolut icke komma ifrån att också ge Brännkyrka och Enskede, som ha 48,000 invånare, ett eget läroverk. Den frågan kommer under utredning inom staden. Om man lägger ned nya elementarskolan, kan det icke, såvitt jag förstår, dröja länge, förrän Stockholms stad kommer och hemställer om ett läroverk även för Brännkyrka och Enskede, för de södra förstäderna. Ty man kan ingalunda, mina herrar, förfara på det sättet, att man endast tillgodoser de områden av förorterna, där de förmögna bo, men icke taga någon hänsyn till sådana områden, där de fattigare klasserna bo.

Vad är det nu som gör, att vi behöva tid i Stockholms stad för att kunna utreda vissa spörsmål, som sammanhånga med den fråga, vilken nu är föremål för överläggning? Jo, det är för det första platsfrågan för läroverket i Bromma. Genom det ytterst skyndsamma beslut, som nu skulle fattas, står Stockholms stad inför den situationen att icke veta någonting om, vart den skall förlägga läroverket i Bromma. Bromma är en ofantligt stor ort med bebyggelse i olika delar. Vi hava en bebyggelse för jämförelsevis burget folk i en del, vidare ett industriområde i en annan del och en bebyggelse företrädesvis för arbetare och smärre tjänstemän i ännu en del av församlingen. Man måste taga hänsyn till alla dessa kategorier och deras berättigade intressen, och man kan icke förlägga läroverket blott i den del av församlingen, där de förmögna bo.

Man måste även taga hänsyn till kommunikationerna. Vi hålla just på att utreda frågan om kommunikationerna för Bromma, dels i spårvägsstyrelsen och dels i stadskollegiet. Det har en stor betydelse för det framtida läroverkets förläggande, hur dessa kommunikationsleder komma att bli lagda. Vi hava nyligen fattat beslut om att bygga Ängbybanan, som kommer att förbinda vissa ännu icke helt exploaterade delar av Bromma med centralpunkten av församlingen i dess östra del, Alvik. Allt talar för att den enda riktiga platsen att förlägga läroverket är Alvik eller eventuellt Traneberg. Men blir i all synnerhet detta senare fallet, måste en stor del av lärjungarna, kanske de allra flesta, fortfarande begagna spårvagn för att komma till läroverket, och det torde icke taga längre tid än ytterligare 4 à 5 minuter att komma till Kungsholms läroverk. Någon egentlig tidsvinst tror jag alltså icke att det blir, i synnerhet om man förlägger läroverket i Traneberg, vilket måhända är det sannolika. Vidare ha vi frågan om stadsplanen. Denna fråga är för vissa delar av Bromma ännu icke avgjord.

Slutligen ha vi en omständighet av allra största betydelse. Sedan vi i januari månad fattade beslut om att begära Brommaläroverket hos statsmakterna, så har för Stockholms stads del börjat en ekonomisk kris och depression av en sådan omfattning, att jag för min del är fullkomligt övertygad därom, att hade denna depression och kris då varit av den omfattning, av den betydelse, som den nu visat sig vara för Stockholms stad, så hade stadsfullmäktige ingalunda vågat sig på att nu begära läroverket i Bromma. Ty nu måste Stockholms stad taga hänsyn till andra krav på olika områden, som göra sig gällande, och våga det ena kravet med dess ekonomiska konsekvenser mot det andra, och det torde väl komma att visa sig, att det inte är möjligt att i ett slag genomföra alla de olika krav, som föreligga. Jag vill för herrarna nämna, att på undervisningsrotelns område ha vi följande förslag, som måste vägas vid sidan om kravet på ett nytt Brommaläroverk; det är dock en summa på mellan 1 och 2 miljoner kronor, som det gäller för staden, ja, kanske till och med över 2 miljoner kronor. Man vet ännu inte precis vad summan kommer att gå till.

Vi hava för det första ett tidigare fattat beslut om ett flickläroverk. Det torde också kosta bortåt ett par miljoner kronor. Vi hava två folkskolor, som skola byggas, vilka bägge äro ytterst nödvändiga och i synnerhet den ena absolut ofrånkomlig. Vi hava vidare kommunala mellanskolan på Söder, som också skall skapas. Så ha vi det viktigaste av alltsammans, som vi nu stå inför, nämligen att till en kostnad av 4 å 5 miljoner kronor bygga nya lokaler för våra yrkesskolor.

*Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)*

Herrarna ha själva under riksdagens lopp varit med om att diskutera, hur nödvändigt det är att i viss mån lägga om undervisningen och lägga den på en mera praktisk grundval i vårt land. Vi hava här i Stockholm — jag tror, att man skall erkänna det — en yrkesskola av ovanligt hög kvalitet. Men skolan har oerhört dåliga och spridda lokaler. För alla de unga arbetare, som skola kunna sättas i stånd att försörja sig, måste vi skapa en utbildning, som är verkligt betingad av förhållandena. Det är en dyr historia. Vi tvingas liksom statsmakterna att väga de olika utgiftsposterna och de olika behoven mot varandra. I valet emellan att Stockholms stad t. ex. skulle lägga ut pengar för de nya folkskolorna och för yrkesskolan eller för Brommaläroverket, så måste jag säga, att nämnda ändamål äro av behovet mera påkallade än att lägga ut pengar för läroverket i Bromma. Detta läroverk kan nämligen gott anstå; men enligt mitt förmenande kan icke yrkesskolans lokalfråga skjutas på framtiden. Stockholms stad är sålunda tvingad att välja emellan olika utgiftsposter.

Jag vill både till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet och till kammaren säga, att om kammaren nu beslutar att gå på utskottets linje, så innebär detta ingalunda någon säkerhet för att läroverket i Bromma kommer till stånd, utan Stockholms stad måste förbehålla sig frihet att, trots att den har begärt läroverket, pröva utgifterna för detta behov jämsides med utgifterna för andra behov. Då kan det hända, att det blir ett avslag från stadens sida och att statsmakterna ha både försuttit tiden och försuttit möjligheterna att lösa frågan om nya elementarskolan på en annan väg än den här föreslagna. Jag tror därför icke, att det är klokt av riksdagen ens ur statsmakternas egna synpunkter att nu gå in för utskottets linje. Jag kan nämna, att jag, innan jag väckte min motion, framlade densamma för stadskollegiet, utan att dock stadskollegiet tog någon ställning till den, och att jag, innan jag här uppträtt, har överlagt med den, som främst bär ansvaret för Stockholms stads undervisning, nämligen borgarrådet för undervisningsroteln. De sista ord han yttrade till mig voro: »Laga för all del, att man inte binder både kommunen och staten genom att gå utskottets väg!»

Under sådana förhållanden förstår jag icke, varför man här ovillkorligen skall gå på en linje, som binder både staten och staden. Härmed vill jag ingalunda alls ha sagt, att man icke i framtiden bör gå en väg, som möjliggör, att Bromma får ett eget läroverk, men jag skulle för min del finna det önskvärt, att man finge ett rådrum på ett eller två år samt att man under tiden kunde få förhandlingar mellan staten och staden om hela läroverksfrågan i Stockholm och därigenom komma till en lösning, som tillfredsställer alla parter och som icke medför konsekvensen, att nya elementarskolan behöver nedläggas, i varje fall utan att det beredes ersättning på annat sätt än genom allenast Brommaläroverket.

Jag måste också beklaga, att stadens undervisningsverk icke alls blivit hörda, innan propositionen framlades. Jag förstår, att det på grund av bristande tid icke varit möjligt, men hade de hörts, tror jag, att man möjligen kunnat vinna en framflyttning av denna frågas framläggande inför riksdagen till kommande år och därigenom erhållit andrum för att kunna framlägga den på ett mera utrett och till konsekvenserna övervägt sätt. Jag kan ju icke tala annat

Äng.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

än å egna vägnar, men jag skulle mycket misstaga mig, om ett beslut i enlighet med utskottets eller andra kammarens ståndpunkt skulle medföra annat än ett tilltrasslande av hela läroverksfrågan i varje fall för Stockholms stads del. Om man går utskottets väg, finns det inga möjligheter för Stockholms stad att till hösten hinna vidtaga sådana anordningar, att frågan kan lösas och den nya organisationen börja tillämpas innevarande år. Ja, det har till och med meddelats mig från auktoritativt håll, att rent formella hinder skulle omöjliggöra en sådan lösning.

Såvitt jag har funnit, skulle andra kammarens beslut innebära, att staden får två linjer att välja mellan. Den får ett visst rådrom men blir bunden i alla fall. Det har fattats ett principiellt beslut om nya elementarskolans nedläggande och Brommaläroverkets upprättande, men man vinner ett visst rådrom för själva det praktiska genomförandet. Dock måste jag säga, att det väl för både staden och staten skulle vara mera önskvärt, att rådrommet och gränsen för detsamma mera utvidgades, så att man finge tillfälle att pröva frågan i hela dess vidd och därigenom finge flera alternativ att välja emellan. Det finns ju dock flera utvägar än att bifalla förslaget om Brommaläroverket och nedlägga nya elementarskolan. Det finns ju möjligheter att här gå på en tredje eller fjärde linje, därest man endast får tid till överläggning och tid till utredning av frågan. Jag tror icke, att Stockholm på minsta sätt vill motsätta sig ett tillmötesgående av alla de krav och önskemål, som kunna framföras från olika håll, men vi måste ändock, skulle jag tro, önska att få vara med om en sådan utredning och framföra våra synpunkter.

Det har sagts mig, att det starkaste skälet för utskottets förslag skulle vara ett ekonomiskt intresse för staten, i det staten genom att nedlägga nya elementarskolan skulle få en mycket dyrbar och välbelägen tomt ledig och alltså kunna erhålla en ekonomisk vinst genom att sälja denna tomt eller använda den på annat sätt. Det kan ju emellertid icke ha någon avgörande betydelse härvidlag, om man nu fattar beslut om nya elementarskolans nedläggande eller icke, ty även om man får ett rådrom och en ny utredning, föreligger ju likväl denna möjlighet. Och om det är någon som tror, att det är möjligt att inom år och dag eller inom en mycket kort tid förvandla nya elementarskolans tomt till pengar för staten, tror jag, att det är ett misstag. Vi ha just nu en stor internationell stadsplanätävling för hela nedre Norrmalm, anordnad av Stockholms stad och omfattande just det område, som sveper omkring Hötorget och sträcker sig ned till Gustav Adolfs torg. Det är en mycket omfattande procedur, och innan ett eventuellt beslut på basis av denna tävlans resultat har vunnit stadfästelse i högsta vederbörlig instans torde åtskilliga år förgå. Under tiden är det omöjligt att utnyttja denna tomt. Vad vinner man då i ekonomiskt avseende genom en forcering av frågans lösning?

Det har också sagts, att den linje, som statsutskottet har föreslagit med en successiv nedläggning av nya elementarskolan och ett successivt uppbyggande av Brommaläroverket, skulle giva en ekonomisk behållning åt staten. Ja, det är ju möjligt, men jag är inte säker på att man har beräknat alla de svårigheter, som upptorna sig, när det gäller att göra jämförelser av denna natur, och när det gäller att överblicka konsekvenserna av en sådan förvandling av ett läroverk till ett annat, som det här är fråga om. Det kan hända, mina herrar, att man får ett för staten i flera avseenden dyrare läroverk än man har utgått ifrån.

Då man icke kan anse, att någon part förlorar på att vi få ett år för rådrom och nya utredningar, samt då alla parter tyckas vara överens om att man på det ena eller andra sättet skall tillgodose Brommabefolkningens behov, i den mån de äro sakligt grundade, kan jag icke förstå, varför man icke skall kunna

vara med om en sådan åtgärd, som verkligen skulle möjliggöra en utredning, så att vi kunna överblicka frågan i hela dess vidd.

Herr talman! Jag kan icke tala annat än å egna vägnar, men jag har funnit, att om man vill gagna både staden och staten, är den enda riktiga vägen att gå den att bifalla den reservation, som är fogad till utskottets betänkande av herr Lindblad m. fl. Jag anhåller därför att få yrka bifall till herr Lindblads reservation.

*Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)*

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

I samband härmed meddelade herr talmannen, att arbetsplenium komme att hållas under morgondagen med början kl. 7 e. m. och, om så skulle erfordras, även påföljande dag, likaledes med början kl. 7 e. m.

Herr Pauli: Herr talman! Den föregående ärade talaren inledde sitt anförande med att framhålla det egendomliga läge, i vilket han befann sig, då han såsom representant för Stockholms stad här uppträdde och talade emot en framställning från Stockholms stadsfullmäktige. Jag delar verkligen hans uppfattning, att detta är ett egendomligt läge. Stockholms stad har ju låtit utreda frågan om ett läroverk i Bromma, Stockholms stad har inhämtat yttrandet av statistiska kontoret och gymnasiekommittén, sedan har saken behandlats i stadskollegiet och i stadsfullmäktige, och resultatet blev, att i januari detta år stadsfullmäktige gjorde en hemställan till Kungl. Maj:t om ett läroverk i Bromma. Vad har inträffat sedan dess? Någon ny framställning från Stockholms stad har icke kommit. Herr Ström framhöll upprepade gånger under sitt anförande, att han icke talade å någon annans vägnar än sina egna, och däri har han, såvitt jag vet, också rätt, ty något officiellt uttalande från Stockholms stad, som skulle innebära, att staden ändrat sig i fråga om vad den begärde i januari detta år, föreligger icke. Vi torde alltså kunna utgå från att de skäl, som från Stockholms stads sida ha framlagts i fråga om behovet av ett läroverk i Bromma, verkligen från stadens synpunkt fortfarande äga bärande kraft. Jag tror också, att de försök, som på sina håll i diskussionen ha gjorts att bestrida behovet av ett sådant läroverk, äro skäligen fruktlösa. Icke heller herr Ström har velat bestrida behovet därav. Han har framkastat, att ett dylikt läroverk kunde behövas för andra förorter, t. ex. Brännkyrka. Ja, det är ju alldeles klart, att inte Bromma skall vara den enda förort, som i den mån lärjungetillströmningen till läroverk uppvisar en tillräcklig siffra, skall anses vara i behov av ett läroverk. Han kan givetvis vara förvissad om att den dag, då Stockholms stad går in med ett motiverat förslag om ett läroverk i Brännkyrka, kommer denna framställning att i riksdagen röna alldeles samma sakliga och välvilliga bemötande som förslaget om ett läroverk i Bromma. Jag tror icke, att vi behöva spela ut dessa förorter mot varandra.

Vad som emellertid har komplicerat frågan är, som vi veta, att Kungl. Maj:t i sin proposition har kombinerat spörsmålet om ett läroverk i Bromma med nedläggandet av nya elementarskolan. Jag instämmer gärna med de herrar, som klagat över att frågan kommit något hastigt på. Det har onekligen utvecklat en rätt ovanlig handlingskraft och snabbhet från Kungl. Maj:ts sida vid handläggandet av detta ärende, och man kan naturligtvis med utgångspunkt från det vanliga sättet att bereda dylika frågor anmärka, att det har gått något fort och att icke alla ha blivit hörda, som skulle kunnat komma i fråga att höras. Men jag vill å andra sidan framhålla något som, såvitt jag kan finna, hittills icke uppmärksamrats i debatten. Herr Olof Olsson för-

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

klarade, att Stockholms stad aldrig har begärt, att nya elementarskolan skulle nedläggas, och herr Ström sade nyss, att han trodde att om Stockholms stad hade anat, att man planerade eller ifrågasatte något sådant, skulle staden ha ställt sig avvisande. Jag är inte lika säker på den saken som dessa två herrar. Stockholms stad har visserligen aldrig begärt något nedläggande av nya elementarskolan, men jag vill fästa uppmärksamheten på att denna fråga ingalunda har varit främmande för Stockholms stads myndigheter. När det gällde inrättandet av och beredandet av lokaler till det nya gymnasiet på Kungsholmen, som beslöts av 1927 års riksdag, tog stadskollegiet 1929 upp just frågan, huruvida icke i samband med upprättandet av nya läroverk inom Stockholms stads område man kunde ifrågasätta nedläggande eller förflyttning av något äldre läroverk, som t. ex. nya elementarskolan. Sedan har Stockholms stads gymnasiekommitté, under den utredning, som har föregått Stockholms stads hemställan om Brommaläroverket, i sitt yttrande, som är intaget i propositionen, berört denna fråga ganska utförligt. Gymnasiekommittén påpekar, att frågan om nya elementarskolans nedläggande får en aktualisering i samband med förslaget om ett Brommaläroverk. Elevantalet vid nya elementarskolan har under de senare åren avsevärt nedgått, framhåller kommittén, som vidare påpekar den pågående citybildningen i den stadsdel, där nya elementarskolan ligger, samt bristfälligheten i denna skolas lokala utrustning. Allt detta, säger kommittén, torde tala för att frågan om förflyttning eller eventuellt nedläggande av ett läroverk inom stadens centrala delar bör i första rummet gälla nya elementarskolan. Emellertid har icke gymnasiekommittén själv ansett sig vare sig kunna eller böra göra en framställning om skolans förflyttning, då det ju icke är staden, som äger byggnaderna och tomten, utan staten; men kommittén framhåller, att den likväl icke kunnat underlåta att i detta sammanhang beröra denna fråga. Det har stått klart för kommittén, att en förflyttning eller avveckling av nya elementarskolan förr eller senare kommer att ske, ehuru tidpunkten för en dylik åtgärd vore svårare att nu beräkna. Som vi se, har alltså Stockholms stads gymnasiekommitté, det organ, som närmast sysslat med utredningen om Brommaläroverket, mycket och noga tänkt på möjligheten att i samband med detta nedlägga nya elementarskolan. Jag tror därför icke, att själva detta förslag kan ha varit en så oväntad chock för stadens myndigheter, utan att de nog ha gjort sig förtrogna med den tanken.

Jag vill också framhålla, att skolöverstyrelsen i sitt första yttrande, alltså innan den ännu fått i uppdrag att göra en utredning om nya elementarskolans nedläggande, framhåller, att frågan om nya elementarskolan under alla förhållanden måste i en nära framtid upptagas till förnyad prövning, alldenstund läroverkets lokalförhållanden äro i hög grad otillfredsställande och läroverkets nuvarande organisation icke motsvarar föreliggande behov av utbildningsmöjligheter. Särskilt denna fråga om nya elementarskolans lokaler förtjänar en viss uppmärksamhet. Den har hittills icke berörts, men det framgår, att överstyrelsen vid upprepade tillfällen, vid inspektioner och i andra sammanhang, senast 1929, påpekat, att dessa lokaler äro bristfälliga och otillräckliga samt att det därvid icke räcker med partiella lokalförbättringar, utan att en genomgripande om- och tillbyggnad är erforderlig, därest läroverket skall kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift.

Alltså, mina herrar, om nya elementarskolan skall bibehållas, kan detta icke ske utan vidare, utan det skulle medföra ytterligare och ganska betydande byggnadskostnader för staten. Jag kan därför icke förstå, att man kan utmåla nedläggandet av detta läroverk såsom medförande några ekonomiska betänkligheter. Tvärtom borde bibehållandet därav under någon avsevärd tid framåt framkalla ekonomiska betänkligheter. Nu tycks ju herr Ström icke ha ifrågasatt detta, utan han har endast begärt ett rådrom för utredning. Jag undrar

dock, om en utredning i detta fall är så nödvändig. Det förefaller mig, som om saken skulle ligga ganska klar och tydlig efter den redogörelse, som skolöverstyrelsen har givit för förhållandena. När herr Bergman framhåller, att det kan finnas vissa kvistigheter beträffande donationer och dylikt, som äro knutna vid skolan, så tror jag inte, att de äro så svåra, att de inte av skickligt folk skulle kunna redas ut i efterhand. Jag kan därför inte anse, att den saken i sig själv skall behöva utgöra något hinder för oss att här fatta beslut.

För mig ligger frågan så: skall riksdagen nu bifalla den av Stockholms stad i januari gjorda hemställan om ett Brommaläroverk, eller skola vi avslå den? Om vi bifalla den, innebär det ju ingenting annat än att frågan går tillbaka till Stockholms stad. Då kan Stockholms stad upptaga den till den ytterligare prövning, som herr Ström anser nödvändig och som naturligtvis kan komma att behövas på grund av de omständigheter han framhöll, de ekonomiska svårigheter som ha inträtt under våren. Stockholms stad har, som sagt, möjlighet att på nytt pröva ärendet, och hela denna fråga om lokalerna i Bromma och om förläggningen är ju knappast något, som vi här i riksdagen ha att syselsätta oss med. Det förefaller mig vara en rent kommunal fråga. Jag tror, att vi med fullt förtroende kunna lägga den i Stockholms stads myndigheters kapabla händer.

Vad som har gjort mig särskilt betänksam är emellertid de klagomål, som framförts från målsmännen till elever vid nya elementarskolan, särskilt av målsmän till de lärjungar, som gå i sista eller näst sista realskoleklassen och som skulle övergå till gymnasium under det följande läsåret. Det är särskilt med hänsyn till dessa svårigheter, som andra kammaren har beslutat, när den biföll propositionen, att göra den ändringen, att man skulle låta anstå med nedläggandet av första gymnasieringen på nya elementarskolan till ett följande år. Jag anser, att detta förslag är synnerligen väl motiverat, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, men med samma ändring, som har gjorts av andra kammaren, nämligen att fjärde momentet i utskottets hemställan får följande lydelse:

»att upprättandet av nämnda läroverk i Bromma må ske i omedelbar anslutning till det successiva nedläggandet av nya elementarskolan på sådant sätt, att under första läsåret första klassen av de båda realskollinjerna och första ringen av de båda gymnasielinjerna av läroverket i Bromma upprättas och från och med läsåret 1932/1933 första klassen av realskolan vid nya elementarskolan och från och med läsåret 1933/1934 första ringen av de båda gymnasielinjerna därstädes indragas samt därefter en klass respektive ring å varje linje vid läroverket i Bromma successivt upprättas i samband med att en klass respektive ring å varje linje vid nya elementarskolan successivt indrages, allt till dess förstnämnda läroverk är å samtliga linjer färdigbildat och sistnämnda läroanstalt blivit i sin helhet indragen.»

Undantagandes denna ändring yrkar jag bifall till utskottets hemställan oförändrad.

Herr statsrådet **Stadener:** Herr talman! Jag har begärt ordet just i detta ögonblick för att avgiva en förklaring, som jag på sin tid gjorde i andra kammaren, då detta ärende var före där, nämligen att det från Kungl. Maj:ts sida icke föreligger anledning att motsätta sig det förslag, som i andra kammaren accepterats och som nu här framlagts av herr Pauli.

Ärendet består ju, såsom redan har påpekats, av två frågor. För regeringen har huvudfrågan gällt, huruvida Brommaläroverket bör inrättas nu eller om saken skall uppskjutas, under det att den mera underordnade frågan varit, huru med nya elementarskolan skulle förfaras. För den, som med uppmärksamhet läst propositionen och för övrigt satt sig in i ärendet, är det naturligtvis klart,

*Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)*

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

att den sista frågan, om nya elementarskolans fortsatta existens, har sammankopplats med huvudfrågan om Brommaläroverket av huvudsakligen ekonomiska skäl. Det har förefallit svårt för regeringen att föreslå utgifter utan att kunna på samma gång påvisa möjligheten av motsvarande besparingar. Men om man liksom andra kammaren önskar mjukare och saktare avveckling av nya elementarskolan, eller om man t. o. m. vill uppskjuta det definitiva ställningstagandet till frågan om dess framtid, kan det icke från regeringens sida framkalla någon allvarlig gensaga.

Jag infogar här, herr talman, en parentes. Då jag begagnar uttrycket uppskjuta ställningstagandet till frågan om nya elementarskolans framtid, förstår jag, att herr Bergman icke vill godkänna en sådan formulering som en kommentar till det beslut, som i andra kammaren fattats. Andra kammaren har emellertid beträffande nya elementarskolan beslutat att samtidigt med upprättandet av Brommaläroverket nedlägga densamma successivt men att tills vidare endast låta detta nedläggande gälla realskolan, medan nedläggandet av första ringen i gymnasiet får anstå under ett helt läsår, vilket uppenbarligen medför att nästföljande riksdag kan ånyo överväga situationen beträffande nya elementarskolans gymnasium.

Under debatten har jag lyssnat med uppmärksamhet på de opponenter, som vänt sig mot Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Som vanligt har herr förste vice talmannen brukat en genomtänkt disposition och lagt den till grund för sitt anförande. Om jag fattat densamma riktigt, har han velat precisera sin ståndpunkt under följande synpunkter, som jag givetvis återger i min egen redaktionella avfattning: för det första befinner sig Stockholms läroverksorganisation nära nog vid bristningsgränsen, för det andra behövs därför nya elementarskolan fortfarande, om vi bara ha råd till densamma, och för det tredje bör man icke motsätta sig upprättandet av ett läroverk i Bromma, vilket han efter vad jag kunde förstå ansåg vara behövt. Om jag lyckats rätt återgiva huvudpunkterna i hans anförande, så måste jag erkänna, att jag blev ganska överraskad när han med stöd av dessa huvudpunkter yrkade avslag på utskottets hemställan. Hans yrkande innebär nämligen att intet beslut skall fattas om Brommaläroverkets upprättande.

Tillåt mig nu, innan jag talar om saken i dess konkreta gestalt, göra några randanmärkningar till ett och annat yttrande under debatten. Jag bär, herr talman, med mycket större jämnmod förebräelsen att ha påskyndat en utredning än att ha försenat densamma. Det är inte alltför ofta, som departementschefer få det kanske även i någon tillspetsad form gjorda erkännandet, att de äro raska i sina utredningar. Vid många fler tillfällen hör man förebräelser att departementscheferna låta åren förflyta, utan att utredningarna bli färdiga.

En föregående talare har visat att den, såsom det hetat, brådstörtade utredningen beträffande nya elementarläroverket inte varit ett så förhastat företag, som man här velat göra troligt. Han har påpekat, att saken varit på tal upprepade gånger i olika sammanhang i exempelvis Stockholms stads gymnasiekommitté, i Stockholms stads statistiska kontor och inom skolöverstyrelsen. Och, herr talman, det enkla faktum att skolöverstyrelsen på fyra dagar kunde lämna en utredning angående nya elementarskolan och dess framtid visar just, att skolöverstyrelsen länge tänkt på detta problem och på förhand varit väl insatt i frågan. Jag tror inte jag säger någonting olämpligt, när jag här omtalar, att innan Kungl. Maj:t utfärdade sin påtalade remiss till skolöverstyrelsen, fördes muntliga förhandlingar mellan skolöverstyrelsen och departementet, av vilka det framgick, att skolöverstyrelsen sedan lång tid tillbaka umgicks med tankar och förslag angående nya elementarskolans framtid.

Herr förste vice talmannen preciserade, som jag tycker, frågan om Bromma

alldeles rätt, när han sade, att man måste fråga sig, hur många lärjungar den ena eller den andra stadsdelen sänder till läroverken, och att på grundval av svaret på denna fråga får man åtminstone till huvudsaklig del bestämma sin ståndpunkt. Han svarade då själv, att man sänder omkring 800 elever från Bromma till dels statsläroverk och dels med dessa statsläroverk likställda gymnasier eller realskolor samt enskilda flickskolor. Dessa elever skola sålunda dagligen fara ut och in på bussar och spårvägar. Somliga av dem stanna vid Kungsholms läroverk och ha då inte så orimligt långa skolvägar. Men en mycket stor del måste fortsätta vidare och sprida sig över läroverken och de enskilda skolorna i den inre staden. De ockupera här, såväl på Kungsholmen som särskilt i de inre delarna av Stockholms stad, ett stort antal platser för elever, vilkas målsmän äro bosatta på närmare håll, framför allt i den inre staden.

Var och en som tänker över detta läroverksproblem i Stockholm måste säga sig själv, att en invasion från förorter, och särskilt då från Bromma, som är så stark, egentligen går ut över de målsmän och de läroverkselever, som äro bosatta i den inre staden. Men dessutom inser ju också vem som helst, som varit i målsmans ställe för ett barn, att man med oro betraktar nödvändigheten, att man måste avstå från barnens vistelse i hemmen dagen lång under frukostraster och de ledighetstimmar, som kunna uppstå under arbetsdagen. Frågan är var barnen då skola tillbringa sin fritid. Att tillbringa den på Stockholms gator eller på ett eller annat kafé eller konditori kan ingalunda vara lämpligt. För många målsmän är det dock inte möjligt att ordna denna sak på något annat mera betryggande sätt. Från uppfostrans synpunkt kan det under inga omständigheter försvaras, att ett antal av omkring 800 elever från Bromma dagligen skola sprida sig över den inre staden och där utan tillsyn tillbringa sin fritid. Detta är ett missförhållande som påkallar — och i det stycket har jag en annan åsikt än herr Ström — ett ganska omedelbart ingripande. När herr Ström påstår, att ingen har någon skada av ett uppskov, eller att ingen part, som han uttryckte sig, skulle förlora på ett uppskov, så svarar jag: Jo, herr Ström! Det gör folket och folkets barn, både målsmännen och eleverna. Barnen lida en bestämd brist i sin uppfostran. De erhålla inte den väl organiserade uppfostran, som överensstämmer med god skolorganisation. Och mig synes att det är den parten, den uppväxande ungdomen, som gör den största förlusten på ett uppskov. Dess bästa ligger också utan tvivel både herr Ström och mig om hjärtat.

När herr förste vice talmannen påpekade, att bland de streck, som här på kartan angiva elevtillströmningen, strecken från söder och från norr inte hade blivit sammanförda och därför inte presenterade sig i en så kraftig gestaltning som det väldiga strecket från Bromma i väster, är detta ju fullkomligt riktigt. Men det beror, såsom var och en strax inser, på det enkla förhållandet, att förortsbornas elever bo spridda, när det gäller de övriga förorter, men däremot koncentrerat när det gäller Bromma, vilket givetvis säger oss, att Brommatrakten nu är mogen och färdig för en läroverksorganisation. På samma sätt kommer det givetvis en gång att förhålla sig, och i det stycket är jag fullt ense med herr förste vice talmannen, med Gärdet, när det blivit bebyggt. Man förutser, förmodligen på mycket goda grunder, att även här växer upp en stor stadsdel, där man kanske redan inom ett tiotal år måste anordna ett läroverk. Men detta står icke för dörren nu.

Vad sedan angår möjligheten att hänvisa Brommabarnen till Kungsholms läroverk, där ju ett visst antal av dem för närvarande mottagas, och när man vill göra troligt, att Bromma även i framtiden skulle kunna använda Kungsholms läroverk, vill jag erinra, vad härom uttalats av gymnasiekommittén och andra

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

myndigheter, som utlätit sig. De ha påpekat, att när Kristinebergsområdet, som ligger mellan Bromma och Kungsholms läroverk och som nu är föremål för en stark bebyggelse, inom en jämförelsevis kort tid blivit i stort sett färdigbyggt, och när dessutom Västerbron, vilken, såsom herrarna veta, håller på att byggas och om några år är färdig och bereder möjlighet för befolkningen i vissa trakter av Södermalm att lätt taga sig över till Kungsholmen, kommer Kungsholms läroverk att bli fullständigt ur stånd att hysa barnen från Bromma. Alldeles detsamma, som enligt herr förste vice talmannen, när Gärdet blir bebyggt, kommer att ske med Östermalms läroverk, som han på sitt expressiva språk förklarade skulle komma att sprängas, alldeles detsamma kommer att inträffa mycket tidigare med Kungsholms läroverk.

Herr Ström har gjort sitt bästa för att förklara den något kinkiga situation, i vilken han befinner sig såsom dels delaktig i Stockholms stadsfullmäktiges beslut i fråga om Brommaläroverket, och dels i första kammaren avstyrkande samma läroverk. När herr Ström säger, att stadsfullmäktige beräknat, att propositionen skulle komma först till 1933 års riksdag, vill jag påpeka, att det för stadsfullmäktige varit en mycket ringa konst att låta framställningen till Kungl. Maj:t i så fall vänta endast ett par månader. Då hade den saken lätt varit ordnad. Emellertid ha stadsfullmäktige anslutit sig till, bland andra uttalanden, även ett uttalande av Stockholms stads gymnasiekommitté av den 24 februari 1931, där det uttryckligen heter, att det tilltänkta och önskade läroverket i Bromma bör få börja sin verksamhet, såväl i realskolan som på gymnasiet, på hösten 1932. Uttalandet är fullkomligt klart från stadsfullmäktiges sida.

Att stadsfullmäktige ha ett visst antal frågor angående skolhus av skilda slag under överbägande, är naturligtvis alldeles riktigt. Men den situationen har givetvis förelegat även före januari månad 1932.

När herr Ström sedan vill distrahera kammaren genom att reflektera över det behov av ett läroverk, som han föreställer sig att Enskede och Brännkyrka skulle ha, vill jag påpeka, att Brännkyrka och Enskede visserligen äro mycket stora områden, vilka ha en sammanlagd befolkning av 50.000 människor. Men det egendomliga inträffar enligt den statistik, som har förelagts mig, att från Brännkyrka och Enskede endast 191 elever — enligt en annan uppgift 246; olikheten torde väl bero på att vissa gränsområden i ena fallet räknats till Enskede och Brännkyrka, i andra fallet icke — eller vi kunna säga 200 à 220 elever besöka statliga läroverk i Stockholm, emot Brommas 387. Om invånarna i Brännkyrka och Enskede i samma proportion som de i Bromma skulle önska läroverksundervisning åt sina barn, skulle siffran från Enskede och Brännkyrka vara 700 i stället för den nu nämnda, 200 à 220. Det är ju alldeles givet att man inte upprättar läroverk enbart med hänsyn tagen till befolkningsstockens storlek, utan man upprättar naturligen läroverk med hänsyn till befolkningens visade behov av läroverksundervisning.

De synpunkter, som herr Ström för övrigt anförde såsom hinderliga för riksdagen att nu fatta ett positivt beslut beträffande Brommaläroverket, kan jag inte tillmäta den betydelse, som han själv menade att de hade. Platsen för det blivande läroverket, alltså var någonstans det skall byggas i Bromma, är ju en fråga som alldeles inte är aktuell för ögonblicket, utan som kan anstå tills tid och omständigheter tillåta Stockholms stad att lösa den samma.

Att den ekonomiska krisen har tillspetsat sig är enligt min uppfattning det betydelsefullaste bland de argument, som herr Ström anför. Den har otvivelaktigt tillspetsat sig sedan januari månad innevarande år, och att Stockholms stad haft kännning därav är också otvivelaktigt. Men jag vill erinra

om, att målsmännen naturligen också ha kännning därav, och även de behöva bispringas.

Dessutom är det ju så, som en föregående ärad talare redan anfört, att om Stockholms stad önskar ytterligare uppskov med Brommaläroverket, är det den enklaste sak i världen för stadsfullmäktige, att i den händelse nu riksdagen fattar ett positivt beslut beträffande Bromma läroverk, sedermera avvisa frågan och därigenom bereda sig tillfälle till uppskov och till hur långvariga förhandlingar som helst. Mig synes det vara mycket bättre, att det blir Stockholms stadsfullmäktige som få säga nej till kravet på ett nytt läroverk för befolkningen i Bromma. Det synes mig vara en mycket klarare och redigare linje, att Stockholms stadsfullmäktige själva säga detta nej och förklara, att man ute i Bromma måste vänta på sitt läroverk, än att stadsfullmäktige i Stockholm skulle kunna hälsa Brommaborna från första kammaren och säga, att det var första kammaren som sade nej till deras läroverk.

Herr talman! Det skulle naturligtvis i denna fråga, som innehåller så många olika synpunkter och så många olika sidor, kunna anföras åtskilligt annat, som vore tänkvärt och förtjänt att beaktas. Men jag gläder mig över, att jag i så många avseenden beträffande motiveringen kan ansluta mig till herr förste vice talmannen. Jag anser att Stockholms läroverksorganisation befinner sig, som han uttryckte saken, ganska nära bristningsgränsen, vilket också framstår som något mycket naturligt, om man reflekterar över det förhållandet, att Stockholms stad år 1928, alltså året efter det läroverksorganisationen beslutades av riksdagen, hade 465,000 invånare, medan staden år 1932 har 513,000, d. v. s. en ökning har inträtt under endast fyra år på 50,000 personer. Har det varit trångt redan förut i Stockholms stads läroanstalter, är det givetvis så mycket trängre nu. Jag delar därför också hans mening att nya elementarskolan, om man bara har råd därtill, bör få tillsvidare fortsätta åtminstone sin gymnasieverksamhet. I det sammanhanget vill jag särskilt understryka den inverkan på mig, som utskottets uttalande strax ovanför klämman på sidan 12 i utskottsutlåtandet har gjort, där det heter, att »utskottet förutsätter, att åtgärder komma att vidtagas för avhjälpan av de svårigheter, som med anledning av klassindragningar vid nya elementarskolan kunna tänkas uppstå för denna läroanstalts nuvarande lärjungar i fråga om deras fortsatta skolgång i huvudstaden». Det betyder med andra ord, att man från Kungl. Maj:t förväntar åtgärder, som gå ut på att taga hand om de lärjungar, som från realskolan vid nya elementarläroverket önska övergå till gymnasiet. Jag har inhämtat upplysningar från skolöverstyrelsen om hur det ställer sig med denna sak. Visserligen är antalet av sådana lärjungar vid nya elementarskolan inte så särdeles stort, enligt vad det uppgivits inskränker det sig till 24, men det finns så många fler runt om i stadens realskolor. Svårigheten för skolöverstyrelsen och i sista hand för Kungl. Maj:t att ordna just övergången från realskolan till gymnasiet under instundande höst kommer att bli ganska stor, och för detta behövs säkerligen extra parallellavdelningar vid mer än ett läroverk. Och då, herr talman, får jag ju medgiva, att den enklaste och naturligaste utvägen givetvis är att låta de första ringarna i nya elementarskolan arbeta tills vidare, i stället för att vidtaga anstalter på andra håll.

Det är detta som är motivet till att jag förklarat mig kunna instämma i det beslut, som fattats av andra kammaren, och som här har framlagts av herr Pauli. Jag rekommenderar kammaren att överväga, huruvida inte detta skulle motsvara en förnuftig lösning av frågan på dess nuvarande stadium.

Herr **Bergqvist**: Herr talman! Efter vad som redan förekommit i denna fråga kan jag fatta mig ganska kort.

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

Det gäller här mera en organisationsfråga än en anslagsfråga. Skulle ärendet ha förelegat för statsutskottet i det skicket, att man begärt ett nytt läroverk utan vidare, tror jag inte att ett sådant förslag vunnit någon förståelse hos majoriteten inom utskottet. Nu förelåg frågan på det sättet, att det visserligen föreslogs inrättandet av ett nytt läroverk, men att samtidigt ett äldre läroverk skulle indragas. Vad utskottet alltså hade att överväga var, huruvida med denna förändring av läroverksorganisationen i Stockholm en förbättring eller en försämring skedde. Och när utskottet övervägde saken, fann utskottet, att det var åtskilliga skäl och goda skäl, som talade för en anslutning till Kungl. Maj:ts förslag. Flera myndigheter, såsom Stockholms stads folkskole-direktion, Stockholms stadskollegium och Stockholms stadsfullmäktige, hade förordat inrättandet av ett läroverk i Bromma, likaså skolöverstyrelsen. Där-av drog utskottet den slutsatsen, att denna stadsdel uppenbarligen måtte vara i ett alldeles särskilt behov av ett nytt läroverk.

Å andra sidan innehöllo utlåtandena från Stockholms stad just ingenting om nya elementarskolans indragning. Herr förste vice talmannen har ock här med skarpa betonat, att Stockholms stad aldrig begärt indragning av nya elementarskolan. Detta är riktigt. Men då måste ju utskottet självt söka bilda sig ett omdöme i saken. När man då kunde iakttaga, att elevantalet vid denna skola tenderade att sjunka mer och mer, medan det i Bromma fanns ett stort antal barn, som måste in till skolorna i Stockholm, fann utskottet att vågskålen vägde tyngre för Brommaläroverket än för nya elementarskolan. Säkerligen kommer Brommaläroverket att representera en större avlastning ifrån Stockholms läroverk än vad nya elementarskolans indragning kommer att betunga dem med.

Därför måste det anses i stort sett vara en förbättring i organisationen, som av Kungl. Maj:t är föreslagen och som är av utskottet förordad.

Nu säger herr Ström, att även om riksdagen beslutar i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag det inte är sagt, att Brommaläroverket kommer till stånd, emedan Stockholms stad måste taga frågan under ytterligare övervägande. Det är ju möjligt att så är. Men då är det staden själv, som avgör hur denna organisationsfråga bäst skall lösas. Staden får träffa ett val mellan Brommaläroverket och nya elementarskolan.

Jag skall icke vidare yttra mig i frågan i annan mån, än att jag vill instämma i den förändring i klämman, som här förordats av herr Pauli, och vilket yrkande står i överensstämmelse med vad andra kammaren beslutat i ärendet. Från utskottets sida möta inga betänkligheter mot att ringarna tills vidare få fortsätta i sin nuvarande omfattning vid nya elementarskolan.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med den förändring, som herr Pauli föreslagit.

Herr Roos: Herr talman! Jag kan börja med samma deklARATION som den närmast föregående ärade talaren, att efter vad som hittills framkommit i debatten i dag kan jag fatta mig mycket kort.

De yttranden av Stockholms stads statistiska kontor, Stockholm stads gymnasiekommitté och skolöverstyrelsen, som finnas återgivna i den kungl. propositionen, ge vid handen, att en ganska stark opinion förefinnes rörande behövligheten av ett allmänt läroverk i Bromma. Däremot är i dessa yttranden icke tal om ett sådant läroverk i Brännkyrka—Enskede, som har närmare 50,000 invånare mot omkring 30,000 i Bromma och ett område, som är omkring $3\frac{1}{2}$ gånger så stort som den senare församlingen. Ej heller finnes i dessa yttranden någon utredning, som ger vid handen, att läroverkens antal i det egentliga Stockholm lämpligen bör minskas. Stockholms invånarantal är i ständigt

växande, och sedan 1928 har, såsom herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyss yttrade, en folkökning ägt rum med närmare 50,000 människor. Huruvida i framtiden folkökningen kommer att fortgå med samma raska fart vet man ju icke; nativiteten och inflyttningen från andra orter äro ganska oberäknliga faktorer. En folkmängdsökning, om än mindre än under de senast förflutna åren, torde dock med säkerhet komma att äga rum, och därtill kommer, såsom en av de hörda myndigheterna yttrat, att i sammanhang med de bredare samhällslagrens välståndsökning värdesättningen hos dessa av högre undervisning tillväxt. Man kommer då, om nya elementarskolan nedlägges, snart nog få anledning att inom den egentliga staden i dess ställe anordna ett eller kanske flera nya läroverk, vilket blir så mycket nödvändigare om, såsom herr statsrådet yttrade, Kungsholms och Östermalms läroverk komma att sprängas till följd av ökad lärjungeanhopning.

Nya elementarkolan har, som skolöverstyrelsen vitsordat, utfört ett utomordentligt betydelsefullt arbete i den högre undervisningens tjänst. Som gammal elementarist och lärjunge till Hugo Schmidt, Gustaf Sjöberg, Pallin och Johansson bjuder det mig emot att medverka till skolans försvinnande, innan en allsidig utredning bringat mig övertygelse om, att en sådan åtgärd verkligen är behöflig och nyttig.

I den reservation, som herr Lindblad m. fl. avgivit, har uttalats, att frågan om den blivande läroverksorganisationen i Stockholm och därmed även nya elementarskolans framtida öde bör göras till föremål för utredning och prövning i ett annat och större sammanhang. Jag instämmer häri och hemställer om bifall till yrkandet i denna reservation.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Jag skall försöka att fatta mig kort efter de långa anföranden, som här hållits på båda sidor.

Till en början är det verkligen skäl att erinra sig, att läroverksorganisationen i Stockholm fick en bestämd förstärkning år 1927 därigenom, att då upprättades ett nytt gymnasium på Kungsholmen och ett nytt flickläroverk. Det är inte mer än fem år sedan denna betydande utvidgning av läroverksorganisationen ägde rum.

Därjämte bör man uppmärksamma, att den kommunala mellanskolan undan för undan har vuxit. Vi ha nu icke en kommunal mellanskola utan två, en stor på Kungsholmen och en något mindre på Söder.

Men därjämte ha vi en dold tillväxt, som ligger däri, att läroverkens begynnelseklasser ökats med, såsom jag tror, fem avdelningar i första årsklassen under dessa år från 1927 till 1931. Man har sålunda — bortsett från flickläroverket — fem begynnelseklasser mer än man hade tidigare; det vill säga, att det är två läroverk, som på det viset kommit till inom de gamla läroverksbyggnaderna.

Jag tycker sannerligen, att detta icke är så dåligt och att Stockholms stad icke bör ställa allt för stora krav på statsverket. Jag kan icke se annat, än att herr Fredrik Ström givit uttryck åt en riktig uppfattning, då han gjorde gällande, att hithörande problem icke föreligga tillräckligt övervägda i sitt sammanhang, med tanke på *både* staten och staden. Icke heller bör man förbise den nativitetsminskning som drabbat Stockholm liksom andra städer. Man kommer visserligen med den invändningen, att med den minskade nativiteten kommer frekvensen vid läroverken att ökas, och det är i viss mån riktigt. Men den ökningen har redan inträtt. Såsom man kan utläsa ur den kungl. propositionen, har den konstant under de senare åren varit ungefär 6 procent av barnen i åldern mellan sju och fjorton år, som besökt läroverken. Det är klart att, när barnantalet i denna ålder minskats med något tusental per årkull, som

*Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)*

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

man kan läsa ut ur nativitetssiffrorna, detta så småningom kommer att göra sig märkbart med lägre antal även i läroverkens klasser.

Vad beträffar behovet av nya gymnasier vill jag med styrka betona, att Stockholm därvidlag har stora försyndelser på sitt samvete. Stockholm har icke tillgodosett möjligheten till praktisk utbildning i tekniskt gymnasium eller teknisk fackskola. Redan 1918 års riksdag påyrkade bestämt, att tekniska skolan i Stockholm skulle omorganiseras till ett tekniskt gymnasium eller teknisk fackskola. Detta har icke, mina herrar, skett ännu 1932, och ingen lärer kunna säga, när det kommer att ske. Om man ordnar så, att de lärjungar, som skola gå den praktiska vägen, ingenjörsvägen, finge tillfälle att gå igenom ett tekniskt gymnasium eller en teknisk fackskola, så fyllde de icke klasserna på gymnasiet. Nu få de resa till Örebro för att få teknisk utbildning, därför att Stockholms stad icke har sört för, att denna angelägna omorganisation kommit till stånd.

Sedan skall jag endast en passant antyda, att *organisationsfrågan* här kommit i bakgrunden. Departementschefen har visserligen formellt löst denna fråga på ett, det måste jag säga, skickligt sätt. Nya elementarskolan får vara som den är och så förflyttar man den femåriga realskolans första klass från Kungsholmen till det nya läroverket. Departementschefen har med anmärkningsvärd skärpa sagt ifrån, att »*Brommaläroverkets upprättande måste förändra, att skolöverstyrelsen vidtager motsvarande inskränkning*» av den femåriga linjen på Kungsholmen. Att öppna en femklassig realskolavdelning vid ett läroverk i stadens periferi under motsvarande indragning inom den egentliga staden skulle jag icke vara rädd för, om jag hade säkra garantier för, att de ordnande myndigheterna icke här komme att förfara såsom de visat sig önska på andra håll, nämligen att sätta den fyraåriga realskolan på svältkost och göra den femårig. För min del fasthåller jag bestämt den ståndpunkt, som jag i likhet med hela det parti, jag har äran tillhöra, intog år 1927, nämligen att man icke bör gå in för något annat än fyraårig realskola.

Herr Ström har på ett övertygande sätt uppvisat, att saken icke förlorar på att övervägas och att tiderna äro sådana, att man icke bör öka vare sig statens eller kommunens utgifter. Min bestämda övertygelse är, att, om vi nedlägga ett läroverk inne i staden, den tidpunkten är mycket nära, då vi få upprätta ett nytt högre läroverk i Stockholm, och det är ingen bagatell, mina herrar. Den årliga driftkostnaden för ett sådant läroverk går till mellan $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{2}$ miljon kronor. Jag tror, att man för den tillfälliga vinsten av en eller annan miljon kronor, som skulle inflyta för nya elementarskolans fastighet, icke bör utöka organisationen nu. Det får anstå till bättre tider, sedan man fått fakta för, att ett behov här verkligen föreligger.

Det förslag, som herr Pauli här framfört, innebär ett fördyrande av Kungl. Maj:ts förslag för vart och ett av de följande åren med omkring 15,000 à 20,000 kronor och åstadkommer den anomalin, att nya elementarskolan det sista året får lov att köra med en enda ring. Det är allt, som då blir kvar av detta läroverk, medan enligt Kungl. Maj:ts förslag realskolan och gymnasiet skulle sluta på en gång. Det är alltså en fördyring och en försämring att gå in för den anordning, som herr Pauli föreslagit.

Vad herr Bergmans yrkande beträffar uppfattade jag det såsom rent platoniskt. För såvitt jag kan se skulle förslaget falla, om detta yrkande godkändes, då icke i så fall någon sammanjämkning eller gemensam votering lär kunna ske. Det är väl sålunda att uppfatta närmast som en demonstration.

Enligt vad jag kan förstå böra de, som här vilja noga överväga saken ur olika synpunkter, biträda den vid utskottets utlåtande fogade, av herr Lindblad med flera avgivna reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **Lindhagen**: Herr talman, nu befinna vi oss i en veritabel så kallad politisk soppa. Jag skall be få försöka att lotsa oss ur den genom ett realistiskt grepp på saken. Stockholms stads statistiska kontor har vitsordat behovet av detta läroverk i Bromma, Stockholms stads gymnasiekommitté har bestämt uttalat sig för detsamma, folkskoledirektionen har livligt förordat det, stadskollegiet har sagt, att så bör det vara, och slutligen ha Stockholms stadsfullmäktige den 25 januari 1932 gjort enhällig framställning just i detta syfte.

Nu har jag i denna fråga en olika mening i förhållande till min oftast oavslutade partivän herr Ström.

Vad har nu inträffat? Jo, det måste ha varit någon bondånger i bakgrunden hos några kretsar inom Stockholm eller dess stadsfullmäktige. Ström sade, att han hade framlagt för stadskollegiet sin motion, men att kollegiet icke uttalat sig om densamma. Redan detta betyder, att stadens vederbörande icke gått ifrån sin framställning. Om de verkligen vilja ändra sig — och vad Ström egentligen påstår, är att väl att alla stadens myndigheter ändrat sig — skulle de, om det låge någon realitet bakom denna svartmålning av deras oöverlagda beslut, väl ha hänvänt sig till regeringen med att de begått ett misstag och föredraga den stora utredningssumpen. Ingenting får här göras partiellt, vilket dock är livets gång.

Vad är då resultatet av ett läroverk i Bromma? Jo, för det första, att då såsom förste vice talmannen och ecklesiastikministern vitsordat elementarskolorna i Stockholm beträffande förmågan att mottaga lärjungar befinna sig på bristningsgränsen, så kommer ett läroverk i Bromma att avlasta en del lärjungar från den inre staden. Det blir mera luft i luckan. Det är en reform i den riktningen till vilken man vill komma.

Herr Ström har spelat något litet på den strängen. Han sade själv, att han tyckte att det visserligen behövdes ett läroverk i Bromma och att han väntade, att ett sådant skulle komma att inrättas. Han invände emellertid, eller rättare sagt antydde, att man också får tänka på Brännkyrka, som är de fattigas bostad, under det att trädgårdsstäderna i Bromma skulle vara de förmögnares bostad. Det är en allt för konstruerad schematisering. Det bor alla slags människor i bägge stadsdelarna. I Bromma är det visserligen så, att det finnes villor med fyra, fem och sex rum och kök, där de mera bemedlade bo. Man har ansett, att även de skola få bo där, så länge det icke genomförts någon social revolution, och därför kan det icke vara nödvändigt att nu göra det på detta område. Men där bo också en mängd mindre bemedlade, och de så kallade småstugeområdena utvecklas oerhört fort, och hela utvecklingen går därhän, att i Bromma, där vi på sista tiden köpt de största egendomarna, stadens områden utsträckas allt längre bort ända till Hässelby, som innehåller en oerhörd areal. Om den stora tillströmningen till Bromma fortfar på samma sätt, som den hittills gjort, kommer Bromma snart att i invånarantal överflygla även Brännkyrka. Man har beslutat att anlägga till och med en förortsbana, Ängbybanan, just i livlig insikt om, varthän utvecklingen pekar. Där ligger ock det nya sinnessjukhuset vid Beckomberga med talrika befattningshavare, nyss byggt för tolv miljoner kronor. Och så vidare. Så nog blir det utrymme och klientel för ett läroverk i Bromma. Varför skall man då icke nu, när man hunnit så långt och till och med andra kammaren fattat beslut i enlighet med den kungliga propositionen, antaga denna början till utveckling av någonting, varom alla äro ense, att det är nödvändigt? Kommer icke ett sådant steg snarare att påtrycka och befrukta den kommande utredningen än om det säges: det skola vi icke göra, utan vi skola kasta ut frågan om behovet av läroverk i allmänhet inom Stockholm under årtal i utredningar. Vart skulle det leda?

Herr Björck och något litet även Ström spelade på den strängen, att däri genom skulle det bli billigare för staten. Staten kan dock icke undgå att upp-

*Äng-
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)*

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

fylla sin förpliktelse mot skolväsendet. Om vi skulle kasta oss in i den föreslagna allmänna utredningen med övergivande av partiella utbyggnader, vad finge vi då? Förmodligen ett förslag om ett flertal läroverk, som borde byggas inne i staden och runt omkring densamma samt allesamman voro angelägna. Blevet det billigare? Sannolikt icke. Man skall väl vara praktisk i alla fall.

För en storstad är av betydelse, att man gynnar utflyttningen till villastäderna och lantliga omgivningar, just ur folkhälsans synpunkt framförallt och även ur många andra liknande synpunkter. Därför är det särskilt nödvändigt att uppmuntra unga familjer att flytta ut till dessa omgivningar, så att deras barn från början kunna grundlägga den kroppsliga hälsa och den sinnets rikedom, som följer av umgänge med naturen. Att nu förvägra dessa unga familjer i olika förmögenhetsställning detta tillfälle kan icke vara riktigt. Utredningen kan dröja flera år, och under tiden kommer detta människomaterial att förbrännas i den inre staden. När man genom att bevilja detta första handtag kan rådda åtskilliga, bör man väl göra det, såvitt jag förstår.

Jag bor i Bromma. Men här äro vi allesamman för att representera egna intressen, våra klasskamraters intressen. Det vore därför icke något ont, om jag hade en personlig fördel av, att ett läroverk kommer till stånd i Bromma. Det har jag verkligen icke, herr talman. Mina två barn ha definitivt lämnat bakom sig den svenska intellektualistiska skolans infernum. Låtom oss då i Guds heliga namn, när Bromma är den plats utvecklingen pekar på, taga detta läroverk!

Var läroverket skall ligga i Bromma är en sak, som riksdagen icke behöver bekymra sig om. Jag måste gentemot Ström säga, att jag, då han föreslog Tranebergsbro såsom den plats, där läroverket borde ligga, kommer att rösta emot honom. Här ha vi storstadens Grönköpingssynpunkter, att allt skall helst ligga vid de gamla tullarna, ogärna längre bort. När man skall flytta ut en storstad, måste man dock flytta ut även dess institutioner. För min del vill jag förorda, att skolan lägges på den stora vattendelaren mellan Bromma, Äppelviken, Ulvsunda och Angby. Man invänder nu, att skolbarnen måste ha goda kommunikationer, de skola kunna åka buss och spårvagn, helst från dörr till dörr. Med hänsyn till den nya tidens fallenhet för bekvämligheter måste sålunda tillses, att det finnes spårvagnar, bussar och järnvägar för ändamålet.

Här finnes dock även ett annat kommunikationsmedel, som icke bör försummas, och det är barnens egna ben. De må väl av att gå. Vid den tid, då jag skulle börja min skolgång, bodde mina föräldrar långt bort på Södermalm, och jag hade endast två eller tre minuter till Katarina läroverk. Men mina föräldrar satte mig i den längst avlägsna skolan, de kunde upptäcka, långt bort på Östermalm, och där gick jag från 8 års ålder igenom fem klasser. Det var en halv mil att gå bort och en halv mil tillbaka i alla väderlekar, och vid den tiden fanns det inga spårvagnar, och naturligtvis bestods det icke att åka skjuts. Men det gick bra för sig, ty på den tiden levde man lyckligtvis icke i barnets århundrade utan i pappas och mammas tidevarv. Genom den motionen har jag blivit i tillfälle att fortfarande med oförminskade krafter bland annat väcka åtskilliga motioner. Det är nyttigt för barn att strapatsera något och lära sig använda apostlahästarna.

Jag kommer nu till nya elementarskolan. Det är en gammal skola, och herr Roos uppträdde här och förde dess talan. Minnena från en förfluten tid frigjorde honom från andra synpunkter; man borde först och sist slå vakt om den skolan. Jag tycker också, att här föreligger en kompromiss, som luktar illa. När regeringen vill främja inrättande av ett läroverk i Bromma, vill den locka riksdagen med minskade utgifter för ett annat läroverk, fastän man vet, att alla läroverk i den inre staden fortfarande behöva bibehållas.

Såsom skäl för att nya elementarskolan bör nedläggas har anförts att skolans lokaler äro utdömda, att skolan ligger vid det ofta illaluktande Hötorget och att en dyrbar tomt ej tillbörligen utnyttjas. Och så har vederbörande under en lång följd av år redan levat sig in i den föreställningen, att nya elementarskolan skall upphöra och att man bör påbörja förberedelserna härtill. Såsom frågan nu ligger blir det kanske oundvikligt, men jag tycker, att nya elementarskolan, med hänsyn till dess traditioner och det trängande behovet av läroverk i huvudstaden, bör vara kvar. Statsrådet och regeringen ha tillitad främst kompromisserbjudanden. En sak, som talar för sig själv, kombineras med det besvärliga påhänget av en annan skola, belägen i den inre staden. Ehuru högeligen behöflig fortfarande, erbjudes dess upphörande såsom lystmäte och bytesmedel åt riksdagen mot det att riksdagen godtager förslaget om en ny skola i Bromma.

Detta är ett bevis på, huru även på ett annat sätt människovärdet sättes på spel i politiska kombinationer. Föräldrar till barn i denna skola ha klagat över — jag förmodar för mången och även för mig — att lärjungarnas intressen åsidosättas för politiska och ekonomiska kombinationer. Inga lärare vilja söka plats vid nya elementarskolan, och de, som ha ordinarie anställning där, söka komma därifrån. Rättorna övergiva det sjunkande skeppet. Undervisningen skötes alltmera av extra lärare, och varje år få barnen oupphörligen nya lärare i viktiga ämnen, och det är naturligtvis orimligt. När läroverket nu skall upphöra, har man icke heller tänkt på, huru barnen skola beredas rätt att flytta in i någon annan skola. För de förmögnare barnen går det väl an, ty de kunna taga lektioner, så att de kunna bestå ett prov, men för de fattigare barnen är det värre. Nu har emellertid statsrådet icke i propositionen berört detta ämne, men inför statsutskottet lär han ha sagt och även nu i kammaren har han ställt i utsikt, att denna orättvisa skulle bli avplånad. Då statsrådet ställer detta i utsikt, är det visserligen ett uttryck för hans goda vilja. Men kan man vara förvissad, att han, när det skall genomföras, också sitter inne med erforderliga maktmedel?

På grund av vad jag nu anför, ber jag, att få hemställa om bifall till herr Bergmans yrkande, som motsvarar herr Järtes reservation i statsutskottet. När det yrkandet blivit utslaget, kommer jag att rösta för utskottets förslag med det av Pauli föreslagna tillägget i anslutning till det beslut, som andra kammaren redan fattat.

Herr förste vice talmannen: Jag har, herr talman, närmast begärt ordet för att söka rätta en villfarelse, som uppstått och som håller på att breda ut sig i kammaren, efter vad jag kan förstå. Man tror, att andra kammarens beslut skulle på något sätt rädda nya elementarskolan. Andra kammaren har beslutat, att ett läroverk skall upprättas i Bromma parallellt med att nya elementarskolan nedlägges, men för gymnasiets del har nya elementarskolan fått ett års rådrum. Det är vad som ligger i andra kammarens beslut, och herr Paulis förslag räddar inte nya elementarskolan det bittersta.

Sedan har man ytterligare kommit på den tanken och påstår, att ett sådant beslut skulle kunna giva staden rådrum, så att staden skulle få tillfälle att välja. Det sade herr Pauli litet en passant, och herr statsrådet dröjde länge vid den synpunkten. Om Stockholms stad får riksdagens andra kammarens beslut att handla efter, kan staden visserligen skjuta på upprättande av ett läroverk i Bromma, men Stockholms stad kan inte göra någonting för att rädda nya elementarskolan. Den går sin förintelse till mötes, antingen Stockholms stad omedelbart bygger ett läroverk i Bromma eller förhyr lokaler.

Jag hoppas, att ingen i denna kammare efter dessa upplysningar går och inbillar sig, att man genom att biträda andra kammarens beslut skulle giva

*Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.*

(Forts.)

nya elementarskolan ett rådtrum. Det är inte så. Nyligen sade en av kammarens ledamöter till mig: inte vill man, att nya elementarskolan skall nedläggas, den kan säkerligen räddas genom ett beslut längre fram. Den kan inte räddas, sedan vi ha fattat beslut därom, att realskolan vid nya elementarskolan skall sakna nyintagna till hösten. Det är endast gymnasiet, som inte skall sakna sådan nyintagning ännu en höst, men skolan som sådan skall nedläggas. Detta om detta.

Det är ibland rätt lustigt att sitta och höra på, vilka argument som spela en roll. Eftersom exempelvis herr Pauli uteslutande fäste sig vid Brommaläroverket — han sade för resten, att det för honom var huvudsaken — måste det om nya elementarskolan sägas någonting, som på ett eller annat sätt försvagade denna skolas ställning, och då fäste han sig alldeles särskilt vid lokalerna. Men på dessa lokaler ha ögonen varit riktade för långa tider sedan och vid flera tillfällen och alldeles särskilt vid ett tillfälle för en trettio år sedan. Den dåvarande rektorn tänkte sig, att man skulle kunna flytta nya elementarskolan till den plats, där Stadion nu ligger. Men aldrig tänkte han sig, att den omständigheten, att nya elementarskolan hade dåliga lokaler, borde betyda, att skolan skulle nedläggas. Jakobs läroverk, som också haft dåliga lokaler, har varit föremål för mycken omvårdnad och slutligen vuxit fram som Vasa realskola. Katarina realskola på Söder hade också länge dåliga lokaler. Man talade ständigt därom, men det förbands aldrig med ett nedläggande av skolan. Den har nyligen flyttat in i nya lokaler på en plats, som är väl avvägd, om man tänker sig södra kommunala mellanskolan slutgiltigt förlagd till den plats, där den för närvarande ligger. Jag menar, att om människor sysselsätta sig med en skolas lokaler och finna dem dåliga, betyder detta inte, att man vill lägga ned skolan. Det betyder bara, att man vill skaffa nya och bättre lokaler, som inte behöva ligga precis på samma plats, där de gamla lokalerna ligga.

Herr statsrådet har nog alldeles riktigt fattat det centrala i mitt anförande. Jag har ingenting emot ett läroverk i Bromma, men om det skall kombineras med nya elementarskolans nedläggande, då har jag åtskilligt emot den kombinationen, och det var det jag framhöll. Departementschefen kunde inte begripa, hur jag, med de utgångspunkter jag hade, kunde komma till det resultat jag kom. Jag hoppas, att departementschefen fäste sig vid herr Bergqvists yttrande, för då fick han ett tillräckligt tydligt svar. Saken har nämligen från början legat så här: antingen upprättas läroverket i Bromma och samtidigt nedlägges nya elementarskolan, eller också sker ingen förändring alls. Så ligger saken i statsverkspropositionen och så ligger den i statsutskottets utlåtande, och det har varit den dominerande synpunkten vid behandlingen av frågan. Vi kunna inte gå med på, att Brommaläroverket upprättas, utan att ett annat läroverk nedlägges, ty de finansiella svårigheterna hindra ett annat arrangemang. Det sade herr Bergqvist mycket tydligt nyss, och det var bara ett eko av vad som gått igen hela tiden.

Men vid sidan av dessa ting hade herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet också en liten sentimental och vacker blomma mitt i den övriga — i likhet med min och andras — mycket torra framställningen. Med siffror och sådant kan man ju inte göra människor glada eller rörda. Den lilla sentimentala blomman avsåg de ungefär 800 barn, som från Bromma skickas in till staden. Det kunde inte försvaras, sade departementschefen, att dessa barn på det viset skickades ut i luften, så att säga, för att utan tillsyn irra omkring i staden. Det är väl en 15,000 barn i samma belägenhet, som då skickas ut i staden och få irra omkring utan mera tillsyn än de barn, som komma från Bromma. Det kommer barn från norr och från söder, som alla ha lika lång väg som Brommabarnen och det skickas barn från Söder långt upp på Norr

och från öster långt bort i väster, precis som det är med Brommabarnen. Jag tycker det är att sila mygg och svälja kameler, när man särskilt tar ut Brommabarnen, som inte ha det sämre i stort sett, än barnen annars ha det här i staden.

Jag kan inte neka till, att jag tycker, att den här saken har kommit litet brådstörtat. Det kan inte vara annat än på det viset, att herr Ströms anförande måste göra ett visst intryck. Är det så, att man inte vet någonting om placeringen, inte vet någonting om, huruvida man kan börja bygga, överhuvud taget inte vet, huruvida man i närvarande stund kan vara med om Brommaläroverket, då kan jag inte begripa, hur man kan vara med om att nu nedlägga nya elementarskolan, ty det blir ju så gott som det enda säkra i det beslut, som fattas.

Herr Lindhagen misstänkte, att det skulle ske en avlastning från trängseln i stadens läroverk, för den händelse man upprättade Brommaläroverket. Det är tyvärr så, att det inte bara är Bromma, som bebygges och befolkas, utan detta sker även i andra delar av den räjong, som ligger omkring staden. Det kommer inte att bli någon vidare avlastning. Rektorerne beräkna, att det till hösten kommer att finnas mellan hundra och tvåhundra barn, som visserligen blivit godkända i inträdesflyttningarna men inte kunna få plats i statsskolorna. Det kommer att finnas ett nittiotal barn, som från realskolan vilja komma in på gymnasiet, och som måste irra omkring för att möjligen finna en plats att sitta på. Att under sådana omständigheter som ett nästan tämligen säkert verkande beslut fatta beslutet om nya elementarskolans nedläggande tycker jag är någonting, som inte bara är brådstörtat, utan det är dessutom orättfärdigt. Man skall inte göra på det viset. Men går man med på utskottsförslaget, även med den ändring, som ligger i herr Paulis förslag, så går man in för just detta. Om sättet för Brommaläroverkets tillblivelse vet man ingenting, men om nya elementarskolan vet man säkert, att den nedlägges.

Jag skulle därför verkligen, herr talman, vilja, att jag kunde ge kammaren en liten tankeställare, innan den går till beslut. Vad som i detta fall hjälper, det är den reservation, som herr Lindblad och undertecknad och ett par andra fogat vid utlåtandet, ty den ställer staden i tillfälle att verkligen bestämma sig, och den ställer departementschefen i det läget, att han ytterligare får ta i betraktande alla de faktorer, som spela in vid det här ärendets bedömande.

Herr Pauli: Herr talman! Jag skall tillåta mig en kort replik. Särskilt den siste ärade talaren har gjort mig äran att ägna mitt anförande uppmärksamhet. Han tyckte det var märkvärdigt, att jag fäste mig så mycket vid nya elementarskolans lokaler. Jag ber då att få påpeka för herr förste vice talmannen, att detta om nya elementarskolans lokaler endast var *en* av de synpunkter, som jag anförde i fråga om denna skola, men att jag tryckte litet grand på den av det skälet, att man här i kammaren inte hade uppmärksammat den förut och att den dock har ganska stor praktisk betydelse.

Nu säger herr förste vice talmannen, att det är orimligt att komma och påpeka, att ett läroverk har dåliga lokaler, och sedan därav dra den slutsatsen, att det skall nedläggas. Ja, när man framställer saken i denna förenklade form, så blir en sådan ståndpunkt givetvis orimlig. Men jag har naturligtvis inte drömt om att föra en sådan argumentation. Vad det här är fråga om, det är helt enkelt att göra, vad Stockholms stads gymnasiekommitté mycket klart och koncist har uttryckt, när den säger, att »enligt kommitténs uppfattning synes en anpassning av de allmänna läroverkens förläggning med hänsyn till befolkningsförskjutningen inom staden böra äga rum». Vad som hänt i trak-

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.

(Forts.)

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Porta.)

ten av nya elementarskolan sedan den tid för trettio år tillbaka, när man, som herr förste vice talmannen erinrade om, redan började klaga över nya elementarskolans lokaler, är ju, som vi veta, framför allt det demografiska fenomen — om vi skola uttrycka oss lärt — som man kallar citybildning, med andra ord att familjer med barn mer och mer flyttat bort därifrån, alldeles som från Londons City, och bosatt sig i förorter, alldeles som man gör därborta. Just därför har behovet av detta läroverk i stadens till »city» mer och mer förvandlade centrum upphört att göra sig så starkt gällande, medan behovet av läroverk i stället gör sig starkt gällande i de trakter, där de barnrika familjerna, i främsta rummet familjer med barn i skolåldern, bosätta sig. Detta är en mycket naturlig och näraliggande förklaring till den problemställning, som i dag föreligger för kammaren att fatta ståndpunkt till.

Herr förste vice talmannen nämnde bland annat, att Katarina skola fått en nybyggnad och att denna förlagts till en plats, som är väl avvägd. Detta är ett alldeles riktigt påpekande. Vad vi anmärka mot nya elementarskolan, är inte bara att dess lokaler äro otillfredsställande, utan även att dess plats inte är så särdeles väl avvägd. Nu vet jag, att herr förste vice talmannen tänker på, att läget dock kan vara lämpligt för en del barn i förorterna, men man skall också tänka på, hur det är avvägt i förhållande till dem, som bo närmare. Och i det fallet skulle jag vilja framhålla, att jag tycker, att herr förste vice talmannen förenklade saken väl starkt, när han ville göra gällande, att de åttahundra Brommabarnen inte alls äro sämre ställda än de femtontusen barnen inom Stockholm, som enligt hans uppfattning få flacka omkring lika mycket som Brommabarnen. Detta betvivlar jag. Vi skola observera, att det finns många familjer med barn här i Stockholm, som bo i ganska omedelbart grannskap av sitt läroverk. Vad beträffar det läroverk, där jag tjänstgör, vet jag, att det finns synnerligen många familjer, vilkas barn ha helt korta gångvägar till skolan, och samma förhållande råder i stor utsträckning i fråga om de andra läroverken i Stockholm, minst dock i fråga om nya elementarskolan. Men så är inte förhållandet i Bromma. Där finns inte något sådant närbeläget läroverk, och den kommunala mellanskola, som finns där, är överbefolkad och måste varje höst avvisa ett stort antal lärjungar.

Därför måste det understrykas, att det är ett berättigat önskemål att få ett läroverk i Bromma och det föreföll mig som om herr förste vice talmannen också erkände det berättigade i det önskemålet.

Nu sade herr Björck, att även om vi nedlägga nya elementarskolan och uppätta ett läroverk i Bromma, skola vi inte tro, att vi därmed lösa läroverksfrågan i Stockholm. Nej, det är alldeles riktigt. Om man studerar gymnasiekommitténs betänkande ännu en gång, skall man finna, att dess medlemmar också lagt märke till vad herr förste vice talmannen påpekade, nämligen att Östermals läroverk kommer att »sprängas», när Gärdet bebygges, och att det därför kommer att behövas en ny realskola i den trakten. Detta är något, som vi inte kunna komma ifrån, men det är en sak, som inte ligger före i år och som vi senare få taga ståndpunkt till.

Jag tror, att vi nu på goda skäl kunna fatta beslut i enlighet med det framlagda förslaget och i överensstämmelse med andra kammarens ståndpunkt. Det är naturligtvis alldeles riktigt, som herr förste vice talmannen säger, att vi därigenom inte rädda nya elementarskolans framtid. Vi ge en »Galgenfrist», kan man säga, åt dess gymnasium, och det är av praktiska skäl och även ur rättfärdighetssynpunkt riktigt att göra detta medgivande åt barnen och målsmännen vid denna skola. Att de i varje fall bli hårt behandlade, måste jag tyvärr erkänna; men i nuvarande situation måste jag dock anse, att skälen övervägande tala för att vi böra inrätta vad herr Lindhagen nyss kallade ett »den svenska intellektualistiska skolans inferno» ute i Bromma. Det föreföll

mig som om han själv skulle hälsa ett sådant nytt »inferno» med synnerligen stor tillfredsställelse.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Så gott som alla riksdagsfrågor, som beröra Stockholms stad, bruka i allmänhet ge anledning till starka meningsskiljaktigheter inom riksdagen. Den nu behandlade utgör i det avseendet inte något undantag. Den förda debatten har tydligt ådagalagt detta. Inom utskottet och avdelningen, där jag haft anledning att taga ställning till denna fråga, ha framställningar gjorts från intressenter, såväl för det nu ifrågasatta Brommaläroverket som även från intressenter för nya elementarskolan, och från dessa förespråkare ha framförts vägande skäl för att man borde såväl bibehålla nya elementarskolan som även inrätta ett nytt läroverk ute i Bromma. Det har därför varit svårt för dem, som inte tillhöra Stockholms stad, d. v. s. personer, som äro från landet och inte äro förtrogna med huvudstadens skolförhållanden, att taga ställning till en fråga, som kanske skulle leda till, att man lägger ner en gammal skola, som borde bibehållas, samtidigt som man inrättar en ny. Jag har för min del ansett, att den här frågan icke är tillräckligt utredd för att man skulle kunna fatta ett avgörande beslut, och denna min åsikt har grundat sig på olika orsaker.

Som ett starkt skäl för inrättande av ett nytt läroverk i Bromma har man framhållit, att det är så många lärjungar, som måste resa in till skolorna i staden. Vi se denna livliga trafik återgiven i rött på kartan; det verkar som en stor flod. Men nu är det nog så, att denna tillströmning av elever icke kan liknas vid en stor och bred flod, ty Brommaområdet är mycket vidsträckt, och man har icke enbart denna stora kommunikationspulsåder, utan eleverna måste också tillryggalägga vägen till och från spårvägshållplatserna. Även om man inrättar ett läroverk i Bromma, kan det därför hända, att det för många av eleverna kommer att ligga på stort avstånd från deras hem. Det är alltså icke sagt, att barnen kunna undgå att begagna spårvagn eller buss för att komma till skolan. För övrigt har det upplysts oss, att man ännu icke definitivt ordnat kommunikationerna därute, och därför vore det ej av så trängande behov att redan nu inrätta Brommaläroverket, utan man skulle kunna dröja därmed tills man finge närmare bestämt, var det skulle förläggas, och bleve enig om den lämpligaste platsen för skolan. Innan den saken blivit ordnad, vore det ej så brått att få ett beslut till stånd. Man borde alltså vila på hanen, innan man avgjorde detta ärende, i synnerhet som det påstås, att även om man nu beslutade inrättande av Brommaläroverket, man likväl i början skulle få förlägga skolan till yttre Kungsholmen, alltså i närheten av nuvarande Kungsholms läroverk. Därigenom skulle man icke vinna någon nämnvärd fördel för Brommabarnen, utan de vore utsatta för samma olägenhet som nu, att nödgas resa ganska lång väg till skolan.

Jämför man de möjligheter och lägenheter, som barnen i Stockholm och i dess omgivning har att komma till sina läroverk, med förhållandena i andra delar av landet, så ha barnen här det bra mycket bättre än landsbygdens barn, som ofta få bo inackorderade i en stad, långt avlägsen från hemmet, eller också, om de bo en halv eller en mil utanför staden, dagligen måste tillryggalägga denna väg för att komma till sina skolor. Ur den synpunkten kan man alltså icke säga, att Stockholm är missgynnad. Detta skulle för mig vara — och har varit — anledning till att jag ansett, att frågan ännu icke är riktigt mogen för avgörande. Men trots detta har jag vid det slutliga ställningstagandet icke reserverat mig mot utskottets förslag om inrättande av en skola i Bromma, detta framför allt därför, att det inom utskottet framhölls, att om riksdagen nu beslöt, att Stockholms stad skulle få

*Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.*

(Forts.)

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

inrätta ett nytt läroverk i Bromma, samtidigt som nya elementarskolan nedlades, så skulle man lägga avgörandet i Stockholms stads händer. Stockholms stad finge besluta sig för, huruvida staden samtidigt med nedläggandet av nya elementarskolan ville inrätta ett nytt läroverk i Bromma. Det var alltså den omständigheten, att Stockholms stad bättre än landsortsrepresentanterna i riksdagen borde kunna bedöma sina skolförhållanden och skolfrågor, som gjorde, att jag kunde förena mig i — i varje fall inte ville motsätta mig — ett beslut i enlighet med utskottets förslag. Man lägger ju därigenom avgörandet i Stockholms stads händer, och skulle Stockholms stad ur olika synpunkter finna det fördelaktigt att inrätta det nya läroverket i Bromma, borde man inte från riksdagens sida lägga hinder i vägen därför.

Av dessa skäl, herr talman, har jag ansett mig nu kunna biträda eller i varje fall icke böra motsätta mig det förslag, som utskottet här framlagt. Den förändring eller det tillägg, varom yrkande framställes av herr Pauli och som godtagits av andra kammaren, bör ju icke utgöra något hinder för bifall. Snarare kan jag säga, att det innebär en uppmjukning av förslaget i en riktning, som jag anser vara till fördel för frågans lösning. Jag skulle därför inte ha något emot att antaga även detta tillägg.

Herr **Bergman**: Herr talman! Det var två yttranden av herr statsrådet, som föranledde mig att begära ordet. Det ena var herr statsrådets förklaring, att han med jämnmod bär förebråelsen att ha påskyndat en utredning. I vanliga fall få ministrar den motsatta förebråelsen att ha fördröjt utredningar, sade han. Detta är emellertid en reflexion, som icke synes mig vara på sin plats här. Det är ingen utredning, som här har påskyndats, ty herr statsrådet har över huvud icke levererat någon utredning i den här frågan. Det har till full evidens blivit klarlagt, att ifråga om nya elementarskolan föreligger ingen utredning alls. Skolöverstyrelsen fick den 10 mars åläggande att mot sin vilja efter ett par dagar inkomma med en plan för nya elementarskolans avveckling, som den ogillade. Skolöverstyrelsen hade förut yttrat sig i Brommasaken och sagt, att den motsatte sig planen på nya elementarskolans nedläggande. Skolöverstyrelsen förklarade nu, att den vidhåller sin mening, men eftersom skolöverstyrelsen var ålagd att lämna en teknisk plan, för den händelse ett nedläggande skulle äga rum, så angav den på tillfrågan, hur det skulle tillgå. Detta kan inte sägas vara någon utredning angående verkningarna av nya elementarskolans nedläggande eller av frågan, huruvida det är behöfligt eller nyttigt att nedlägga den eller ej. Men det är en sådan utredning, som måste förebringas, om man skall veta vad man i dag går att besluta om. Den föreligger alltså inte.

Herr statsrådet yttrade vidare att skolöverstyrelsen satt inne med åtskilliga tankar angående nya elementarskolans framtid. Man hade i skolöverstyrelsen länge tänkt på saken, och det var således ingen överraskning för överstyrelsen. Därför kunde man komma med en sådan plötslig framställning till dem och begära, att de på ett par dagar skulle kunna framlägga vad de redan förut hade i beredskap. Under sådana förhållanden är det förvånande, att dessa tankar dock icke blivit framlagda av skolöverstyrelsen. Det föreligger nämligen, som sagt, alltså ingen utredning om saken.

Vidare ber jag att få säga, att när herr statsrådet yttrade, att han ansåg, att andra kammarens beslut skulle innebära ett uppskjutande av det definitiva ställningstagandet till nya elementarskolan, så är detta något som absolut icke kan medges överensstämma med verkliga förhållandet. Jag är i denna punkt förekommen av förste vice talmannen som ganska tydligt uppvisat, att andra kammaren faktiskt beslutat nedläggande av nya elementarskolan. Det kan ingen människa komma ifrån. Det står uttryckligen i andra kammarens beslut,

att den skall nedläggas. Den enda uppmjukningen är, att man beslutat, att nedläggandet skall gå till på det sättet, att man nu, vid denna hösts början, endast nedlägger första klassen av realskolan och först nästa höst nedlägger första gymnasieringen. Det är den enda skillnaden. Men att nya elementarskolan skall försvinna, det är uttryckligen fastslaget. Hur man då kan säga, att detta beslut innebär, att riksdagen har fri prövningsrätt nästa år angående nya elementarskolans framtid och att man uppskjutit det definitiva avgörandet i saken, det är något som övergår mitt förstånd. Visserligen är det sant, att varje riksdag, teoretiskt sett, har rättighet att fatta beslut stick i stäv emot vad närmast föregående riksdag beslutat, och på det sättet kan man ju säga att vartenda riksdagsbeslut är möjligt att ändra ett annat år, men nog får man väl säga, att om en riksdag beslutat, att ett läroverk skall nedläggas på så sätt, att i år skall den och den klassen och nästa året den och den klassen nedläggas, så lär det inte vara lätt för nästa riksdag att känna sig obunden av ett sådant beslut.

Om man verkligen önskar, att nästa riksdag skall vara fri i sitt ställningstagande till frågan om nya elementarskolans framtid, varför skall man då i år fatta definitivt beslut om skolans nedläggande? Det är väl bra mycket förnuftigare att underkasta frågan om nya elementarskolans framtid en utredning till nästa år. Det ingår i mitt förslag, att denna utredning skall vara färdig till 1933 års riksdag, så att riksdagen då kan veta vad den gör, under det att den, om den fattar beslut nu, handlar i blindo, utan kännedom om beslutets verkningar.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Den debatt, som här förts, har enligt vad jag kunnat finna inte rubbat de väsentliga skäl, som jag anförde. För övrigt har den givit vid handen, att kammaren är oerhört delad och icke har någon stadgad uppfattning. Under sådana förhållanden och när meningsbrytningarna äro så pass starka, vore det väl skäl, att man nu genom ett avslag återmitterade ärendet, inte för att föras in i någon väldig utredningssump, som herr Lindhagen talade om, utan för att praktiskt ordnas upp under loppet av ett år, så att frågan kan komma igen nästa år.

Herr Pauli yttrade, att han för sin del gärna skulle vilja vara med om, att även andra förorter än Bromma skulle få läroverk, och att riksdagen, om lärjungeantalet vore tillräckligt, säkerligen skulle visa sig välvillig. Ja, det är klart, att går man principiellt in för den linjen, att förorterna skola ha sina egna läroverk, som skola ligga ute i grönskan, då måste naturligtvis Brännkyrka ha läroverk likaväl som Bromma, ty det finnes dock redan nu mellan två- och trehundra elever från Brännkyrka i Stockholms läroverk; Brännkyrka växer liksom Bromma med mycket stor fart och har för närvarande ett vida större invånarantal än Bromma. Jag har ingenting emot att förorterna få läroverk, tvärtom. Vill riksdagen vara med om att bevilja läroverk även för Brännkyrka, så att vi kunna gå in för den linjen, då ser jag det med stor glädje. Men när nu både det kommunalfinansiella och statsfinansiella läget är så pass bekymmersamt som det är, så måste man ju väga olika utgiftsposter mot varandra, och när man då inte kan få allt på en gång, måste man ju vänta något och ta det som är viktigast.

Jag hyser då den bestämda uppfattningen, att om Stockholms stad har att välja mellan att ta yrkesskolorna eller att ta Brommaläroverket, så måste vi ta yrkesskolorna och inte Brommaläroverket, ty yrkesskolorna äro ur alla synpunkter oerhört mycket viktigare än Brommaläroverket. Jag anser, att det är en skyldighet för mig att upplysa riksdagen om detta, så att inte riksdagen

*Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)*

handlar i blindo och tror, att det nu inte finnes några hinder för ett Brommaläroverk.

Sedan säger herr Pauli, att lokalfrågan kan ordnas av Stockholms stad. Ja, visst, och vi äro tacksamma för att riksdagen ger Stockholms stad detta odelade förtroende, men Stockholms stad har ännu inte kunnat komma till någon uppfattning om, var denna skola skall ligga. Här höra herrarna, att t. o. m. vi stockholmare ha mycket delade meningar. Herr Lindhagen vill ha detta nya läroverk liggande i centrum av Bromma, i den gröna delen av Bromma, fjärran från staden. I det fallet hyser jag en annan uppfattning. Jag anser, att man måste lägga läroverket, där kommunikationerna sammanlöpa, ty socknen är så stor och omfattande, att man inte kan stå till svars med att barnen skola gå den långa vägen till fots. De måste i varje fall vintertiden åka, och då är det klart, att man bör lägga läroverket vid en kommunikationsknutpunkt. Men därom skall jag inte nu disputera med herr Lindhagen. Den saken få vi tillfälle att diskutera inför annat forum.

Herr statsrådet framhöll, att Brommaeleverna få dagligen fara på spårvägar och bussar till staden och ockupera platser i stadens läroverk, och det skulle man undgå genom att nu lägga läroverket i Bromma. Ja, det skulle man undgå, om man ej samtidigt lade ned nya elementarskolan, men vi skola ju placera nya elementarskolans lärjungar någonstans, och då komma de i stället att ockupera Bromma läroverk eller något annat läroverk. Så det är ju hugget som stucket.

Vidare yttrade herr statsrådet, att barnens besök i hemmen under rasterna hindras genom de långa avstånden, såsom det för närvarande är ordnat. Men det blir precis likadant med ett läroverk i Bromma på grund av socknens oerhörda omfattning. Mina herrar, ni skola ej glömma, vilket inte framgår av den uppsatta kartan, att till Bromma socken höra bl. a. båda Essingarna, som nu hålla på att högbebyggas och där ett mycket stort antal familjer inom en snar framtid komma att bo. De få sålunda den långa vägen att fara ända ut till Bromma, och inte kunna de då springa tillbaka under rasterna till Essingarna för att då vara hemma hos föräldrarna. Det är alldeles otänkbart. Herr Pauli viskar nu, när han går förbi mig, att de ha tillgång till Kungsholms läroverk, men Kungsholms läroverk, det är ju redan ockuperat, och statsrådet sade, att det i ännu högre grad skall ockuperas, när västerbron kommer, och det är nog riktigt.

Herr statsrådet sade också det, att man kan skjuta platsfrågan på framtiden. Nej, där har jag en helt annan uppfattning än departementschefen. Hur skall det vara möjligt för Stockholms stad att acceptera läroverket men skjuta platsfrågan på framtiden? Då skulle vi ordna med en massa provisoriska läroanstalter. Det har verkligen sagts, att dem kunde man förlägga i villor ute i olika delar av socknen — en villa här och en villa där och en tredje där och en fjärde där. Vad bleve det för ett läroverk? Hur skulle det vara möjligt att kunna bedriva en verklig undervisning under sådana förhållanden? Icke ens såsom ett provisorium anser jag det vara möjligt att ordna ett läroverk på det sättet. Det måste vara orimligt.

Vi måste sålunda lösa platsfrågan, och man begär nu ett uppskov för att kunna lösa den frågan. Är det då orimligt, att riksdagen visar ett tillmötesgående, så att vi kunna få i lugn och ro diskutera och utreda platsfrågan, när denna beror av så ofantligt många faktorer och har den betydelse, som den verkligen har för hela läroverkets framtid?

Man säger — och herr statsrådet antydde det också — att det få stockholmarna avgöra. Ja, men då komma stockholmarna att med bundna händer gå till ett sådant avgörande. Ty vad bleve följden, mina herrar, om Stockholms stad ändå, sedan riksdagen har beslutat läroverket, kommer och säger: av eko-

nomiska skäl, på grund av oklarhet beträffande platsfrågan och på grund av den ekonomiska kris, som råder, så måste vi för närvarande avböja. Ja, då har riksdagen i alla fall — har det upplysts — bundit sig vid, att nya elementar skall nedläggas, och varje år, som går, komme då att försvära hela läroverksfrågans läge i Stockholm i oerhörd grad.

Nu säger man: Stockholms stad kommer väl ändå inte att gå emot ett Brommaläroverk. Ja, inte vet jag vad Stockholms stad kommer att göra, men det fordras $\frac{2}{3}$ majoritet för att kunna upprätta detta läroverk, och det vill jag säga till både herr Lindhagen och till andra, att inte tror jag, att man kan i en sådan ekonomisk kristid som denna, när vi ha så många andra intressen att tillgodose, vara övertygad om, att denna majoritet med all visshet står att uppdryva. Jag fruktar, att man genom att gå denna väg i stället för in hela frågan i en återvändsgränd, där både nya elementar och Brommaläroverket komme att befinna sig och bägge kanske bli uppoffrade.

Herr Bergqvist yttrade, att staden får välja mellan Brommaläroverket och nya elementar. Nej, sådant är icke läget. Om vi kunna komma till en verklig utredning här och ett klarläggande, så är det möjligt, att man kan finna en tredje utväg, där man kan tillgodose både de intressen, som Brommaborna otvivelaktigt hava, och de intressen, som de förfäktat, vilka anse, att man inte på det sätt, som nu är föreslaget, bör nedlägga nya elementarläroverket. Man kan, tror jag, finna en sådan utväg.

Herr Lindhagen sade, att han ju vore intresserad av Bromma, och som Brommabo är han ju det, och han är ju intresserad förresten av Brännkyrka också, så att i det hänseendet har han ej alls några lokalpatriotiska synpunkter. Men jag vill meddela kammaren, att även jag är Brommabo, och skulle jag ha dömt bara efter rent lokalpatriotiska synpunkter, så skulle jag ju ha gått in uteslutande för Brommaläroverket, men jag anser verkligen, att man inte kan se uteslutande ensidigt lokalpatriotiskt på en sådan fråga som denna. Man måste väga dessa lokala skäl och hänsyn mot andra, mot hänsyn till staden och även staten i sin helhet, och i detta fall, det vill jag säga, talar jag inte alls eller i varje fall inte enbart såsom Stockholms stads representant, utan jag talar här såsom ledamot av kammaren, som har att tillvarataga hela det samfälliga riksentresset. Och jag anser, att det gagnas bäst genom en återremiss, och då inte en återremiss är möjlig här annat än genom ett avslag, så måste jag vidhålla en sådan ståndpunkt.

Herr andre vice talmannen har ju klart och tydligt ådagalagt, att även inom statsutskottet bland dem, som icke äro reservanter, finnas mycket starka stämningar för ett bifall till reservationen. Man har där emellerid ansett sig kunna överlåta åt Stockholms stad att fatta beslut. Ja, jag tror inte, att herr andre vice talmannen kan garantera, att om man bifaller denna linje, som nu andra kammaren har gått in för, och Stockholms stad av olika skäl inte anser sig kunna i det nu befintliga skicket bifalla vad som har föreslagits, nya elementarskolan då komme att fungera i fortsättningen såsom ett läroverk i Stockholm. Jag tror, att han i det fallet något har misstagit sig.

Då sålunda enligt mitt förmenande alltjämt starka skäl tala för rådrum och förnyad utredning, så fortfar jag, herr talman, med min envishet att yrka bifall till herr Lindblads reservation.

Herr Vennerström: Herr talman! Det synes mig vara absolut nödvändigt, att man hädanefter i någon mån ransonerar tiden för de olika anförandena. Annars blir det sannerligen så, att vi inte komma hem till midsommar. Jag vill därför inskränka mig till ett anförande, som allra högst kommer att taga två minuter, möjligen något mer.

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

Ang.
ändring av
läroverkso-
ganisationen i
Stockholm.
(Forts.)

Jag ber att få instämma i alla de sakliga synpunkter, som herr Lindhagen anförde, och jag vill därjämte tillägga en synpunkt, som kanske i någon mån tidigare anförts. Hur har Kungl. Maj:t kommit på denna numera av herr Ström såsom medlem av huvudstadens fullmäktige starkt avstyrkta tankegång? Han har blivit, höll jag på att säga, skändligen lurad. Och av vem? Jo, av Stockholms stadsfullmäktige själva! De ha efter vederbörlig beredning inom en rad olika institutioner den 25 januari anhållit, att Kungl. Maj:t måtte villfara deras önskemål och framlägga förslag om ett högre allmänt läroverk i Bromma. Kungl. Maj:t har varit snäll och beskedlig. Kungl. Maj:t har gjort vad Stockholms stadsfullmäktige enhälligt velat. Herr Fredrik Ström yrkade den 25 januari eller var i varje fall med om att tillstyrka en dylik framställning till Kungl. Maj:t. Men herr Ström av den 1 juni år 1932 slår ifrån sig med båda händerna synnerligen energiskt och varnar för de farliga resultaten, ifall Kungl. Maj:t gör, som herr Ström ville den 25 januari. Jag ställer den frågan, om vi inte här inom statsmakterna äro föremål för ett något försenat aprilskämt från huvudstadens fullmäktiges sida. Vad skola vi nu egentligen tro? Skola vi tro fullmäktige av den 25 januari? Skola vi tro vår värderade partivän herr Ström av den 25 januari? Eller skola vi tro herr Ström av den 1 juni? Jag vet ingenting för min del. Herr Ström har talat som enskild ledamot. Vi veta inte, om han har fullmäktige bakom sig, och ingen av huvudstadens talesmän i första kammaren har instämt med Fredrik Ström. Vad skola vi menige i första kammaren göra i en sådan situation? Jag säger i det fallet, att då fullmäktige enhälligt ha gjort denna framställning, då ankommer det på fullmäktige att även själva avgöra, ifall vinden har kantrat och ifall de anse de starka sakliga skälen tala för, att vi inte skola gå in för Brommaläroverket.

Låt oss alltså bifalla Kungl. Maj:ts framställning, i detta fall utskottets hemställan, med den av herr Pauli gjorda versionen. Sedan går frågan automatiskt till Stockholms stadsfullmäktige. Den är nämligen vidhäftad en del villkor och förutsättningar, och sedan få fullmäktige själva besluta, om de anse, att sakliga skäl tala för att fullmäktiges framställning av den 25 januari inte bör föranleda något som helst resultat. Då få vi saken lagd på den riktiga bogen. Då faller ansvaret i detta fall på den institution, där det bör falla, nämligen på fullmäktige, och inte på Kungl. Maj:t och inte heller på riksdagen.

Därför yrkar jag för min del i detta läge bifall till herr Paulis under debatten gjorda yrkande.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag känner mig något vimmelkantig inför min vän herr Ströms anförande, därför att jag jämte honom upplevat och delvis varit med om att i alla huvudstadens instanser ransonera på detta sätt det ena efter det andra. Man hade ju att välja, vilken som skulle få först, och så stannade vi på de sakliga skäl, som här anförts uti propositionen och ytterligare av mig bland andra för, att man nu lämpligast skulle uppföra en ny skola i Bromma.

Nu se vi emellertid, herr ecklesiastikminister, hur farligt det är att av politisk självbevaringsdrift, ur ministärsynpunkt blanda ihop saker, som icke ha något med varandra att göra. Behöver en del av landet ett nytt läroverk på det ena eller andra stället, så behöver den det. Då skall man inte behöva locka riksdagen med falska förhoppningar. Det stora behovet utrotas i alla fall ej därigenom, utan kommer igen, och då får den nya elementarskolan en efterföljare i alla fall, om än på någon annan plats, så att det där har bara varit en förevändning.

Men jag vill fråga Ström, om det kanske är någon strömkantring på dju-

pen inom vissa grupper i Stockholms stadsfullmäktige, som föreligger och som jag inte känner till. Jag skall be att få bli invigd i det. Herr Ström sade nu, att t. ex. en omfattande yrkesskola är oerhört mycket viktigare än ett elementarläroverk ute i Bromma. Däremot slutade han sitt första anförande med, att han hade ingenting emot ett elementarläroverk i Bromma, men vi skulle bara ha uppskov på ett år för att kunna åstadkomma en utredning om alla skolbehov, som den närmaste framtiden bär i sitt sköte för Stockholms vidkommande. Har Ström någonsin hört talas om, att en sådan utredningssump lyckats klara sig upp på torra landet på ett år? Nej, det tar många år. Det tar kanske till och med sekler. Men om nu elementarläroverken spela en mindre roll än andra skolyper och till och med en oerhört mindre roll, då känner jag marken gunga under mig och det beslut, jag har varit med om, och jag vet inte på vilken fot jag för min del skall stå — jo, det vet jag nog, ty jag har hemställt om bifall till ett yrkande, men jag vet inte, var jag har Stockholms stad. När andre vice ordföranden i Stockholms stadsfullmäktige för denna talan, som i alla fall inte någon av Stockholms myndigheter funnit vara av behovet påkallad, för att övertyga riksdagen om, att stadsfullmäktige i januari misstogo sig om de verkliga målen för reglerandet av stadens skolundervisning, och då man nu samtidigt försöker även locka riksdagen med, att det blir mycket billigare, om ni väntar för att få utredning, och att det blir dyrare, om ni tager förslaget, så upprepar jag min förmodan, att denna nu ifrågasatta utredning går ut på att framlägga alla de behov, som man har.

Vi ha hört av förste vice talmannen, att tillgången till skolorna befinner sig på bristningsgränsen, och ecklesiastikministern har intygat detsamma. Det är denna bristningsgräns, som skulle klargöras, så att man får veta, hur man skall komma ifrån den, och tror någon att det då stannar med ett läroverk. Då komma väl alla läroverk på en gång, och då får statsmakten vara med och betala dem allihop. Men det har naturligtvis varken staden eller staten råd med under nuvarande tider, som Ström mycket riktigt säger. Då måste vi besluta oss för någon ransonering i alla fall och taga det ena först och det andra sedan.

Brännkyrka behöver naturligtvis med tiden både det ena och det andra läroverket. Då staden alldeles nyligen beslöt en kostsam och stor realskola på Södermalm, föreslog jag i fastighetsnämnden, att den skulle läggas inom Brännkyrka, men då voro alla emot det. Skolan lades i stället vid kanten av Brännkyrka. Sälunda får Brännkyrka i alla fall nytta av denna anstalt. Så nog kommer Brännkyrka i alla fall att göra sig påmint, det kunna vi vara övertygade om.

För övrigt ville Ström fortfarande, att riksdagen skulle intressera sig för att lägga läroverket vid Traneberg, den gamla tullen, och inte vid vattendelaren mellan Ulvsunda, Äppelviken och Ängby, som jag föreslagit, för att där löpa inte kommunikationerna ihop. Det göra de allra minst vid Traneberg, utan då måste man åtminstone göra halt vid Alvik, där verkligen kommunikationsleder finnas, som löpa ihop, och inte låta barnen i oträngda mål fortsätta ända ned till Traneberg. Det finnes i alla fall kommunikationer överallt i Bromma, det vimlar av bussar och spårvägar och en förortsbana till Ängby är under anläggning. Det finnes stationer, där man kan stiga av och gå till den plats, som jag talade om. Man kan ock fortsätta till Alvik och byta fortskaffningsmedel. Från de olika stationerna blir ej längre väg trots den utsträckning, som Ström sade, att socknen har, än att barnen kunna få motionera sig en tio minuter eller kanske en kvart, och om olyckan är framme, kanske få gå 20 minuters väg, men jag tror ju knappast det är möjligt, att någon skulle behöva gå så lång väg.

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.

(Forts.)

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

Och jag får verkligen i likhet med andre vice talmannen säga: Tänk vad man får gå på landsbygden för att komma till skolan. Då är det väl ej mer än rimligt, att Stockholms skolbarn skola till sin egen båtнад få vänja sig vid att i kommunikationsavseende inte ständigt begagna sig av spårvagnar och bussar på sin pappas och mammas bekostnad utan även sina egna ben, som just äro skapade av naturen för det ändamål, att man skall fortskaffa sig på desamma.

Herr Ström, Fredrik: Endast några ord till herr Vennerström. Jag vill erinra om, att varken Ström eller Stockholms stad har den 1 februari begärt, att nya elementar skulle nedläggas. Den nya linjen har fullkomligt förändrat situationen, och jag tror mig kunna säga, att om Stockholms stad skulle i detta ögonblick taga ställning till frågan på nytt, så skulle den ej komma in med samma framställning som tidigare. Till herr Lindhagen vill jag säga, att läget i februari ej var detsamma som nu. Jag tror, att kammaren kan medgiva, att nog har det i ekonomiskt avseende i vårt land inträffat åtskilligt sedan januari månad 1932.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Jag måste ännu en gång understryka det centrala i saken. Herr Vennerström började så förträffligt och bra och sade, att vi skulle yttra oss kort, men återstoden av hans anförande var rätt komprometterande. Här ha vi nu hållit på i 3½ timmar, utan att herr Vennerström hunnit fatta vad saken gäller. Hur länge skola vi hålla på, innan herr Vennerström får klart för sig, att det gäller inte bara Bromma. Det gäller Bromma och nya elementarskolan.

Herr statsrådet Stadener: Herr talman! Tillåt mig säga beträffande den stora utredning, om vilken herr Ström drömmer, att därest han tänker sig, att det på statens bekostnad skulle under den närmaste tiden verkställas en sådan större utredning om läroverksförhållandena i Stockholm eller annorstädes, så måste man tyvärr bekänna, att det finns mycket små utsikter för, att statsmakterna skola kunna företaga just nu några utredningar av mera omfattande slag. Det finns helt enkelt inte medel därtill. Det skulle sålunda bliva ett ganska betydande uppskov, om man beslutar i enlighet med herr Ströms önskan.

För övrigt sörjer utvecklingen, synes det mig, herr talman, på sitt eget värtaliga sätt för utredningen angående nya elementarskolan. Om nya elementarskolan fortsätter med det slags utveckling i vilken denna skola befinner sig sedan länge, så torde inte så mycket av nya elementarskolan kvarstå efter några års förlopp. För närvarande ha vi där vakanta tjänster till följande antal: fyra lektorstjänster och fem adjunktstjänster. Under den närmaste tiden komma dessutom att avgå dels rektor, dels en lektor och dels en adjunkt. Detta gör tillsammans 12 ordinarie tjänster av 26. Det är sålunda nära hälften av de ordinarie lärarbefattningarna vid nya elementarskolan som äro eller snart bli vakanta.

På motsvarande sätt går det år från år med elevfrekvensen i nya elementarskolan. Under läsåret 1926/1927, då riksdagen beslöt den nya läroverksorganisationen, hade man i nya elementarskolan 465 elever. Innevarande läsår har man 333. Det är en minskning med 132 under de sex år, som förflutit. Det är ungefär så mycket som motsvarar en undervisningsavdelning om året.

Men jag har mycken veneration för nya elementarskolan, och jag hoppas, att jag har erkänt detta i mitt föregående anförande. Jag har därför med en icke ringa inre glädje anslutit mig till det förslag, som gick igenom i andra

kammaren och som innebär, att gymnasiet, vilket är den mera livskraftiga delen av nya elementarskolan, erhåller ett uppskov och får tillsvidare fortsätta sin verksamhet i de hittillsvarande formerna.

Nu, herr talman, slutar jag med att allvarligt instämma i herr förste vice talmannens maning till kammaren för en stund sedan: ställ Stockholms stad i tillfälle att fatta det definitiva beslutet i detta ärende. Detta sker, såvitt jag förstår, inte genom att första kammaren nu avslår stadsfullmäktiges framställning om ett läroverk i Bromma, utan det sker genom ett bifall till stadsfullmäktiges framställning. Sedan är det Stockholms stad, som fattar definitiv ståndpunkt till frågan.

Tillåt mig allra sist att bara förklara, att herr Ström nog är fången i en missuppfattning, när han tror, att riksdagen genom att bifalla, vad utskottet har yrkat, eventuellt i herr Paulis modifierade redaktion, skulle ha under alla omständigheter beslutat nedlägga nya elementarskolan, och att detta beslut är ett fristående beslut. En sådan möjlighet föreligger inte. Utskottets utlåtande går ut på, att upprättandet av Brommaläroverket och nedläggandet av nya elementarskolan hänga så oskiljaktigt samman, att det ena icke kan skiljas från det andra. Stockholms stad har att taga ställning till dessa båda frågor samtidigt.

Herr Vennerström: Herr talman! Herr förste vice talmannen förebrädde mig för att jag trots 3 $\frac{1}{2}$ timmes pedagogisk undervisning inte förnummit, vad som är kärnan i det hela: sammanhanget mellan Bromma och nya elementarläroverket på Norrmalm. Ja, där ser herr förste vice talmannen, hur litet de där långa talen hjälpa. Men jag vill säga, att jag förstod detta sammanhang redan innan de långa talen började. Men nu roade det mig inte att tala om mer än Brommaläroverket, det enda, som jag i någon mån studerat, och därför yttrade jag mig uteslutande om den delen av saken.

Till herr Ström vill jag säga, att även han talar i sina anföranden till $\frac{2}{3}$ om Bromma, och den lilla återstoden ägnas åt elementarskolan på Norrmalm. Min vän Ström varnade energiskt för tanken på Brommaläroverket och fann den frågan inte utredd. Jag vill då gentemot honom säga, att den var i varje fall nog utredd, när huvudstadens fullmäktige den 25 januari därom anhöllo hos Kungl. Maj:t. I den reservation, till vilken herr Ström yrkade bifall, står det ordagrant, att något trängande behov av ett läroverk i Bromma för närvarande inte kan sägas föreligga. Den reservation, som herr Ström yrkar bifall till, strider alltså på den punkten fullständigt mot den framställning, som huvudstadens enhälliga fullmäktige beslöt den 25 januari.

Jag vill sluta liksom Kungl. Maj:ts representant, herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, med att rikta en vädjan till kammaren att i det fallet låta fullmäktige själva, som från början gjort framställningen och lockat in riksdagen i denna situation, även nu fatta beslut och taga ansvaret genom att sedermera fälla eller bifalla det beslut, som här fattas av första kammaren liksom av andra kammaren.

Herr Bergman: Herr talman! Herr statsrådet anförde, att nya elementarskolan för närvarande håller på att avskaffa sig själv. I så fall behöver man ju inte besluta att avskaffa den. Men hur går denna självavskaffning till? Jo, som bevis för påståendet anfördes, att vid denna skola hade successivt så och så många tjänster blivit vakanta. Vem åstadkommer att de bli vakanta? Det är väl inte nya elementarskolan, som själv dekreterar, att den och den tjänsten skall bli vakant, utan det är väl någon myndighet, som fattar det beslutet. Självmordet förefaller ganska konstlat.

En allvarligare sak vore det, om elevfrekvensen jämnt ginge ned. Men

*Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)*

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

även den uppgiften kräver en närmare belysning. Det anfördes, att det nu bara finns 330 elever vid denna skola. Nya elementarskolan har emellertid begärt att få upprätta en femårig realskolelinje, sådan som andra Stockholmsläroverk få ha. Dessa linjer äro alldeles överfyllda, och många bli, av brist på plats, vid inträdesprövningarna, trots tillfredsställande kunskaper, avvisade från dem. Nya elementarskolan har lokaler för en sådan linje. Det lider intet tvivel, att linjen skulle blivit fullsatt. Men dess hemställan blev avslagen. Varför? Här ser man varför elevfrekvensen går ned. Det finns nu vid nya elementarskolan endast en fyraårig linje. Denna är som bekant ytterst impopulär. Man vill inte gärna sätta in sina barn i den, därför att de då fördröjas ett år. Det är nämligen så, att denna linje medför ett års förlängning av skoltiden upp till realskolexamen och studentexamen, fastän det är en fyraårig linje. De, som känna till förhållandena, veta, hur detta hänger ihop. Det är alltså icke nya elementarskolans fel, att elevfrekvensen gått ned. Skälen härtill äro sådana, att de lätt kunna och med hänsyn till den rådande trängseln om platser vid Stockholmsläroverken böra avlägsnas.

Jag har ansett mig böra påpeka detta, för att kammaren ej må taga för starkt intryck av den endast skenbart bevisande motivering herr statsrådet anförde.

Herr **Wohlin**: Då de pedagogiska experternas meningar i denna fråga äro så delade, som fallet är; då vidare förläggningens platsen för det nya läroverket varit föremål för så skiftande uppfattningar; då ett nedläggande av nya elementarskolan med dess stolta traditioner är en allvarlig sak; då slutligen även kostnadssynpunkter måste läggas på detta ärende — så anser jag, att någon tids ytterligare dröjsmål med frågans avgörande endast kan vara till nytta för ärendets slutliga handläggning. Sålunda yrkar jag bifall till den av herr Lindblad med flera avgivna reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet förekommit följande yrkanden:

1:o), av herr *Pauli*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dock med den ändring, att i fjärde stycket därav eller sista stycket å sid. 12 ordet »samtidigt» å sjätte raden nedifrån uteslötes och i stället infördes orden »från och med läsåret 1932/1933» samt å femte raden nedifrån mellan orden »och» och »första» insköttes orden »från och med läsåret 1933/1934»;

2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Lindblad m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt

3:o), av herr *Bergman*,

1) att riksdagen skulle, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förslag ej kunnat oförändrat bifallas, samt med bifall till motionen I: 362 och med avslag å motionen I: 363, medgiva,

att inom Bromma församling i Stockholm finge från och med läsåret 1932—1933 successivt upprättas ett högre allmänt läroverk, avsett för såväl manliga som kvinnliga lärjungar, med såväl 4-klassig som 5-klassig realskola, ävensom med gymnasium, omfattande 4-årig latinlinje samt 3-årig reallinje;

att upprättandet av nämnda läroverk i Bromma finge ske på sådant sätt, att under första läsåret första klassen av de båda realskolelinjerna och första ringen av de båda gymnasielinjerna upprättades samt därefter en klass, resp. ring å varje linje successivt upprättades år efter år, till dess läroverket vore å samtliga linjer färdigbildat;

att vid läroverket i Bromma finge från och med den 1 juli 1932 inrättas en ordinarie rektorsbefattning samt att undervisningen i övrigt under första läsåret finge bestridas av extraordinarie krafter;

att avlöningen till förenämnda rektorsbefattning, 7,500 kronor, ävensom behövlige arvoden finge under budgetåret 1932—1933 bestridas av besparingsgarna å reservationsanslaget till de allmänna läroverken;

allt under förutsättning, att Stockholms stad *dels* tillhandahölle erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor, *dels* bidrage till bestridande av de utgifter, som åvilade biblioteks- och materielkassan samt ljus- och vedkassan vid läroverket med ett engångsanslag under första året av läroverkets verksamhet av minst 10,000 kronor;

2) att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föranstälta skyndsamt utredning huruvida och i vad mån verksamheten vid statens provskola Nya Elementarskolan i Stockholm borde omläggas eller nedläggas samt för 1933 års riksdag framlägga de förslag, till vilka denna utredning kunde föranleda.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock enligt vart och ett av de under 1:o)—3:o) här ovan upptagna yrkandena; och förklarade herr talmannen sig finna propositionen på bifall till herr Paulis yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *förste vice talmannen* och herr *Ström, Fredrik*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen tillsporde kammaren, huruvida densamma ville till kontraposition i den förestående omröstningen antaga bifall till utskottets hemställan eller godkännande av det förslag, som innefattades i den av herr Lindblad m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen eller bifall till herr Bergmans yrkande i frågan; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av herr Lindblads m. fl. reservation.

Herr *Bergman* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 100 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Lindblad m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Bergmans yrkande i frågan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 100 med den av herr Pauli under överläggningen föreslagna ändringen, röstar

Ja;

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

Ang.
ändring av
läroverksorga-
nisationen i
Stockholm.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lindblad m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *förste vice talmannen* och herr *Ström, Fredrik*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 54.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneförmåner för kvinnlig gymnastiklärare vid högre allmänt läroverk, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 247, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneförmåner för kvinnlig gymnastiklärare vid högre allmänt läroverk.

Ang.
ändrad ord-
ning för stats-
understöd åt
vissa läro-
anstalter.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 102, i anledning av väckt motion om ändrad ordning för de privata och vissa kommunala läroanstalters understödjande med statsmedel.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av en av herr *W. Björck* väckt motion (I: 233) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta en allsidig utredning rörande frågan om de privata och vissa kommunala läroanstalters understödjande med statsmedel i syfte att åvägabringa en enkel, rättvis och ur kontrollsynpunkt mera tillfredsställande ordning än den nu härutinnan gällande.

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Bergqvist, Johansson* i Fredrikslund, *C. G. V. Hammarskjöld, Carlsson* i Gävle, *Thelin, Bengtsson* i Norup, *Holmgren* och *Lindskog*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att herr Björcks ifrågavarande motion (I: 233) icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2) av herr *Pauli*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Thelin**: Herr talman! Då jag inte kunnat ansluta mig till den av statsutskottet gjorda hemställan utan jämte sju andra ledamöter av utskottet avgivit en reservation, så ber jag att få yttra några ord.

Vad beträffar de statsunderstödda enskilda högre flickskolorna, så ha de i allmänhet bildat sig efter mönstret av statens normalskola för flickor. De ha tidigare omfattat förutom förberedande klasser åtta egentliga flickskolklasser,

men enligt beslut av 1927 års riksdag skola de efter utgången av läsåret 1930/1931 bygga på lägst fjärde klassen i folkskolan samt omfatta minst fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan. För varje skola skall finnas ett av skolöverstyrelsen fastställt reglemente med bestämmelser om förhållandet mellan läroanstalten och den person eller korporation, som har att ansvara för läroanstaltens bestånd och besluta om dess ekonomiska förhållanden. De särskilda skolorna ha i regel fått sig tillerkänd rätten att meddela så kallad normalskolekompetens. De högre flickskolorna stå under närmare tillsyn av en inspektor, som utses av skolöverstyrelsen. De äro också underkastade inspektion av skolöverstyrelsen. Dessutom skall det vid varje skola finnas en av minst fem personer bestående styrelse.

Jag skall nu belysa dessa skolors ekonomiska förhållanden. Vid de högre flickskolorna upptagas terminsavgifter, växlande mellan 35 och 150 kronor i terminen. Statsunderstödd skola är dock skyldig att bevilja befrielse eller nedsättning i de vid skolan utgående terminsavgifterna till så stor utsträckning, att den minskning i avgifter, som härigenom uppkommer, utgör minst 15 % av det belopp, vartill terminsavgifterna skolat uppgå, om samtliga lärjungar erlagt fulla avgifter. Till högre flickskola skall utgå statsunderstöd för år räknat med högst 4,400 kronor, om skolan omfattar fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan, och med högst 5,200 kronor, om skolan omfattar flera sådana klasser. Därjämte utgår särskilt understöd till undervisning i huslig ekonomi samt bidrag till lärarnas avlöning. Till skolans uppehållande skall kommun eller enskilda donatorer lämna ett bidrag, vars värde för år räknat uppgår till minst samma belopp som det från anslaget till högre flickskolor utgående understödet, samt dessutom bidrag till de vid skolan anställda lärarinnornas ålderstillägg med hälften av det belopp, staten för samma ändamål tillskjuter, så ock till lärarinnornas pensionering enligt stadgade grunder. Bestämmelserna angående statsunderstöd åt enskilda läroanstalter fastställdes i sina grunddrag genom kungliga kungörelsen den 29 oktober 1909. Sedan den tiden ha emellertid vissa förskjutningar i avlöningshänseende inträtt, huvudsakligen genom tillkomsten av tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg av statsmedel. Samtidigt ha åtskilliga tillägg gjorts till de med statsunderstöds utgående förbundna villkoren. Dessa villkor äro i vissa avseenden strängare än beträffande de kommunala mellanskolorna och de högre folkskolorna. Att bestämmelserna rörande de ifrågakvarande läroanstalternas understödande med statsmedel i vissa avseenden äro i behov av revidering kan icke bestridas.

Innan jag går in på frågan om kontroll över statsbidragens utgående, vill jag erinra om följande förhållande. Undervisningen skall fortgå minst 36 läsveckor om året. Lärarinnorna skola avlönas enligt stadgade grunder. Den tjänstgöring, som för statsbidrags åtnjutande avses, skall vara helt förlagd till högre skolstadium än det, som motsvarar folkskolans fjärde klass. Enligt kungliga kungörelsen den 18 juni 1925 förstås med »full tjänstgöring» vad angår stadium motsvarande real- och flickskola, undervisning under 22—26 veckotimmar.

Vad så beträffar kontrollen över statsbidragens utgående, vilken herr Björck i sin motion betecknar såsom »allt annat än tillfredsställande», ber jag att få framhålla, att Kungl. Maj:t och riksdagen lämnat mycket detaljerade föreskrifter i detta hänseende. Sålunda utser, såsom förut påpekats, skolöverstyrelsen en inspektor, vilken genom intyg skall styrka ej mindre, att de för anslagets åtnjutande stadgade villkoren blivit fullgjorda, än även, att vederbörande lärarinnor bestritt den dem åliggande undervisningen den tid, rekvisitionen avser. Innan länsstyrelsen utbetalar de rekvirerade statsbidragen, granskas rekvisitionen mycket omsorgsfullt av länsbokhållaren eller annan tjänsteman i länsstyrelsen. I sitt yttrande över motionen säger statskontoret härom föl-

Ang.
ändrad ord-
ning för stats-
understöd åt
vissa läro-
anstalter.
(Forts.)

Ang.
ändrad ord-
ning för stats-
understöd åt
vissa läro-
anstalter.
(Forts.)

jande: »Granskningen av privatläroverkens rekvisitioner måste anses synnerligen tidskrävande för de utbetalande myndigheterna. Detta gäller särskilt dyrtidstillägget, som rekvideras månadsvis under den tid, undervisningen pågår, men även de för termin utgående bidragen till löne- och ålderstillägg samt tillfälligt löneförbättring. Det måste givetvis ur arbetsbesparingens synpunkt anses önskligt, att de angivna bidragen borttagas och ersättas med understöd i annan form, eventuellt med en ökning av det egentliga terminsvis utgående understödet.»

Den kanske effektivaste kontrollen utövas av den av skolöverstyrelsen utsedde revisorn. Denne revisor har vid sin granskning att iakttaga alla de anvisningar, som skolöverstyrelsen intagit i sin promemoria, till vilken jag ber att få hänvisa. Den finnes fogad vid utskottets utlåtande. Då läroverkskommunen jämväl, såsom förut påpekats, understöder skolan, tillsätter denna även revisor och har samma intresse som staten av att de anslagna medlen komma till användning enligt givna förutsättningar. Skolöverstyrelsens ledamöter kunna vid sina inspektioner förvissa sig om att statsbidragen vid de särskilda skolorna författingsenligt rekvideras. Dessutom är läroanstalt skyldig att till skolöverstyrelsen årligen insända balansräkning samt vinst- och förlusträkning i enlighet med formulär, som fastställs av skolöverstyrelsen. Vidare är läroanstalten skyldig att på anfordran tillhandahålla riksdagens revisorer sina räkenskaper. Slutligen undergå räkenskaperna granskning inom riksräkenskapsverket.

Såsom framgår av det sagda saknas inte kontroll över statsbidraget till de privata högre flickskolorna, och vad som gäller dessa i det avseendet tillämpas även på övriga privata skolor. Jag vet inte, om kontrollen med avseende på statsunderstöd inom andra områden av samhällslivet är effektivare än i detta fallet. Emellertid har motionären anfört två exempel på missförhållanden i berört hänseende. Det ena gäller en flickskola, som innevarande läsår upprättat en ny klass med allenast tre lärjungar. Beträffande det fallet hade emellertid skolöverstyrelsen redan under föregående hösttermin, alltså långt innan herr Björck skrev sin motion, uppmärksammat saken och till vederbörande skola avlätit skrivelse, ett förhållande som varit bekant för motionären. Det andra fallet rör en numera nedlagd skola i Göteborg. De båda anförda exemplen synas ha mycket ringa beviskraft. Jag tror att skolöverstyrelsen har rätt, när den säger sig icke kunna finna annat än att den kontroll, som i olika hänseenden numera utövas beträffande statsbidragens utnyttjande vid de enskilda läroanstalterna i och för sig torde vara ägnad att förebygga allvarliga eller bestående missförhållanden. En förenkling av de nu gällande bestämmelserna rörande de enskilda läroanstalter, som åtnjuta statsunderstöd, finner skolöverstyrelsen önskvärd. I samband därmed kunde ifrågasättas en jämkning i vissa hänseenden av grunderna och villkoren för statsbidrags utgående. Statskontoret framhåller, att nuvarande tidpunkt knappast torde vara väl vald för en omläggning av statsunderstöden till privatläroverken. Riksräkenskapsverket uttalar, att nuvarande bestämmelser i berörda frågor måste betecknas såsom allt annat än tillfredsställande, och att en utredning i syfte att åstadkomma mindre svårtydda bestämmelser måste anses vara i hög grad påkallad. Detta erkännes jämväl av reservanterna. Vad särskilt beträffar de kommunala gymnasierna vill jag för min del, i likhet med motionären, särskilt framhålla det i ekonomiskt avseende ogynnsamma läge, vari dessa befinna sig.

Motionären anvisar en väg till nya grunder, efter vilka de ifrågavarande läroanstalterna böra komma i åtnjutande av statsunderstöd. Han anser tungt vägande skäl föreligga att fastställa »bidragsbeloppet i relation till skolans lärjungeantal». Om denna grundsats vunne riksdagens bifall, skulle följden bli, att alla de privata högre flickskolorna i smärre samhällen och alla de privata flickskolor, som ha ett ej alltför stort antal lärjungar i varje klass, skulle avlivas

och endast de större anstalterna kunna äga bestånd. Jag har funnit, att den motion som nu behandlas är ett försök från motionärens sida att komma de privata högre skolorna till livs, och därför är den inte så ofarlig, som det kan se ut. Skillnaden mellan utskottet och reservanterna är den, att utskottsmajoriteten hemställer om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t genom skolöverstyrelsen *eller på annat sätt* måtte föranstalta om utredning i ärendet, under det reservanterna däremot finna det icke behöfligt, att riksdagen i särskild skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om sådan utredning, alldestund skolöverstyrelsen förklarar sig beredd att, i den mån arbetsförhållandena inom överstyrelsen det medgäve, föranstalta om utredning och förslag härutinnan. En dylik utredning bör kunna ske utan särskilda kostnader och utan att verka oroande på ifrågavarande läroanstalter. För min del hyser jag större förtroende för en utredning, som verkställs av den på området sakkunnigaste myndigheten, än om den skulle uppdragas åt till exempel en kommitté, om vars sammansättning man ingenting vet, och vars ledande kraft till och med kan bli en person, som a priori är minst sagt ovänligt inställd emot de ifrågavarande skolformerna. I senare fallet skulle utredningen dessutom draga vissa kostnader och — vad värre är — verka störande och oroande på de skolor, som så väl behöva arbetsro efter de svårigheter och lidanden, varmed de under senare åren hemsökts.

Med anledning av vad jag sålunda anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Bergqvist med flera vid utlåtandet fogade reservationen.

Häri instämde herr *Bagge*.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Jag tror, att kammaren håller mig räkning för, om jag inte ger mig in på någon längre vederläggning av den senaste ärade talaren. Hans anförande hängde ju inte ihop. Första delen av detsamma skulle klargöra, hur rediga och klara bestämmelserna voro, men på slutet kom han ändå till, att en utredning borde ske, fast den icke fick ske på mer än ett enda sätt. Jag vill dock påpeka, att utskottsbetänkandet är resultatet av en kompromiss och beaktar också de synpunkter på saken, som herr Thelin anfört. Jag skall undvika all längre utläggning — det tror jag tiden nödvändiggör — men jag vill konstatera, att de nuvarande bestämmelserna enligt alla sakkunnigas mening äro mycket otillfredsställande. Det finns nämligen flera skikt av statsbidrag, som komma skolorna till handa. Jag kan nämna, att till exempel Brummerska skolan i Stockholm hade 1930 ett anslag på 68,000 kronor, varav inte mer än 6,200 kronor utgjorde grundanslaget och allt det övriga utgjorde automatiska anslag, varöver kontrollen från statsmyndigheternas sida är praktiskt taget illusorisk. Den saken har ju vitsordats på olika håll. Riksräkenskapsverket har uttalat, att ibland händer det, att de tre, som ha att pröva anmärkningar, ha var sin mening om bestämmelsernas tolkning. Därtill kommer, att anslagen för närvarande växla högst väsentligt mellan olika skolor, per lärjunge räknat. I Stockholm växlar det mellan 120 och 241 kronor, vilket innebär, att staten i det ena fallet får bidraga dubbelt så mycket för en lärjunge som för en annan. Det högre av dessa belopp närmar sig i själva verket kostnaderna i realskolan vid statens egna läroverk. Vid Vasa realskola kostade nämligen varje lärjunge under 1930 statsverket inalles 359 kronor, men det finns, som sagt, privatläroverk, där statens kostnad per lärjunge är 241 kronor, medan däremot andra privatläroverk i Stockholm reda sig med ett statsbidrag av 120 kronor per lärjunge. Redan dessa siffror, som jag skulle kunna komplettera med andra, som ge samma bild, tycker jag tyda på, att här är inte allt som det skall vara.

Skolöverstyrelsen har också förut haft samma uppfattning som jag. Så

*Ang.
ändrad ord-
ning för stats-
understöd åt
vissa läro-
anstalter.
(Forts.)*

Ang.
ändrad ord-
ning för stats-
understöd åt
vissa läro-
anstalter.

(Forts.)

sent som den 6 juni 1931 förklarade skolöverstyrelsen, att hithörande frågor borde komma under utredning genom 1928 års lönekommitté, men kommittén har aldrig medhunnit denna besvärliga uppgift.

Jag skulle för övrigt inte vilja tillråda, att denna utredning skall få ske genom ämbetsverket, då enligt de balanslistor, som den 1 april i år kommit in till justitiekanslern, skolöverstyrelsen har Kungl. Maj:ts uppdrag att verkställa utredning och avgiva utlåtanden i flera stora ärenden, som icke medhunnits. Detta gäller t. ex. krav på avlagd studentexamen som villkor för tillträde till vissa levnadsbanor, ett uppdrag, som lämnades redan 1923, de infordrade yttrandena voro inkomna 1927, men ännu efter snart tio år har intet resultat sett dagen. Sedan finns det inte mindre än sex olika kommittébetänkanden avgivna under åren 1923—1930, över vilka skolöverstyrelsen inte avgivit utlåtanden. Slutligen föreligger förslag till reglementen för de statsunderstödda enskilda läroanstalterna, av vilka ärenden inte mer än 27 av 93 voro avgjorda den 1 april i år och alltså 66 då återstodo att behandla. Jag tror, att skolöverstyrelsen har en sådan arbetsbelastning, att man får vara mycket försiktig med att tvångsvis tilldela ämbetsverket utredningsuppgifter, som äro av brådskande karaktär, och i varje fall bör man sorgfälligt undvika att binda Kungl. Maj:ts händer. Utskottet har velat tillgodose dessa synpunkter genom att sätta in orden »genom skolöverstyrelsen eller på annat sätt».

Jag vill till sist fästa kammarens uppmärksamhet på, att utskottet påkallar en fullkomligt obunden utredning, och några närmare riktlinjer har därför utskottet inte velat lämna. Jag nödgas framhålla detta i anledning av den senaste talarrens yttrande. Det gäller ingen lönereglering utan endast ordning och kontroll samt genomförandet av möjliga besparingar. Jag hemställer alltså, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Pauli: Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande antecknat en blank reservation, beroende därpå, att jag inte kunnat fullt ansluta mig till någondera av de formuleringar, som utskottet och reservanterna framlagt. Emellertid har jag, liksom för resten alla i utskottet, varit av den meningen, att en utredning av dessa frågor nog kan vara behöfelig. Det är inte så mycket de två av herr Björck i motionen anförda exemplen, som övertygat mig. Men det är en annan sak, som jag ber att särskilt få påpeka, och som herr Björck också något vidrört i sin motion, nämligen den ogynnsamma ställning, som de kommunala gymnasier, särskilt några av dem, befinna sig i. Vissa av dessa gymnasier ha verkligen kunnat beklaga sig över, att statsmakterna under de senare åren farit hårt och rent ut sagt orättvist fram emot dem. Om man genom en ny undersökning kan få en bättre reglering av understöden åt dessa kommunala gymnasier, så skulle jag hälsa det med glädje.

Jag har emellertid begärt ordet, herr talman, huvudsakligen för att understryka vikten av, att man i dessa tider av svårt ekonomiskt betryck söker få denna utredning verkställd under så billiga och enkla former som möjligt. Jag har särskilt velat peka på det faktum, att överstyrelsen själv ansett, att den skulle kunna klara utredningen, om den endast finge lämplig arbetskraft till sitt förfogande. Jag motsätter mig inte en utredning, men jag sympatiserar närmast med den form, som överstyrelsen har visat på. Däremot kan jag inte finna, att den rätta slutsatsen av ett sådant åskådningssätt är, att man, som reservanterna yrkat, avslår motionen, eftersom man ju därigenom lätt komme att inge folk den föreställningen, att man alls inte vill ha någon utredning.

Under betonande av vad jag nu anfört kan jag alltså ansluta mig till utskottets hemställan.

Herr Lindblad: Herr talman! Jag blev inte så litet överraskad, när detta utlåtande kom på kammarens bord, därför att i statsutskottet trodde man sig ha kommit till en fullständig enighet i denna sak. Vad som stod emellan parterna var ju endast, att den ena inte ville ha någon skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, men ändå erkände, att en utredning behövdes i enlighet med vad skolöverstyrelsen hade medgivit. Det framkom ett medlingsförslag inom statsutskottet, och alla tycktes, som sagt, vara ense. Ingen opponerade sig, och ingen begärde votering. Först efteråt kommo några ledamöter med en reservation, däri de fasthöllo vid sin tidigare ståndpunkt. Detta förefaller mig litet underligt, och jag kan för min del inte annat än hoppas, att då andra kammaren nu har bifallit utskottets hemställan, även denna kammare måtte göra det. Det är ju här inte fråga om någon större utredning. Man har sagt, att utredningen kan verkställas genom skolöverstyrelsen »eller på annat sätt». Detta kan ju tydas på olika sätt, men man tänkte närmast på möjligheten av, att organisationsnämnden skulle få tillfälle att yttra sig i saken, och därigenom skulle inga vidare kostnader komma att uppstå.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Bergqvist: Såvitt jag förstod den siste ärade talaren rätt påstod han, att det inom statsutskottet rådde fullständig enighet i fråga om vår ståndpunkt till denna fråga. Men det var ju så, att vi kommo med skilda meningar från avdelningen in till statsutskottets plenum, och vi som företrädde den mening, som nu finns i reservationen, avstodo inte från vår ståndpunkt, fastän vi inte begärde votering.

Det första skäl, som utskottet anfört för ett bifall till motionen, är, att det ur kontrollsynpunkt finns åtskilligt övrigt att önska beträffande anslagen till de privata läroverken. Det andra skälet är, att rättvisans krav inte i önskvärd grad tillgodoses.

Det första skälet stöder sig därpå, att anslaget till privatläroverken utgår under olika rubriker, dels såsom grundanslag och dels såsom anslag till lönetillägg, ålderstillägg, dyrtidstillägg etc. Detta sammanhänger med de jämkningar i löneförmåner, som på grund av tidsförhållandena måste ske tid efter annan.

Det krav på rättvisa, som har framställts, gäller de kommunala gymnasier, som tidigare ha haft bidrag ifrån förslagsanslaget till privatläroverken men sedan fått dessa bidrag högst väsentligt förminskade genom att de förts in under annan anslagsrubrik.

Reservanterna medge också, att i båda dessa avseenden krävs rättelse, men då skolöverstyrelsen har förklarat sig ha uppmärksamheten riktad på denna sak och vara betänkt på att verkställa en utredning, ha vi inte ansett det vara nödvändigt att begära en särskild utredning.

Jag tror emellertid, att det ligger något mera bakom än som synes här. Man får gå tillbaka till motionen, om man skall kunna bedöma frågan riktigt. Där ser man, att det inte bara är fråga om att skaffa större reda i kontrollen och större rättvisa emellan läroverken, utan det är också fråga om en ändring av grunderna för anslaget till privatläroverken. Motionären säger nämligen, att det enligt hans mening finns tungt vägande skäl för att fastställa bidragsbeloppet i relation till skolans lärjungeantal. Detta kan komma att medföra väsentliga rubbningar för privatläroverken och sätta dem i en brydsam situation. Redan på grund av andra omständigheter arbeta privatläroverken under mycket osäkra förhållanden. Skall man nu införa ytterligare ett osäkerhetsmoment genom att igångsätta en utredning, så är det säkerligen inte till fromma för undervisningen i dessa läroverk.

*Ang.
ändrad ord-
ning för stats-
understöd åt
vissa läro-
anstalter.
(Forts.)*

Ang.
ändrad ord-
ning för stats-
understöd åt
vissa läro-
anstalter.
(Forts.)

Jag vill rikta en bestämd fråga till motionären: Vad avser motionären med sin motion? Avser motionären att sätta ner anslaget till privatläroverken, eller avser motionären att ungefär samma belopp som nu skall utgå, fastän på ett annat sätt utanordnat? Det skulle vara önskvärt att från motionären få klart besked i det stycket.

Det sades här av en annan talare, att han befarade, att detta var ett för- täckt angrepp mot de privata läroverken, och för att nu få full klarhet i vad motionären menar, så vill jag till honom rikta en bestämd fråga: anser motionären, att de anslag, som utgå till privatläroverken, äro obilligt höga, eller anser han, att dessa läroverk må fortfarande komma i åtnjutande av unge- för samma anslagsbelopp som hittills, fastän litet annorlunda anordnade?

Ja, såsom ärendet för närvarande ligger, och då jag i likhet med stats- kontoret inte anser tidpunkten lämplig att sätta i gång en utredningsapparat, ber jag för min del få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Lindblad i Göteborg gjorda gällande, att det inte bort avges någon re- servation, eftersom det rätt enighet inom statsutskottet. Jag skall be att för min del få säga, att jag har aldrig hört, att det rätt någon enighet i stats- utskottet, beslutet var svårt att uppfatta, trots det att jag satt vid bordet. Jag fick efteråt höra, att det framme vid den bordsända, där ordföranden sitter, förts vissa överläggningar, som vi inte kunde uppfatta vid den andra bordsändan. Hade vi fått det klart för oss, så hade vi säkerligen begärt vo- tering. Efter beslutets fattande samtalade vi några stycken och kommo över- ens om att ge vår mening tillkänna genom en reservation.

I själva sakfrågan ber jag få understryka, vad biskop Bergqvist alldeles nyss yttrade, nämligen att till grund för den ifrågasatta utredningen ligger herr Björcks motion, och i denna kräves inte bara teknisk kontroll. Där krä- ves omläggning av grunderna för statsbidraget till privatskolorna och där påtalas den njughet, som visats de av vederbörande kommuner upprätthållna kommunala gymnasierna, och dylikt. Utredningen är således avsedd att göras betydligt mer omfattande än man vid en blick på utskottets motivering kan få klart för sig. Jag ser i detta utredningskrav och i utskottets beslut ett upp- givande och återupplivande av striden kring privatläroverken och privatskolor- na, och jag instämmer med de talare, som yttrade, att man må låta dessa skolor arbeta i lugn och ro. Jag instämmer helt och fullt i uttalandet, att den tekniska kontroll, som kan befinnas lämplig att utöva, kan föranstaltas av skolöver- styrelsen.

Jag ber därför att få ansluta mig till yrkandet om bifall till herr Bergqvists reservation.

I detta anförande instämde herr *Carlsson, Carl*.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Jag lovade, att inte riva upp någon större debatt om denna fråga, men trots detta har det ändå slösats många ord på saken.

Jag måste till de bägge sista talarna säga, att det är för mig alldeles ofatt- bart, hur de här kunna föra ett sådant resonemang som de gjort. Även re- servanterna uttala, att det skall föranstaltas om utredning och förslag. Men den siste ärade talaren säger, att utredningen innebär ett återupplivande av striderna kring privatläroverken. Det är alldeles ofattbart, att han kan rikta sådana anmärkningar gentemot utskottet, som anför: »Några närmare rikt- linjer för denna utredning anser sig utskottet här icke böra uppdraga, utan torde det vid utredningen böra stå vederbörande öppet att fritt pröva olika

utvägar till att nå det avsedda resultatet.» Och vad är det avsedda resultatet? Jo, att åvägabringa en *enkelt, rättvis och ur kontrollsynpunkt mera tillfredsställande ordning* än den nu härutinnan gällande. Det är vad utskottet och motionären ha begärt. Att det sedermera faller avdelningens ärade ordförande in att försöka misstänkliggöra bevekelsegrunderna för initiativet, är ju en sak för sig, men på så lösa boliner kan riksdagen inte gärna handla.

Jag vill på herr Bergqvists fråga svara, att jag anser, att avsikten med motionen ingalunda är att över hela linjen sänka statsunderstöden, men däremot avses att genom förslaget förhindra sådana företeelser, som att t. ex. den förut omnämnda skolan i en lång följd av år har utkvitterat 10,000 kronor för mycket om året, utan att någon myndighet har rört ett finger, förrän min motion framkom. Jag nödgas för övrigt ställa den motfrågan till herr Bergqvist: är det rimligt, att en skola kan utan vidare rekvirera sådana belopp och få dem utbetalda? Av dessa summor kunna i alla fall endast de tre senast utbetalda återkrävas, de andra äro förlorade. Och detta är endast ett stickprov ur högen. Jag har inte kunnat genomgå dessa räkenskaper, ty de finnas inte tillgängliga hos någon statsmyndighet, utan man får gå till skolornas löneräkvisitioner hos länsstyrelserna. Jag vill för övrigt säga, att ingen statlig myndighet har en så vidsträckt fullmakt som privatläroverken nu ha, ty till grund för länsstyrelsernas granskning ligger endast en rekvisition från vederbörande skola, som i många fall atteras av en privatperson, nämligen skolans inspektor. Vad som står på listan lär länsstyrelsen vara skyldig att utanordna, därför att den inte kan sätta någon annan siffra i stället, såvida det inte gäller rena felräkningar. Det finns ingen möjlighet att undersöka, om de uppgivna lärarkrafterna verkligen behövas. Jag måste vidare framhålla, att jag inte finner det tillfredsställande, att av två skolor, som äro lika stora, nämligen Borås med 378 elever och Linköping med 397, den förra i statsunderstöd per lärjunge har 151 kronor och den senare 174 kronor om året, d. v. s. att den ena skolan utrekvirerar 12,000 kronor mer än den andra på grund av 19 elever. Jag kan inte finna en sådan ordning tillfredsställande, lika litet som jag kan finna det rimligt, att den privata flickskolan i Hudiksvall kostar staten 282 kronor per lärjunge, medan däremot Vasa statsläroverk kostar 359 kronor per lärjunge. Inte heller kan jag finna en sådan ordning försvarlig, att *i bidrag* till vissa skolor utanordnas belopp, som närma sig dem, som *staten själv* har att utge för *sina egna läroanstalter*.

Det är dessa otillfredsställande förhållanden, som jag har velat få undanröjda. Såsom reservationen är avfattad, förstår ingen människa, vad som åsyftas. Det var någon, som träffande sade i andra kammaren, att reservanterna tydligen ville skriva ett brev i samma sak som utskottet. De formulerade brevet litet otydligare, men de glömde alldeles bort att skriva adress på det.

Herr Bergqvist: Först och främst var det väl ett misstag av den ärade talaren, att jag för min del hade vänt mig mot utskottet med några mindre lämpliga uttalanden. Det var till motionären och inte till utskottet, som jag riktade mina frågor.

Jag vill vidare konstatera, att jag inte fått något svar på de frågor jag framställt. När jag ville höra motionärens mening om huruvida privatläroverken skulle komma i åtnjutande av ungefär samma bidrag som hittills, så svarar inte motionären på den frågan, utan i stället drar han fram historien om en oriktig utbetalning av 10,000 kronor. Detta är ju en sak för sig. En myndighet kan göra oriktiga utbetalningar, och det är minsann inte första gången vi under riksdagsarbetet konstaterat, att sådant har skett. Och det kan ske, även om man inför förändrade bestämmelser för statsbidraget till privatläroverken.

Ang.
ändrad ordning för statsunderstöd åt vissa läroanstalter.

(Forts.)

Ang.
ändrad ord-
ning för stats-
understöd åt
vissa läro-
anstalter.
(Forts.)

Slutligen vill jag säga, att i herr Björcks svar inte någon vidare välvilja mot de privata läroverken kom till uttryck, utan det var en ganska snäv hållning mot dem. Jag tror därför, att vi kunna ha skäl att frukta, att det bakom motionen ligger en avsikt att göra det en smula trängre för de privata läroverken, men det vill jag inte vara med om.

Herr **Thelin**: Endast några ord. Herr Björck talade om att ett privatläroverk i Göteborg lyckats under ett par år få ut större statsbidrag, än det varit berättigat till. Men jag vill påpeka, att detta läroverk är nedlagt, och överstyrelsen säger själv, att den har sin uppmärksamhet riktad alldeles särskilt på dylika saker. Jag tror därför, att man kan lita på att det påtalade missförhållandet inte kommer att upprepas.

När herr Björck vidare säger, att det är ingen, som riktigt kan intyga, om vederbörande lärarinnor, för vilka rekvisitioner inlämnas till länsstyrelsen, verkligen tjänstgöra, vill jag påpeka, att inspektor för läroverket, vilken utses av överstyrelsen, skall i varje fall intyga, att dessa lärarinnor verkligen tjänstgöra.

Herr Björck säger, att länsstyrelsen bara har att betala utan vidare efter rekvisition, men jag vill framhålla, att statskontoret skriver på sidan 13 i bilagan till utlåtandet: »Granskningen av privatläroverkens rekvisitioner måste nämligen, såsom motionären framhållit, anses synnerligen tidskrävande för de utbetalande myndigheterna.» Alltså har väl statskontoret här sagt ifrån, att länsstyrelsen ingalunda kan betala utan vidare, utan att länsstyrelsen just företar en mycket tidskrävande prövning av dessa rekvisitioner, innan utbetalningen sker.

Herr **Björck, Wilhelm**: Med anledning av den siste ärade talarens inlägg skall jag bara säga, att i det av mig anmärkta fallet — det i Göteborg — inspektorn naturligtvis hade intygat, att de ifrågavarande lärarinnorna tjänstgjorde. Men icke förty tjänstgjorde tre av dem inte vid den statsunderstödda skolan. Och det var ingen vanlig inspektor, som inte kände till förhållandena så noga, utan det var rektorn vid ett av de största läroverken i riket. Den kontrollen kan därför inte anses betryggande. Det är utan tvivel förträffligt, att skolöverstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på ett förhållande, som fortsatt i många år, men det är beklagligt, att saken tycks ha väckt uppmärksamhet först sedan läroverket nedlagts. Det hade naturligtvis varit en starkare position för herr Thelin, om överstyrelsen haft sin uppmärksamhet riktad därpå, medan läroverket fanns och möjligheter för staten att återvinna dessa be-
lopp förelegat.

Granskningen av rekvisitionerna är naturligtvis tidskrävande, det är riktigt. Man skall ju summera flera olika rubriker och kontrollräkna dyrtidstillägg o. s. v. Det är klart, att det tar mycket tid i anspråk. Men vad länsstyrelsen inte har någon som helst befogenhet att gå in på är, att om ett privat läroverk tar in ännu en lärjunge i en klass, som förut haft 30, så uppkommer genom denna enda lärjunge omedelbart anledning att anställa en ny lärarkraft, som statsverket får bidraga till. Det är sådana saker, som göra, att statsverket har mycket liten *reell* kontroll över hithörande utgifter.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Bergqvist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till

utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herrar *Bagge*, *Johan Bernhard Johansson* och *Thelin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 102, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Bergqvist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johan Bernhard Johansson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 51.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1932/1933 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar om vissa anslag till vägväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I den till riksdagen den 4 januari 1932 avlätna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1932/1933 hade Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln framlagt vissa förslag rörande anslag till vägväsendet att direkt utgå av automobilskattemedel.

I samband med Kungl. Maj:ts omförmälda förslag hade utskottet till behandling förehaft vissa i ämnet väckta motioner, bland annat de likalydande motionerna nr 225 inom första kammaren av herr *K. O. Ericson* m. fl. och nr 333 inom andra kammaren av herr *O. Olsson* i Kullenbergstorp m. fl., i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att 1 § av förordningen om fördelning av automobilskattemedel skulle erhålla följande lydelse:

De under — — — statens automobilskattemedelsfond.

Från nämnda — — — fiskerinäringens befrämjande.

Till understödjande — — — högst 120,000 kronor.

Av återstående skattemedel skola femton procent tillfalla rikets städer för

Första kammarens protokoll 1932. Nr 42.

*Ang.
ändrad ord-
ning för stats-
understöd åt
vissa läro-
anstalter.
(Forts.)*

att användas till dessas gatu- och väghållning samt åttiofem procent till landsbygden för att användas företrädesvis till förbättring och underhåll av för den allmänna samfärdseln särskilt betydelsefulla vägar och broar.

Vidare hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 26 februari 1932 dagtecknad proposition, nr 176, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande handläggning, föreslagit riksdagen antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ förordningen den 16 maj 1930 (nr 161) om fördelning av automobilskattemedel av följande lydelse:

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ förordningen den 16 maj 1930 (nr 161) om fördelning av automobilskattemedel.

Häriigenom förordnas, att 1 och 2 §§ förordningen den 16 maj 1930 om fördelning av automobilskattemedel skola, 1 § i nedan angiven del, hava följande ändrade lydelse:

1 §.

De under — — — statens automobilskattemedelsfond.

Från nämnda fond skola i första hand bestridas *dels* de enligt gällande lagar angående väghållningsbesvärets utgörande på landet samt om ödebygdevägar utgående statsbidragen till vägunderhåll och vinterväghållning, *dels* vad av automobilskattemedel skall utgå till bestridande av kostnaderna för vägorganisationen i länen, *dels* vad i enlighet med å riksstaten anvisade anslag skall av automobilskattemedel utgå som bidrag till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar, *dels ock* vad som jämlikt i sådant avseende meddelade bestämmelser skall av dylika medel ställas till lantbruksstyrelsens förfogande att användas till fiskerinäringens befrämjande.

Till understödjande — — — 120,000 kronor.

Av återstående — — — och broar.

2 §.

Av städerna tillkommande andel av skattemedlen skola sextiofem procent fördelas mellan de särskilda städerna i förhållande till de belopp, som från dem influtit i automobilskatt.

Angående fördelningen av återstående trettiofem procent förordnar Konungen.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1932; dock att allenast vad i 2 § stadgas skall äga tillämpning vid fördelningen av de under budgetåret 1931/1932 influtna automobilskattemedlen.

I samband med Kungl. Maj:ts proposition nr 176 hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena, nr 336, inom första kammaren av herr *A. E. Lindblad* m. fl. och den andra, nr 489, inom andra kammaren av herr *O. Andersson* i Malmö m. fl., i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att, därest riksdagen bifölle Kungl. Maj:ts proposition nr 176, om förslag till ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i förordningen den 16 maj 1930 (nr 161) om fördelning av automobilskattemedel, § 2 i nämnda förordning måtte erhålla följande lydelse:

§ 2.

Av städerna tillkommande andel av skattemedlen skola åttio procent fördelas mellan de särskilda städerna i förhållande till de belopp, som från dem influtit i automobilskatt.

Angående fördelningen av återstående tjugu procent förordnar Konungen.

dels en av herr *O. H. Åkerberg* m. fl. inom första kammaren väckt motion, nr 341, i vilken hemställts, att riksdagen måtte, oberoende av vad som kunde bliva bestämt angående fördelningsgrunderna för städernas andel av automobilskattemedel för år 1932/1933, besluta att förutvarande fördelningsgrunder skulle tillämpas beträffande de under 1931/1932 inflytande automobilskattemedlen;

dels en likaledes av herr *O. H. Åkerberg* m. fl. inom första kammaren väckt motion, nr 342, i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av förslag i kungl. proposition nr 176, att från de anslag, som i första hand skulle bestridas från automobilskattemedelsfonden, undantoges anslaget till byggandet av landsvägar och vanliga bygdevägar;

dels ock en av herrar *J. J. E. Weijne* och *F. E. W. Olson* i Göteborg inom andra kammaren väckt motion, nr 490, i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av förslaget i kungl. propositionen nr 176, att från de anslag, som i första hand skulle bestridas från automobilskattemedelsfonden, undantoges anslaget till byggandet av landsvägar och vanliga bygdevägar.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet avfattat sin hemställan i särskilda med I a)—I g) samt II betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I a).

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 176 och de av herr Lindblad m. fl. samt herr Andersson i Malmö m. fl. väckta motionerna I: 336 och II: 489 ävensom den av herr Åkerberg m. fl. väckta motionen I: 341 samt med avslag å de av herr Åkerberg m. fl. och herrar Weijne och Olson i Göteborg väckta motionerna I: 342 samt II: 490 och med avslag desslikes å de av herr K. O. Ericson m. fl. samt Olsson i Kullenbergstorp m. fl. väckta motionerna I: 225 och II: 333, antaga följande

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel.

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 16 maj 1930 (nr 161) om fördelning av automobilskattemedel.

Härigenom förordnas, att 1 § förordningen den 16 maj 1930 om fördelning av automobilskattemedel skall i nedan angiven del hava följande ändrade lydelse:

1 §.

De under — — — statens automobilskattemedelsfond.

Från nämnda fond skola i första hand bestridas *dels* de enligt gällande lagar angående väghållningsbesvärets utgörande på landet samt om ödebygdevägar utgående statsbidragen till vägunderhåll och vinterväghållning, *dels* vad av automobilskattemedel skall utgå till bestridande av kostnaderna för väg-

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel.
(Forts.)

organisationen i länen, *dels* vad i enlighet med å riksstaten anvisade anslag skall av automobilskattemedel utgå som bidrag till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar, *dels ock* vad som jämlikt i sådant avseende meddelade bestämmelser skall av dylika medel ställas till lantbruksstyrelsens förfogande att användas till fiskerinäringens befrämjande.

Till understödjande — — — 120,000 kronor.

Av återstående — — — och broar.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1932.

Vid förevarande punkt hade reservationer avgivits

1) av herrar *Alexander Nilsson* och *Strindlund*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till de av herrar K. O. Ericson m. fl. och Olsson i Kullenbergstorp m. fl. väckta motionerna I: 225 och II: 333; samt

2) av herrar *Wallis* och *Törnkvist* i Karlskrona, som ansett, dels att utskottets yttrande bort i vissa angivna delar erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade, dels ock att utskottet bort hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts författningsförslag oförändrat.

Herr Nilsson, Alexander: Herr talman! Detta är ju en fråga, som årligen återkommer på riksdagens bord och det skall alltid ske, så länge orättvisor i beskattningen bestå. För många år sedan tänkte man sig, att automobilskattemedlen skulle räcka till att täcka hela kostnaden för vägunderhållet, men så har inte blivit förhållandet. Ty i samma mån som dessa inkomster ha stigit, ha också utgifterna för vägunderhållet ökats. Vägskattefrågan har därför jämt och ständigt varit av rätt stor betydelse för landsbygden på grund av den utdebitering av skattemedel, som där sker.

Mot § 1 i förordningen har jag och min medreservant endast haft den invändningen att göra, att vi ansett fördelningen av anslagen mellan städerna och landsbygden i någon mån orättvis. Visserligen framhålles det, att i städerna den största delen av dessa skatter inflyter, men man tar då inte med i beräkningen, att landsbygden ganska mycket bidrager härtill, eftersom transport av varor från städerna ut till landsbygden huvudsakligen sker på automobiler. Vi anse därför, att en sänkning av städernas andel till 15 % och en motsvarande höjning av landsbygdens skulle medföra en rättvis fördelning. Men utskottet säger, att för närvarande pågå utredningar, som avse bland annat de allmänna kostnaderna för vägväsendet, varför det avstyrker vad motionärerna hemställt.

För att inte behöva besvara kammaren vid samtliga punkter skall jag övergå till punkt I b). Den är av större betydelse, emedan däri föreslås slopande av statsbidraget. Vi veta ju, hur svårt det är att få tillbaka ett statsanslag, när det en gång tagits bort från statsverkspropositionen. Därför ha vi med tanke på de tryckta tiderna, som nu så ofta återopas, velat nöja oss med hälften av det tidigare utgående anslaget eller med 2,625,000 kronor.

Beträffande punkt I e) ha vi ansett, att utskottet bort tillstyrka höjning till 55 % av det extra bidraget till vägunderhåll.

I punkten I f) ha vi önskat, att ordinarie vägunderhållsbidraget måtte utgå av andra statsinkomster än automobilskattemedel.

Då jag vet, att ärendet redan är behandlat i andra kammaren i lördags och där visades ett mycket ringa intresse, skall jag, herr talman, inte framställa något yrkande.

Herr Wallis: Herr talman! Beträffande anslagsbeloppet har jag intet annat yrkande än om bifall till herr Lindblads reservation. Vi ha ju tidigare i år behandlat frågor om väganlagen här i kammaren, och enligt mitt förme-

nande ha mycket goda skäl anförts för förhöjning av dessa anslag. Jag skall för min del inte upprepa dessa skäl nu.

Jag har begärt ordet rörande en detalj i Kungl. Maj:ts förslag, som avser höjning av städernas utjämningsandel från 20 till 35 %. Jag har för min del jämte herr Törnkvist i Karlskrona velat tillstyrka detta Kungl. Maj:ts förslag. Vi ha nämligen ansett, att det har varit synnerligen väl motiverat. Som departementschefen anfört, har städernas ordinarie andel av vägsanlaget ökat från 1 miljon år 1923 till det under innevarande budgetår utgående beloppet 8.4 miljoner kronor. Dessa medel skola som bekant användas till förbättrandet av infartsvägar till och genomfartsleder i städerna. Men på grund av sakens natur har fördelningen städerna emellan blivit ytterligt ojämn. För ett stort antal smärre städer blir denna andel alldeles för ringa i förhållande till de vägsträckor för infart och gator för genomfart, som de nödgas iordningställa, och står inte i rimlig proportion till det faktiska behovet. Jag skall tillåta mig att belysa detta förhållande med hjälp av en liten tabell, som jag har i min hand. Jag skall inte föredraga den i dess helhet utan inskränker mig till att ange siffrorna endast för några få städer.

Borås har för budgetåret 1930—1931 erhållit 145,000 kronor. Dess väglängd av infartsvägar och genomfartsgator har uppgått till 49 km. Det har alltså i bidrag erhållit 2:93 kronor per meter. Linköping har erhållit 103,000 kronor. Det har infartsvägar på 36 km., och bidraget har alltså utgjort 2:84 per meter. Kristianstad har erhållit 58,000 kronor. Det har endast 7 km. infartsvägar, varför det fått 7:70 kronor per meter i bidrag. Däremot har Filipstad erhållit endast 12,000 kronor för en vägsträcka på 19 km., vilket gör endast 65 öre per meter. Sala har erhållit 24,000 kronor för en sträcka på 34 km., alltså 72 öre per meter. Skanör och Falsterbo har erhållit 2,000 kronor för en sträcka, som är större än Kristianstads, nämligen 9 km., vilket gör endast 21 öre per meter.

Jag har med detta velat visa, hur ytterst ojämn fördelningen har varit, och jag hoppas, att kammaren också finner, att detta är ett svårt missförhållande, som snarast möjligt bör rättas. Detta bestyrkes för övrigt ytterligare därav, att medan det belopp av utjämningsandel, som står till Kungl. Maj:ts förfogande, utgjorde 1.7 miljoner föregående år, föreligger till instundande fördelning bidragsansökningar å ett belopp av 6 miljoner kronor och att framställningar från inte mindre än 35 städer måst avslås på grund av bristande tillgång på medel i utjämningsyfte. Det har ju ansetts, att denna fråga bör bli föremål för den utredning, som för närvarande pågår. Jag kan icke finna annat än att Kungl. Maj:t här haft fullgoda skäl att begära omedelbar rättelse, då det här föreligger klara siffror på att missförhållanden äga rum. Något uppskov anser jag för den skall icke vara nödigt eller åtminstone icke nyttigt.

Jag ber därför att få yrka bifall till den av mig och herr Törnkvist i Karlskrona avgivna reservationen.

Herr Lindblad: Herr talman! Statsutskottet har i huvudsak tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, men utskottsutlåtandet skiljer sig ifrån Kungl. Maj:ts förslag i den punkt, som nyss berörts, nämligen i fråga om städernas utjämningsandel.

I det fallet har Kungl. Maj:t begärt att av de inflytande bilskatte-medlen skulle tagas 35 procent i stället för 25 procent till utjämningsandel och att detta skulle ske redan under innevarande år, retroaktivt alltså. En sådan ändring, som att med ett slag företaga en nedsättning av hittills utgående medel till städerna, skulle utan tvivel medföra svårigheter för dessa, och det måste således föreligga starka skäl för att vidtaga en sådan ändring. Utskottet har

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel.
(Forts.)

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel.
(Forts.)

icke kunnat finna sådana starka skäl anförda i den kungl. propositionen. Det är visserligen sant, att det från de smärre städernas sida begäres en större andel av anslaget för vägunderhållet, men det förekommer ju rätt ofta, att man inte genast kan ha till hands de medel, om vilka det göres framställning. För övrigt är det ju vissa av dessa småstäder, den siste ärade talaren omnämnde Filipstad och Sala, som närmast utsättas för risken att inte kunna få tillräckligt med medel, och dessa städer äro just sådana, som lagt under sig väldiga områden, med påföljd, att deras infartsvägar ofta äro flera kilometer långa. Det är givet, att dessa städer ha behov av medel för att kunna underhålla in- och utfartsvägar, men det gäller dock rena landsvägar i dessa fall, och man kan väl inte anse, att de större städerna, som ju betala den större delen av bilskattemedlen, på detta sätt skola berövas något, som tillkommer dem, för att underhålla rena landsvägar, som gå in till dessa småstäder. Man får inte glömma, att de större städerna ha betydligt svårare att ordna sina in- och utfartsvägar än de mindre städerna, även om de förras in- och utfartsvägar inte äro så långa. I de större städerna kan det ofta krävas till och med att fastigheter få lov att inköpas för att rivas ned, om man överhuvud taget skall kunna få en verklig infartsväg till staden, och det är ju kostsamt. Även andra mycket kostsamma åtgärder kanske behöva vidtagas, och därför tycker jag icke man kan säga, att de större städerna på något sätt profitera på bilskattemedlen för sin del.

Utskottet har icke funnit, att man borde, så som saken nu ligger till, vidtaga några förändringar i detta avseende. Den år 1929 tillsatta vägsakkunnigkommittén arbetar ju energiskt, och vi ha inom utskottsavdelningen hört oss för hos denna kommittés ordförande om när ett förslag skulle kunna vara att motse ifrån kommittén. Det har därvid meddelats, att man tror sig kunna framlägga ett förslag redan i år, så att det skulle kunna föreligga inför nästa års riksdag. Då ha vi icke ansett det vara riktigt och lämpligt att nu vidtaga några ändringar, i all synnerhet som dessa ändringar skulle komma att förrycka åtskilligt i de planer, som man har för avsikt att utföra med hänsyn till vägarbeten i städerna. Även i städerna har det gjorts upp planer och beräkningar för en tid av mer än ett år framåt, och man har där planlagt arbetet på ett sådant sätt att, därest de beräknade medlen icke komma in, detta kan komma att medföra ett avbrott i arbetet, vilket vi icke ha ansett vara lämpligt, då, som sagt, redan nästa år ett förslag kan komma att ligga framme för riksdagen, vilket löser även denna fråga.

Det kan sålunda enligt min mening inte vara lämpligt att nu företaga någon ändring, utan man bör vänta därmed, tills man får de vägsakkunnigas förslag i form av en kungl. proposition. Striden om utjämningsandelarna och mycket annat, som hittills legat i vägen och gjort, att man nästan varje år vidtagit förändringar i dessa automobilskattemedels fördelning, kommer då kanske att upphöra.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag ber att få föreslå ett tillägg till utskottets förslag å sidan 22, efter orden »Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1932», av följande lydelse: »dock att hittills gällande bestämmelser skola äga tillämpning vid fördelning av de under budgetåret 1931/1932 influtna automobilskattemedlen».

I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talman, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Kvarnzelius*, att utskottets hemställan

skulle bifallas med den ändring, att till bestämmelsen om den ifrågavarande författningens ikraftträdande fogades följande tillägg: »dock att hittills gällande bestämmelser skola äga tillämpning vid fördelningen av de under budgetåret 1931/1932 influtna automobilskattemedlen»; samt 3:o) att kammaren skulle antaga Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda författningsförslag oförändrat.

*Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel.
(Forts.)*

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr Kvarnzelius yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna I b)—I g) samt II.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 24, i anledning av väckt motion, II: 401, angående åtgärder för åstadkommande av likformighet i på olika orter gällande köttbesiktningstaxor, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om försäkring för olycksfall i arbete, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens avdikningsanslag och statens avdikningslånefond jämte en i ämnet väckt motion;

nr 78, i anledning av väckt motion angående tiden för erläggande av annuitet å lån från statens avdikningslånefond;

nr 79, i anledning av väckt motion angående åtgärder i syfte att vid märkning av träd för avverkning färgstämpel må användas;

nr 80, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för vinnande av mera skyndsamt handläggning av torrläggningssärenden;

nr 81, i anledning av väckta motioner i vad de avse utredning om de s. k. kontrollföreningarnas verksamhet;

nr 82, i anledning av väckta motioner i vad de avse utredning om kostnader för egnahemsbyggnader; samt

nr 83, i anledning av väckta motioner om anslag för ensileringsändamål.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lindring av fraktkostnader för kalk samt inrättande av en kalkbrukslånefond jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

I en till riksdagen den 11 mars 1932 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 201, hade Kungl. Maj:t under punkten 1 föreslagit riksdagen

1) att till lindring av fraktkostnaderna för kalk m. m. anvisa för budgetåret 1932/1933 under nionde huvudtiteln ett extra förslagsanslag av 250,000 kronor.

*Anslag till
lindring av
fraktkostna-
derna för
kalk m. m.*

Anslag till
lindring av
fraktkostna-
derna för
kalk m. m.
(Forts.)

Med anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts två likalydande till utskottet hänvisade motioner, nämligen I: 350 av herr *Lundell* m. fl. och II: 510 av herr *Svensson* i Betingetorp m. fl., vari hemställts, utom annat,

att riksdagen med ändring av vad Kungl. Maj:t i propositionen nr 201 punkt 1 föreslagit måtte för budgetåret 1932/1933 till lindring av fraktkostnaderna för kalk m. m. utöver av Kungl. Maj:t föreslaget belopp anvisa såsom förslagsanslag ytterligare 250,000 kronor;

att fraktlindringen måtte utgå efter nu gällande grunder; samt

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående möjligheterna av banavgifternas borttagande för kalkningsmedel, som vore avsett för jordbruksändamål.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

1) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 350 och II: 510 i vad avsåge anslag till lindring av fraktkostnaderna för kalk m. m. anvisa för budgetåret 1932/1933 under nionde huvudtiteln ett extra förslagsanslag av 500,000 kronor att utgå enligt nu gällande grunder för bidrag till sådan fraktlindring;

2) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i den mån förslaget ej sammanföle med vad utskottet hemställt under punkt 1), icke måtte vinna riksdagens bifall;

3) att riksdagen, med anledning av berörda motioner, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning rörande möjligheterna att icke längre låta den vissa enskilda järnvägar medgivna rätten att utöver de ordinarie fraktsatserna uttaga vissa banavgifter äga tillämpning vid transport av kalk m. m. för jordbrukets behov.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Carl E. Eriksson*, *Elof B. Andersson*, *Dalberg* och *Olsson* i Rödningsberg, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag;

b) av herr *Sederholm*, som dock ej antytt sin mening.

Herr Eriksson, Carl: Herr talman, mina herrar! Jag tillåter mig såsom reservant att yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen. Departementschefen har nämligen enligt reservanternas förmenande givit starka skäl för en nedsättning av det ifrågavarande anslaget från 500,000 kronor till 250,000 kronor.

Utskottet har i första delen av sitt utlåtande erkänt, att det om detta anslag tidigare rått delade meningar, men det oaktat stannar utskottet sedan vid att föreslå en ökning av det av Kungl. Maj:t begärda beloppet till 500,000 kronor. Ifall första kammaren verkligen beaktar de maningar till sparsamhet, som från regeringsbanken här tidigare ha framförts och som vissa ledamöter av denna kammare erkänt det berättigade i, är det också nödvändigt, att man på någon punkt försöker gå in för sparsamhet. Det förefaller mig, som om det just i denna punkt skulle föreligga stora möjligheter att kunna pruta på det anslag, som tidigare utgått för ifrågavarande ändamål.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till den i denna punkt avgivna reservationen.

Herr Lundell: Herr talman! Åkerjorden är i allmänhet över hela landet i behov av att få sitt förråd av kalk ökat, och då ej alla provinser äro försedda med kalkfyndigheter, har staten ansett det nödvändigt att genom fraktlindring

för kalktransporter hjälpa jordbruket i de kalkfattiga trakterna att få kalk till rimligt pris. Denna åtgärd har visat sig synnerligen värdefull för jordbruket.

Under de senaste åren har till fraktlindring för jordbrukskalk årligen använts 600,000 kronor, men nu föreslås i den kungl. propositionen att minska detta belopp till 250,000 kronor samt inrätta en kalkbrukslånafond och för detta ändamål anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

Jag tror, att det skulle vara ett ödesdigert slag för jordbruket i de provinser, som sakna kalkfyndigheter, t. ex. Värmland, Småland, Dalsland, Bohuslän, Halland och Blekinge, om anslaget till fraktlindring för kalk minskades från 600,000 till 250,000 kronor, som föreslagits i den kungl. propositionen.

Sparsamhet med statens medel är värd allt erkännande, men den bör ej gå ut över det nu hårt betryckta jordbruket.

En så stor minskning av anslaget till fraktlindring för kalk, som föreslås uti den kungliga propositionen, måste även medföra en avsevärd inskränkning av tillverkningen i de trakter, där huvudparten av jordbrukskalcken framställles.

Redan nu råder bland kalkbruksarbetarna i Skaraborgs län stor arbetslöshet. Av 51 kalkbruk är driften vid 14 nedlagd. Därtill kommer, att tändsticksindustrin i Tidaholm och Lidköping, som ligger i närheten av kalkbruksdistrikten, måste inskränka sin tillverkning och entlediga ett stort antal arbetare, varigenom arbetslösheten kommer att i oroväckande grad ökas i dessa trakter.

Det vore därför önskvärt att så många kalkbruk som möjligt kunde hållas i gång för att bereda arbete åt en del av de arbetslösa. Kalkbränning med alunskiffer, som vid dessa kalkbruk förekommer, ger mer arbete än kalkbränning med ved eller kol. Dessutom är bränning med skiffer från nationalekonomisk synpunkt att rekommendera, då skiffern knappast kostar mer än brytningskostnaden och förekommer i riklig mängd under kalkstenslagren.

Man har beräknat, att om kol skulle användas för bränning av de 62,000 ton ren kalk, som västgötaberget gånge om per år, så betyder detta en försämring av handelsbalansen med 300,000 kronor efter ett beräknat kolpris av 15 kronor per ton fritt Göteborg.

Förslaget, att statsbidrag skulle bliva beroende av kalkningsmedlets halt av ren kalk, synes visserligen vara en rättvis grund men är svårt att i praktiken tillämpa. Däremot ligger det stor vikt på att kalken blir väl bränd och vid uttagningen ur ugnen omsorgsfullt sorterad. Men först efter kalkens släckning kan bränningens art fullt konstateras.

I samband med fraktlindringen för kalk bör även småbanornas förhållande till denna fråga beaktas. Järnvägsstyrelsen anför härom i sitt yttrande till ämbetsverken bl. a.: »I anslutning till vad styrelsen nu anfört beträffande begränsningen i anseende till produktionsområden kunde styrelsen icke underlåta att framhålla den betydande inkomstminskning, som ett genomförande av ämbetsverkens förslag i denna del komme att tillskynda vissa järnvägar, särskilt kalkbanorna i Västergötland, samt de vid dem belägna kalkbruken. Denna inkomstminskning komme måhända att äventyra såväl nämnda kalkbanors ekonomiska stabilitet som vederbörande kalkbruks existens.»

Svenska järnvägsföreningen anför bland annat: Då ett realiserande av ämbetsverkens förslag skulle utom andra väsentliga olägenheter få en ruinerande inverkan på västgötabanornas redan nu svaga ekonomi, finge svenska järnvägsföreningen hemställa, att sagda förslag icke måtte vinna Kungl. Maj:ts bifall, utan att nu gällande bestämmelser måtte oförändrade tillämpas även under tiden från och med den 1 juli 1932 och tills vidare.

På grund av vad jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

*Anslag till
lindring av
fraktkostnaderna för
kalk m. m.*
(Forts.)

Anslag till
lindring av
fraktkostnu-
derna för
kalk m. m.
(Forts.)

Herr Sederholm: Herr talman! Då jag nu begärt ordet och kommer att yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till Kungl. Maj:ts förslag, så beror det icke på att jag anser ifrågavarande anslag obehövt eller olämpligt. Jag tror tvärtom, att det är både önskvärt och lämpligt, att kalkfrakterna underlättas genom anslag. Men jag måste å andra sidan uttala, att jag anser det angeläget, att man under dessa tider, då den största sparsamhet är av nöden, verkligen också söker sätta in denna sparsamhet på sådana punkter, där det kan sparas. Ett uppskjutande av kalkningen kan väl i någon mån ske, och jag är övertygad om att redan den bland jordbrukarna rådande penningknappheten tvingar dessa att inskränka sina inköp av kalk. Emellertid kan och vill jag icke grunda mitt yrkande på någon motivering, som siktar på anslaget obehövt, utan skälet, varför jag biträder Kungl. Maj:ts förslag, är, som sagt, det budgetära läget.

Här har det flera gånger under denna riksdag uttalats från regeringsbanken, att vi böra iakttaga den allra största sparsamhet och återhållsamhet med utgifterna för att icke överskrida de belopp, som äro upptagna i budgeten, och den kungl. propositionen, som i dessa dagar kommit riksdagen tillhanda, visar tydligt, hur ansträngd statens ekonomiska ställning för närvarande är och hur svårt det är att kunna få budgeten att gå ihop. Jag menar då, att riksdagen också bör respektera dessa svårigheter och känna sig medansvarig för att budgeten i största möjliga utsträckning verkligen kan genomföras enligt den uppgjorda planen. Vi ha alla en stark känsla av att vad som här upprepade gånger framförts från regeringshåll är en djup och allvarlig verklighet, som vi icke kunna och böra se bort ifrån.

Jag ber att just på grund av dessa skäl få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

I herr Sederholms yttrande instämde herr *Andersson, Elof*.

Herr Gustafson, Fritiof: Herr talman! Kungl. Maj:ts förslag angående lindringen av kalkfrakter bygger åtminstone i huvudsaklig del på utredning och förslag av lantbruksstyrelsen och Sveriges geologiska undersökning. Ämbetsverkens förslag, vilket dock inte fullständigt upptagits av Kungl. Maj:t, är av den art, att det innebär en omfattande förändring för kalkindustrien och kalkförsörjningen för jordbruket, varför det synes mig vara anledning att i någon mån beröra detta förslag. Förändringarna, som av nämnda ämbetsverk föreslås, äro i huvudsak följande.

Först och främst föreslås fraktbidrag utgående efter halten ren kalk (CaO), magnesia inräknat; för det andra, uppdelning av landet i vissa produktions- och avsättningsområden; för det tredje, ingen fraktlindring på banavgifter å fraktväg inom 120 km. från produktionsorten; för det fjärde, höjande av lägsta fraktgränsläget från 50 till 60 öre per 100 kg. kalk; samt, för det femte, anvisande av medel till en kalkbrukslänefond.

Jordbruksministern har i propositionen nr 201 med vissa modifikationer upptagit nämnda ämbetsverks förslag, varför den kritik, som ämbetsverkens förslag rönt, även drabbar Kungl. Maj:ts förslag i dess väsentliga delar. Då det, vid remissen av ämbetsverkens förslag, mot detsamma riktats en synnerligen stark kritik, nödgas jag för att rätt belysa förslaget citera något ur dessa utlåtanden. Själva innebörden av förslaget, anser jag vara av den art, som i motionerna i första kammaren nr 350 och i andra kammaren nr 510 icke utan skäl framhålles, att »dessa ämbetsverks utredning» — »bygger alltför mycket på antaganden, som vid en ingående granskning visa sig felaktiga, varigenom därpå grundade förslag vid den praktiska tillämpningen icke kunna tillgodose sitt ändamål».

Sålunda säger exempelvis Sveriges industriförbund, att förslaget att fraktlindringsbidragen endast skulle utgå för ren kalk i sändningen torde av praktiska skäl icke kunna genomföras. Vidare säger förbundet, att kalkhalten kunde inom samma kalkbrott variera högst avsevärt, varför varje sändning måste analyseras, om garanti på kalkens renhetsgrad skulle kunna utfärdas. Härför skulle erfordras anställandet av en analystgare vid praktiskt taget varje kalkbrott, vilket skulle ställa sig alltför kostsamt för såväl kalkbruk som jordbrukare. Möjligt vore, att ämbetsverken endast avsett, att en genomsnittshalt för de olika kalkbrotten skulle efter verkställda prov fastställas. Ett dylikt system syntes emellertid icke säkerställa det avsedda ändamålet och icke bjuda nämnvärda fördelar i jämförelse med nuvarande förhållanden, men däremot komplicera och försvåra fraktberäkningen, varför industriförbundet ej heller funne en sådan lösning tilltalande.

Sveriges kemiska industrikontor har ansett det föreslagna systemet om fraktlindrings beroende av halten utav ren kalk vara så opraktiskt och dyrbart, att det icke kunde anses genomförbart.

Kommerskollegium yttrar: Det nya system, som skulle träda i stället för hittills tillämpade grunder för fraktlindringen, vore icke i detalj utformat. Emellertid innefattade det redan i befintligt skick vissa moment, som syntes ägnade att ingiva betänklighet. — — — Ehuru det icke för kollegium varit möjligt att fullt överblicka de praktiska konsekvenserna av den ifrågasatta reformen, förefölle det påtagligt, att såväl kalkleveranser som kalktransporter skulle komma att undergå en genomgripande omläggning, som icke kunde undgå att starkt beröra de delar av näringslivet, vilka vore engagerade i hithörande verksamhet. Kollegium tillåte sig därför erinra, att under nu rådande krisläge varje mera betydande rubbning inom produktion och transportväsen lätt kunde medföra ekonomiska och sociala verkningar, som i väsentlig grad motverkade den fördel för det allmänna, en anslagsbesparing i och för sig medförde. Och slutligen säger kollegiet, att med hänsyn till det skärpta krisläget inom jordbruksnäringen anledning torde vara att förutse en fortsatt inskränkning av jordbrukarnas kalkinköp och därmed en ytterligare minskning av sagda utgiftspost i riksstaten, även utan ändring av fraktlindringssystemet.

Järnvägsstyrelsen har inte heller varit vidare gynnsamt stämd mot ämbetsverkens utredning, eftersom styrelsen säger, att det syntes dock styrelsen, som om ämbetsverken i någon mån överskattat banavgifternas betydelse för konkurrensen bruken emellan, och hade den del, som av avsändningsbanorna kunnat restitueras till kalkbruken, i medeltal icke uppgått till 1 krona per ton. Någon större inverkan på konkurrensförhållandena syntes därför banavgifternas i regel icke kunna hava.

Vidare säger styrelsen: Även om styrelsen för sin del biträdde ämbetsverkens uppfattning, att statsbidraget till fraktbetalning för jordbrukskalk så småningom borde borttagas, syntes det dock styrelsen, att detta borttagande icke borde ske på sätt ämbetsverken tänkt sig, och — det är fortfarande järnvägsstyrelsen jag citerar — att enligt förslaget skulle statsbidrag i regel icke utgå för transporter från det ena produktionsområdet till det andra utan endast för transporter inom de respektive områdena. Vissa undantag skulle dock medgivas, nämligen för transporter från Skåne till övriga Götaland. — Där skulle man alltså icke så strikt hålla på områdesregleringen utan tillåta transport från ett distrikt till ett annat, men man skulle vara förhindrad att transportera till det distrikt, som Skåne i så fall skulle utgöra. — Ur järnvägssynpunkt sett vore emellertid detta rätt opraktiskt — varför järnvägsstyrelsen kommit till den uppfattningen, att det icke vore lyckligt att genomföra detsamma.

Vidare går järnvägsstyrelsen in på en erinran mot tanken att göra så omfattande förändringar i kalkfrakterna, i det att styrelsen säger, att i anslutning

*Anslag till
lindring av
fraktkostna-
derna för
kalk m. m.*
(Forts.)

*Anslag till
lindring av
fraktkostna-
derna för
kalk m. m.*

(Forts.)

till vad styrelsen nu anfört beträffande begränsningen i anseende till produktionsområden kunde styrelsen icke underlåta att framhålla den betydande inkomstminskning, som ett genomförande av ämbetsverkens förslag i denna del komme att tillskynda vissa järnvägar, särskilt kalkbanorna i Västergötland, samt de vid dem belägna kalkbruken. Denna inkomstminskning komme måhända att äventyra såväl nämnda kalkbanors ekonomiska stabilitet som vederbörande kalkbruks existens.

Som härav framgår, är det mycket starka anmärkningar, som gjorts emot ämbetsverkens förslag från de myndigheter, till vilka detsamma remitterats. Jag har velat framhålla detta, emedan jag anser, att dessa yttranden i högre grad än enskildas påståenden måste stärka den kritik, som från jordbrukarhåll framföres emot ämbetsverkens förslag.

Det torde emellertid vara skäl i att också något beröra de uttalanden, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet gjort i detta ärende, och jag tager mig därför friheten att göra några små randanmärkningar till dessa.

Det framgår nämligen av proposition nr 201, att statsrådet visserligen gjort en del ändringar i ämbetsverkens förslag men dock i princip anslutit sig till detsamma, varför ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag innebär ett ställningstagande till det av ämbetsverken framlagda och av en del övriga myndigheter så starkt kritiserade förslaget. Detta framgår också av det uttalande, som statsrådet gjort. Så säger exempelvis statsrådet: »— har jag, ehuru jag funnit ämbetsverkens förslag i princip vara riktigt, stannat för att på sätt jag strax skall angiva förorda en något mjukare övergång, än ämbetsverken tänkt sig». Nu skall det icke förnekas, att vissa olägenheter äro förenade med det nuvarande systemet, och detta gäller då framför allt beräkningen av den del av fraktlindringen, som för banavgifterna utgår. Men nu har utskottet förordat en undersökning på detta område. Man skulle allvarligt undersöka, om icke banavgifterna kunde borttagas. För min del är jag övertygad, att en sådan utredning skall ge till resultat att banavgifterna till största delen kunna borttagas. Under sådana förhållanden bortfaller också det starkaste argumentet för övergående till ett annat system, som från ämbetsverkens sida framhållits. Det kan icke förnekas, att det av ämbetsverken avgivna och av Kungl. Maj:t upptagna förslaget i praktiken nog skulle innebära ganska stora svårigheter och medföra ganska oberäknliga konsekvenser. Framför allt är det en sak, som nog skulle visa sig mycket opraktisk, nämligen att fraktlindringsbidraget skulle i viss mån vara avhängigt av kalkhalten i den fraktade kalken. Det är klart, att, teoretiskt sett, är denna uppfattning riktig. När statsrådet yttrar, att »lantbruksstyrelsens och geologiska undersökningens förslag, att statsbidraget skall tillmätas i förhållande till den mängd ren kalk (CaO), magnesia inräknat, som innehålles i den befraktade mängden kalkningsmedel, torde grunda sig på en principiellt riktig tanke», så anser även jag, att det är riktigt, utan att man behöver vara så försiktig som statsrådet har varit att säga, att det »torde» vara riktigt. Men hur blir det i praktiken, när förslaget om fraktbidrags utgående efter halten ren kalk skall tillämpas? Statsrådet har klokt nog, såsom den praktiske man, han är, insett svårigheterna härvidlag och sökt få en mjuk form samt har därför indelat kalken i två klasser, som skulle göra fraktberäkningen lättare. Han har stannat vid ett gränstal av 80. Men det innebär, att många gånger får kalk, som ligger i närheten av 80, kanske gå i lägre klass, än den rätteligen borde göra, och detta skulle vålla en viss orättvisa. Framför allt drabbar denna orättvisa den fältugnsbrända kalken, därför att gränsen är satt så, att i viss mån denna kalk missgynnas. Statsrådet säger här: »Jag skulle därför ej hava tvekat att helt tillstyrka ämbetsverkens förslag, att statsbidrag

skulle utgå endast för den i sändningen ingående rena kalken samt blott med 90 procent härav, om icke från flera håll i de uti ärendet avgivna yttrandena häremot framställts erinringar av den art, att jag ej kunnat undgå att taga hänsyn till dem.» Ja, det är alldeles själfvallet, att statsrådet ej kunnat undgå att taga mycket stor hänsyn till sådana kritiska utlåtanden, som jag tillät mig till en ringa del citera. Jag kan ej underlåta att finna det egendomligt, att jordbruksministern, med den praktiska syn han har på jordbruksfrågor i allmänhet, har gått in för att i proposition upptaga ett så bristfälligt förslag till nytt system för lämnande av fraktbidrag för kalk. Jag torde få anledning återkomma under nästa punkt, i vad förslaget avser anläggning av nya kalkindustrier.

Jag vill bara till slut, herr talman, inskränka mig till att säga, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i vissa fall medför ett fullständigt lamslående av den nuvarande kalkindustrien. Det finnes socknar, som äro helt beroende av industriarbetarnas ställning och som skulle komma i fullständigt nödläge, om Kungl. Maj:ts förslag till fraktlindringsbidrag går igenom. Ur social synpunkt kan det knappast vara välbeträckt att, för att vinna en visserligen ej obetydlig besparing, strandsätta en rätt stor industrigrupp och en ganska talrik arbetarbefolkning, såsom här skulle ske genom detta förslag. Man kan ej heller råda bot för arbetslöshet i nuvarande kalkindustriområden genom att på andra orter anlägga nya kalkbruk och där sysselsätta arbetare, ty det är ju ej sagt, att arbetsbehovet där är så särskilt stort, under det att i de trakter, varifrån kalken är hämtas, skulle uppstå stor arbetslöshet, och man kan icke utan vidare flytta dessa stackars kalkbruksarbetare med sina egna hem till de nya kalkindustrier, som skulle anläggas. Om man däremot då går den väg, som utskottet har anvisat: bibehållande i stort sett av nuvarande grunder för kalkfraktsbidragets utgående och uppdrag åt Kungl. Maj:t att låta verkställa utredning om borttagande av banavgifterna, anser jag, att man ställt sig på en ståndpunkt, som är fullt försvarbar, och man har därvid särskilt beaktat angelägenheten av att icke göra onödiga rubbningar under den svåra tid, som nu råder både för jordbrukare och för industriarbetare på detta område. Vad frågan gäller för jordbrukarna är ju här belyst av herr Lundell, som tydligt poängterat de svårigheter, som skulle uppstå, om icke utskottets förslag går igenom.

Jag vågar därför, herr talman, instämman i yrkandet om bifall till utskottets förslag i den nu föredragna punkten.

Häri instämde herr *Johansson, Johan*, och herr *Halvarsson*.

Herr statsrådet von Stockenström: Det torde vara en ganska allmän uppfattning, att de grunder, enligt vilka kalkfraktlindringsbidrag nu utgå, icke äro i alla avseenden riktigt rationella, och att tillämpningen av dessa grunder i olika avseenden lett till vissa oegentliga förhållanden. Jag vill också erinra om att riksdagen vid två olika tillfällen skrivit till Kungl. Maj:t och anhållit om utredning rörande ett bättre tillvaratagande av kalktillgångarna i landet. Man har tydligen även från riksdagens sida siktat på att få till stånd en ordning, som möjliggör ett utnyttjande av kalktillgångarna utan att behöva frakta kalken så långa vägar, som nu är fallet. Jag skall ej gå närmare i detalj in på det resultat, vartill föreliggande utredning, som verkstälts av Sveriges geologiska undersökning och lantbruksstyrelsen, kommit och vad den innebär, men jag ser mig nödsakad att i några punkter bemöta vissa uttalanden, som gjordes av den siste ärade talaren.

Vid utredningen har man särskilt gjort en erinran mot att fraktbidragen nu gå ut till lika stora helopp, vare sig det gäller högprocentig eller lågpro-

*Anslag till
lindring av
fraktkostna-
derna för
kalk m. m.*
(Forts.)

Anslag till
lindring av
fraktkostna-
derna för
kalk m. m.
(Forts.)

centig kalk, som fraktas. I det hänseendet vill jag erinra, att den fältugnsbrända kalken i regel håller 70—75 procent ren kalk, medan den, som är bränd i schaktugn, håller rätt mycket högre procenthalt, 85—90 procent. Nu ha ämbetsverken föreslagit, att bidrag skall utgå i förhållande till procenthalten. Jag har ansett, att det vore enklare att bara indela kalken i två olika klasser och sätta gränsen vid 80 procent, och vidare att genomföra denna differentiering på så sätt, att då det gäller befraktning av kalk med lägre halt, skulle bidrag utgå med lägre procenttal, än när det gäller kalk av högre halt än 80 procent. Nu sade herr Gustafson i Domö, att det kunde bli en viss orättvisa i fråga om den tariff, som skulle gälla för kalk, som ligger i närheten av 80, strax under eller strax över, men jag vill erinra om att i stort sett torde den kalk, som brännes i fältugn, hålla omkring 70 procent, medan den schaktugnsbrända håller omkring 90. Det synes mig sålunda, att om man sätter gränsen vid 80 procent, torde man få en så rationell uppdelning, som överhuvud taget är möjlig. För övrigt erkände herr Gustafson, att det var principiellt riktigt att göra en viss differentiering.

En annan erinran mot det nuvarande systemet gäller, att fraktbidrag även utgår på banavgifter och övergångsavgifter, som i stor utsträckning tillämpats vid de enskilda järnvägarna. Visserligen blev vid 1930 års riksdag en begränsning vidtagen i så måtto, att bidrag endast skulle utgå på hälften av banavgifterna, men systemet har dock lett till att bidrag utgår på fraktsatser, som många gånger äro ganska höga, beroende på dessa ban- och övergångsavgifter, trots det att de avstånd, över vilka befraktningen sker, äro relativt korta. Jag vill också erinra om den stora skillnad, som föreligger i fråga om kalkfrakterna, om transporten sker på statens järnvägar eller enskilda järnvägar. I själva verket har det lett till att många gånger utgå fraktbidrag, även då det är helt kort transport från ett kalkbruk till konsumtionsplatsen, medan däremot, då det gäller befraktning särskilt på statens järnvägar det kan hända, att fraktbidrag utgår med relativt litet belopp, beroende på att tariffen är mycket lägre. Därför synes det mig icke vara i princip riktigt att, såsom det nu tillämpas, fraktbidrag utgår endast med hänsynstagande till den beräknade och erlagda frakten, utan man borde även i större utsträckning än hittills skett taga hänsyn till avstånden.

Nu ha de myndigheter, som verkställt utredningen, föreslagit, att just med hänsyn till de omständigheter, jag nyss påpekade, landet skulle uppdelas i fyra distrikt, och att fraktbidrag endast skulle utgå inom dessa olika distrikt, men om man vill frakta kalk från ett distrikt till ett annat, skulle ej fraktbidrag utgå. Var och en, som vill använda kalk, skulle sålunda hänvisas till en viss rayon för kalkproduktionen. Jag har emellertid ej ansett mig böra upptaga detta förslag för närvarande, då jag tror, att det skulle leda till alltför stor omkastning och omvälvning av nu rådande förhållanden. Den kritik, som i det avseendet herr Gustafson i Domö riktade mot detta system — han citerade bland annat järnvägsstyrelsen — kan ju icke rikta sig emot Kungl. Maj:ts proposition, som icke upptagit förslaget i denna punkt. Vidare innefattar propositionen den begränsningen, att den lägsta fraktgräns, under vilken alltså inga bidrag skulle utgå, skulle höjas från 50 till 60 öre per deciton.

Vad sedan angår anslagsbeloppet, vill jag erinra om att kalkfraktsanslaget har under senare åren gått ut med 600,000 kronor. Vid tre tillfällen, har av olika regeringar föreslagits antingen totalt slopande eller nedsättning av detta anslag. År 1923 upptogs anslaget icke alls i statsverkspropositionen, och 1924 — det var under den Tryggerska regeringen — föreslogs endast $\frac{1}{4}$ miljon. Emellertid höjde riksdagen anslaget. Vidare vill jag erinra om att riksdagen 1930 — det var under den Lindmanska regeringens tid — föreslog endast upptagandet av 350,000 kronor till kalkfrakter, varjämte man då fö-

reslog för första gången ett bidrag till befraktningen av konstgödsel. Det har alltså av olika regeringar föreslagits nedsättning i anslaget, och det har skett, innan den ifrågavarande utredningen verkstälts. Då nu emellertid denna utredning här föreligger, och det kommit fram ett utformat förslag för ernående av en mera rationell beräkning av dessa bidrag, och då nu vidare det statsfinansiella läget, som vi alla veta, manar till viss försiktighet, torde det ej vara ägnat att förvåna, att jag ansett mig kunna begränsa anslaget i år till $\frac{1}{4}$ miljon.

Nu har emellertid utskottet icke velat gå närmare in på de olika förslag till omläggning, som äro framlagda. Endast i ett avseende har utskottet gjort ett direkt yttrande, nämligen i fråga om undersökning rörande borttagande helt och hållet av banavgifterna. Men i övrigt har utskottet ej velat gå närmare in på frågan om förändrade grunder utan ansett, att med hänsyn till jordbrukets bekymmersamma läge, som vi alla känna till, borde icke en revision ske. Jag vill dock erinra om att utredningen givit vid handen, att en ganska avsevärd del av det föreliggande anslaget icke kommer jordbrukarna till godo utan kommer andra intressen till godo. Jag vill också framhålla, att i det långa loppet kan det väl knappast vara till gagn för jordbruket, att anslaget upptages till så stort belopp som här, då grunderna i olika avseenden ej äro fullt riktigt och rationellt avvägda.

Till sist vill jag endast erinra därom, att statsverkspropositionen ju, som alla veta, upptager endast ett belopp av $\frac{1}{4}$ miljon, och även i den tilläggsbudget, som för några dagar sedan framlagts av finansministern, har man utgått från att någon höjning i detta avseende icke skulle komma att ske. Då jag knappast kan anse, att något större förfång skulle förorsakas genom en begränsning på sätt jag här föreslagit, vill jag ändå ifrågasätta, om det ej kan räcka med att i år upptaga ett belopp av $\frac{1}{4}$ miljon, samtidigt som man inför nya och enligt min mening mycket mer rationella grunder för bidragets utgående än som hittills gällt.

Herr Gustafson, Fritiof: Jag tillåter mig att ytterligare med några ord beröra frågan om en differentiering av kalkhalten såsom grund för kalkfraktlindringen. Åtgärden är nog, principiellt sett, riktig, men i praktiken kommer den att visa sig vara allt för svår att tillämpa. Jag tror, att man har belägg härför i att statsrådet ju icke har föreslagit en uppdelning, då det gällt konstgödsel. Därvidlag får fraktas 20-procentig vara på samma villkor som 40-procentig, trots att man beträffande konstgödsel har mycket lätt att bestämma halten av näringsämnen enär procenttalet därav är angivet å varje säck och å fakturan. Detta förfaringssätt för lämnande av bidrag till frakt av konstgödsel anser jag visa, att det går ej i praktiken att åstadkomma en hel del lösningar, som teoretiskt sett kunna vara riktiga.

Jag tillåter mig också i någon mån beröra det skäl, som anfördes av herr Sederholm, att han på grund av det finansiella läget nu ej anser sig kunna yrka bifall till utskottets förslag. Jag delar den uppfattning, som tagit sig uttryck i hans anförande, att man ej bör utan tvingande skäl gå in på att utöka det av Kungl. Maj:t begärda anslaget, men i detta fall kan det allvarligt ifrågasättas, om man när en verklig besparing genom ett mindre anslag än det utskottet föreslår. Jag bara pekar på det förhållandet, att man på andra områden får gå in för att direkt understödja jordbrukarna med lånelättnader, och för arbetslösheten får man lämna direkta anslag. Här skulle oundvikligt i detta fall, icke minst då det gäller arbetarna i kalkbruksdistrikten, förorsakas en arbetslöshet, som ovillkorligen skulle tvinga staten till arbetslöshetsunderstöd. Då blir det bara en bokföringsfråga, från vilken titel man skall taga pengarna, men någon verklig besparing skulle ej uppstå. Jag vill vidare påpeka det in-

*Anslag till
lindring av
fraktkostna-
derna för
kalk m. m.*
(Forts.)

*Anslag till
lindring av
fraktkostna-
derna för
kalk m. m.*
(Forts.)

tresse, som staten har i de järnvägar, som frakta kalk. Om kalkfrakterna minskas, kan bärigheten, som redan förut är äventyrad, bli så dålig, att statens investerade kapital är i fara att gå förlorat. Det är också en synpunkt att taga hänsyn till. Även från den synpunkten, att man skall vara sparsam, kan man således väl försvara ett bifall till utskottets hemställan i denna del.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifalla denna framställning oförändrad; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eriksson, Carl*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 84 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan, såvitt den skiljer sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och bifalles denna framställning oförändrad.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Gustafson, Fritiof*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 44;

Nej — 57.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta handläggningen av förevarande utlåtande skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 262, till Konungen angående obligatorisk märkning av vissa importvaror.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden m. m.; samt

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1, 2 och 4 §§ förordningen den 15 juni 1923 (nr 213) angående skogsvårdsstyrelser.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för ordinarie statsanställd lärare att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring jämte en i ämnet väckt motion;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statskulden m. m.;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för en andra tilloppstunnel vid Porjus kraftstation jämte två i ämnet väckta motioner; och

nr 127, i anledning av väckt motion om statsgaranti för exportkredit till Sovjet-Unionen;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; och

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 6 augusti 1894 (nr 61) angående mantalsskrivning m. m.;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 12 maj 1897 (nr 27) för Sveriges riksbank;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av §§ 9 och 17 lagen om rikets mynt den 30 maj 1873;

nr 64, angående riksbankens bidrag till bankostatens änke- och pupillkassa m. m.;

nr 65, angående användande av riksbankens vinst för år 1931; och

nr 66, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott; samt andra lagutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län m. m.; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.15 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 1 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av folk- och småskoleseminarierna jämte i ämnet väckta motioner; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 62, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för beredande av ökade möjligheter för jordbrukare att erhålla avbetalningslån hos riksbanken; och

nr 63, i anledning av väckt motion om viss utsträckning av primärkrediten för jordbruksfastigheter.

Fortsattes föredragningen av jordbruksutskottets utlåtande nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lindring av fraktkostnader för kalk samt inrättande av en kalkbrukslånefond jämte i ämnet väckta motioner.

*Om inrättande
av en statens
kalkbruks-
lånefond.*

Punkten 2.

Under punkten 2 av propositionen nr 201 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels besluta, att en fond, benämnd statens kalkbrukslånefond, skulle inrättas, från vilken lån skulle utlämnas till utförande av anläggning för kalkförekomstns utnyttjande i syfte att tillgodose jordbrukets kalkbehov,

dels medgiva, att lån ur sagda fond finge utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 11 mars 1932 tillstyrkt förslag,

dels ock såsom kapital för statens kalkbrukslånefond anvisa för budgetåret 1932/1933 under utgifter för kapitalökning, statens utlåningsfonder, ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 350 av herr *Lundell* m. fl. och II: 510 av herr *Svensson* i Betingetorp m. fl. hade hemställts, utom annat, att riksdagen måtte avslå vad Kungl. Maj:t i punkt 2 av propositionen föreslagit.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten hemställt, att riksdagen måtte med bifall i nu förevarande del till motionerna I: 350 och II: 510 avslå Kungl. Maj:ts under ifrågavarande punkt gjorda framställning.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Uppmälby, *Carl E. Eriksson*, *Dalberg*, *Karl A. Johansson* och *Olsson* i Rödningsberg ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Eriksson, Carl: Herr talman! I förevarande punkt har Kungl. Maj:t, som kammaren torde finna, hemställt om inrättande av en kalkbrukslånefond. Om inrättande av en statens kalkbrukslånefond. (Forts.)

Flerstädes i vårt land finnas ju som känt kalkfyndigheter, vilkas exploaterande icke har kunnat ske på grund av de ekonomiska betingelserna. Den nu föreslagna kalkbrukslånefonden skulle i detta avseende komma de företagare till hjälp, som vilja bearbeta kalkfyndigheter på olika platser inom landet.

Vi reservanter äro av samma uppfattning som Kungl. Maj:t, att det ur statens och jordbrukarnas synpunkt skulle vara till fördel, om dessa kalkfyndigheter kunde börja bearbetas. Vad jordbrukarna beträffar — och därvid tänker jag särskilt på det hava anförande, som herr Gustafson i Domö höll på förmiddagen beträffande första punkten i denna proposition — måste man väl i alla fall fastslå, att deras intressen i fråga om kalkfyndigheternas bearbetning väl inte i all framtid kunna sammankopplas med de kalkbruk, som finnas i Västergötland. Med hänsyn till jordbrukets intressen bör det ju vara fördelaktigt, om kalk produceras på nära håll.

Det är dessa synpunkter, som för oss reservanter varit avgörande, då vi i förevarande punkt hava ställt oss på Kungl. Maj:ts sida, och jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas hemställan, vilken sammanfaller med Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt.

Herr Gustafson, Fritiof: Herr talman! Före middagen beslöt kammaren att sänka anslaget till fraktlindring för kalk med 250,000 kronor. Förmodligen ansågo de, som då röstade för det lägre anslaget, att de hade åstadkommit en besparing på 250,000 kronor och därmed lättat bekymren för statskassan i denna brydsamma tid. Det visar sig nu, att man såsom en följd av det beslut, som fattades före middagen, måste gå in för att skapa en kalkbrukslånefond och till denna avsätta 400,000 kronor. Detta är bara ett led i det system, varmed man vill ersätta den nuvarande anordningen för underlättande av jordbrukets försörjning med kalk.

Lantbruksstyrelsen och Sveriges geologiska undersökning, vilka verkställt de undersökningar och framlagt det förslag, varpå Kungl. Maj:ts framställning om inrättande av kalkbrukslånefonden grundar sig, hava själva om denna sak uttalat följande: »Då anläggningar för tillgodogörande av sådana fyndigheter krävde avsevärda kapital, syntes det ligga närmast till hands, att statsverket genom tillhandahållande av lånemedel till skälig ränta underlättade den erforderliga kapitalanskaffningen. Som skälig ränta ville ämbetsverken i detta fall föreslå den ränta, som tillämpades vid lån från statens mejerilånefond eller 4½ procent. Lån från en sådan fond borde enligt ämbetsverkens förmenande kunna utgå för alla slag av anläggningar i syfte att tillgodogöra för lantbrukets behov förefintliga kalkförekomster, således jämväl mesaförekomster, ävensom till utbyggande av förefintlig i förhållande till producents försäljningsområde otillräcklig anläggning. — — — Någon verklig beräkning av den omfattning, vari en sådan fond skulle komma att tagas i anspråk, vore givetvis omöjlig att verkställa.»

Ämbetsverken själva synas således inte hava haft någon bestämd uppfattning angående storleken av den summa som här kräves. Det är ganska intressant att se, hur ämbetsverkens förslag har nagelfarits av de myndigheter, som hörts i ärendet.

Sveriges industriförbund uttalar: »Uppenbart vore dock, att uppkomsten av ny kalkproduktion borde vara helt och hållet avhängig av att kalken kunde framställas till konkurrensförmåga priser. Härutinnan hade lantbruksstyrelsen och geologiska undersökningen varit anmärkningsvärt optimistiska.» Industriförbundet fortsätter: »De framlagda förslagen utginge nämligen från förutsättningen, att produktionskostnaderna per ton ren kalk vore i stort sett

Om inrättande
av en statens
kalkbruks-
lånefond.
(Forts.)

desamma vid olika produktionsformer. Någon bevisföring hade emellertid icke presterats för riktigheten av denna utgångspunkt, och det material, som lämnats för bedömandet av denna för förslaget centrala fråga, förefölle alltför knapphändigt. Förbundet hade från ett företag, som framställde både alunskifferbränd och schaktugnsbränd kalk, införskaffat produktionskostnadsuppgifter, vilka gäve vid handen, att kostnaden per kilogram ren kalk för den alunskifferbrända endast vore ungefär 72 procent av kostnaden för den schaktugnsbrända vid en kalkhalt av i förra fallet 75 procent och i senare fallet 85 procent. Skillnaden i produktionskostnaden berodde huvudsakligen på att schaktugnsbränningen för att arbeta billigt måste bedrivas kontinuerligt, vilket svårligen läte sig göra vid ett företag, som framställde jordbrukskalk, enär å ena sidan leveranserna ej vore jämnt fördelade under året utan huvudsakligen förlagda till två tämligen korta säsonger, samt å andra sidan lagring av kalk ej kunde ifrågakomma. Härtill komme, att anläggningskostnaderna för en schaktugn vore mycket stora i förhållande till de relativt låga utgifterna för anskaffning av en ren fältugn.»

Härefter kommer den mycket intressanta frågan om mesans användning. Därom säger förbundet: »Problemet om mesans användning för kalkframställning i större skala vore, så vitt förbundet hade sig bekant, ännu ej ekonomiskt löst. Icke heller vore frågan om tillverkning av kalkstensmjöl till konkurrensdugliga priser ännu tillfredsställande klargjord utan föremål för utredningar.»

Industriförbundet har vidare yttrat: »Av det anförda syntes enligt förbundets mening framgå, att ämbetsverkens förslag i förevarande del byggde på förutsättningar, som dels icke kunde anses förefintliga, dels vore föremål för fortsatta undersökningar. Att med stöd av dylikt ofullständigt material förorda en genomgripande omläggning av en sedan många år bestående ordning i fråga om kalkproduktion och kalkförsörjning, kunde icke vara tillrådligt. Förbundet kunde för den skull för närvarande icke tillstyrka ämbetsverkens föreliggande förslag.»

Statskontoret å sin sida har tydligen betraktat det låneobjekt, som den nya kalkindustrien, grundad på schaktugnsframställning, skulle innebära, såsom mycket osäkert. Statskontoret uttalar därom följande: »Statskontoret ansåge sig emellertid beträffande säkerheten för ur fonden beviljade lån böra framhålla angelägenheten av att, därest inteckning i vederbörande anläggning vore avsedd att kunna godkännas såsom säkerhet för lånesumman, bestämmelse härom meddelades, då det syntes sannolikt, att statskontoret eljest svårligen skulle kunna godtaga en dylik säkerhet.»

Sveriges kemiska industrikontor har också avstyrkt upptagande av en ny fabrikation och inrättande av en kalkbrukslånefond.

Kommerskollegium har ansett, »att vid den långsammare avveckling av statens understöd för fraktlindring av kalkfrakter, som collegium förordat, med inrättandet av en kalkbrukslånefond kunde tillsvidare anstå. Under tiden uppstående aktuellt behov av statsmedel för befrämjande av nya kalkbruks tillkomst syntes collegium kunna tillgodoses medelst användande av industrilånefonden.»

Ingen av de hörda myndigheterna har alltså understött lantbruksstyrelsens och Sveriges geologiska undersöknings projekt i denna del. Den grund, varpå departementschefen byggt sin framställning om anslag för här ifrågavarande ändamål, tyckes således vara långt ifrån oantastlig. Det synes mig, som om tiden ingalunda vore sådan, att den skulle inbjuda till grundande av nya osäkra industrier på detta område.

Det kan verkligen också ifrågasättas, huruvida det kan vara klokt att för kalkframställning anlägga industrier, vid vilka skola användas importerat bränsle i stället för att tillgodogöra sig vårt naturliga bränsle i form av skiff-

rar, som eljest äro alldeles värdelösa. Omsorgen om vårt lands ekonomi borde kräva, att man inte nu toge det steg, som Kungl. Maj:ts förslag innebär.

Någon befogad farhåga för att ett avslag skulle vålla olägenhet förefinnes enligt min mening icke, enär man, såsom ämbetsverken även påpekat, har industrilånefonden till sitt förfogande för att lämna hjälp åt de få företagare, som kunna vilja anlägga nya kalkindustrier. Därtill kommer, att hela kalkspörsmålet — frågan, i vad mån kalk erfordras för jordbruket — inte är på långt när utredd. Det är en mycket komplicerad fråga, som är föremål för uppmärksamhet, och man vet inte riktigt, hur det i framtiden kommer att bli med behovet av kalk. Ämbetsverkens förslag synas grunda sig på ett antagande, att jordarna alltid skulle behöva tillföras kalk i ungefärligen den omfattning, som fordras för att de skola få en bestämd och lika kalkhalt. Så är ingalunda förhållandet. I de distrikt, där det odlas betor och kalkkrävande växter, tillför man förhållandevis mera kalk än på de områden, där man odlar växter, som gå på mera sura jordar. På den grundval som utgöres av nämnda antaganden angående kalkbehovet bygger ämbetsverken ett förslag till skapande av nya kalkindustrier och en rätt olämplig områdesindelning för kalkförsörjningen.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att vädja till kammaren att här följa utskottets förslag. Helt säkert kan man utan skada vänta åtminstone någon tid med anläggandet av nya kalkindustrier.

Herr statsrådet von Stockenström: Herr talman! Såsom jag erinrade i det anförande jag hade tidigare i dag, då kammaren debatterade frågan om fraktbidrag för kalktransporter, har riksdagen vid två föregående tillfällen, nämligen 1924 och 1930, skrivit till Kungl. Maj:t och anhållit om utredning rörande ett bättre tillvaratagande av kalktillgångarna inom landet. I den skrivelse, som avläts år 1930, pekade riksdagen på två särskilda fyndigheter, nämligen fyndigheterna vid Högdal och Masugnsbyn, och anhöll om utredning på vad sätt dessa tillgångar skulle kunna tillgodogöras det svenska jordbruket.

Utredningen i här berörda avseenden är nu slutförd genom Sveriges geologiska undersökning och lantbruksstyrelsen. Dessa myndigheter hava föreslagit inrättandet av en kalkbrukslånefond, förslagsvis på en miljon kronor, ur vilken fond lån på fördelaktiga villkor skulle kunna utlämnas till dem som skulle vilja upptaga brytning av förefintliga tillgångar. I den av geologiska undersökningen verkställda utredningen föreligger en mycket utförlig översikt över de fyndigheter, som finnas i olika delar av landet. Det framgår av denna, att särskilt i Norrland finns det på flera håll mycket stora och brytvärda tillgångar av kalk, som inte för närvarande äro utnyttjade.

Då regeringen nu framlagt detta förslag om inrättande av en kalkbrukslånefond, utgör det ett led i de strävanden, som kommit till uttryck och som syfta till att få till stånd en mera rationell ordning i fråga om vårt lands kalkförsörjning. Regeringen har föreslagit, att en viss nedsättning skulle ske efter bestämda grunder i fråga om de fraktbidrag, som utbetalas för kalktransporter. Det är den ena sidan av saken. Den andra sidan är frågan, på vad sätt staten skall kunna främja upptagandet av andra fyndigheter, från vilka närbelägna trakter skulle kunna erhålla sitt behov av kalk, utan att kalken behöfde fraktas så långa vägar, som nu sker. Det är således såsom ett led i, jag skulle kunna kalla det, rationaliseringsarbetet på detta område, som man framlagt detta förslag om inrättande av en kalkbrukslånefond. Jag kan därför inte neka till att jag blev något förvånad, då jag fann, att jordbruksutskottets majoritet hade ställt sig avvisande i denna punkt, eftersom här hade framlagts ett förslag, vilket öfverensstämde med de önskemål, riksdagen vid ett par tillfällen hade givit uttryck åt.

*Om inrättande
av en statens
kalkbruks-
lånefond.
(Forts.)*

Om inrättande
av en statens
kalkbruks-
lånefond.
(Forts.)

I fråga om fondens storlek hade som sagt ämbetsverken föreslagit en miljon kronor. Regeringen har emelledtid ansett, att detta är en fråga, som givetvis icke bör på något sätt forceras alltför hastigt. Vi ha ansett, att man till att börja med skulle kunna nöja sig med ett lägre belopp, och vi ha därför föreslagit ett belopp av 400,000 kronor.

Såsom jag nyss antydde, är det icke meningen, att saken skall forceras fram, att det skall bli någon hastig omläggning, utan tanken är endast den, att där goda fyndigheter finnas och där förutsättningar för en bärig drift kunna visa sig vara för handen, där skola också lån kunna utlämnas.

Majoriteten i jordbruksutskottet har nu ställt sig avvisande och kort och gott sagt, att det förefaller, som om denna fråga skulle tarva en något mera ingående utredning. Jag har egentligen inte kunnat förstå, i vilket avseende man önskade ytterligare utredningar. Det lät nu på herr Gustafson i Domö, som om man därmed avsåge, att man ville få fram beräkningar för varje särskilt fall i fråga om det driftsekonomiska resultatet av den brytning, som kunde komma till stånd. Men jag får ju säga, att det är väl knappast brukligt, att man i förväg i detalj gör upp kalkyler i detta hänseende för varje särskilt fall. Sedan genom utredning har konstaterats, att vissa brytningsvärda fyndigheter finnas och om en fond ställes till förfogande för utlämnande av lån, lär det väl ankomma på den fortsatta prövningen av saken att få konstatera, i vilka fall lån lämpligen böra utlämnas. Det är möjligt, att det visar sig, att det i en del fall inte är lämpligt att utlämna lån, och då kommer detta inte att ske.

Herr Gustafson har också framhållit, att det här gäller anvisande av medel. Men jag vill då påpeka, att vad som här ifrågasättes är inrättande av en lånefond, och de medel, som skola användas för ändamålet, skola tagas av lånemedel och komma således inte att belasta den löpande budgeten på samma sätt som ett vanligt utgiftsanslag. Regeringen har föreslagit, att villkoren för låneverksamheten skulle bli i stort sett desamma som de för mejerilånefonden gällande bestämmelserna i fråga om amorteringstid, lånesummans storlek i förhållande till värdet av de anläggningar, som det skulle gälla o. s. v. Men det har också föreslagits, att räntefoten skall sättas till 5 procent. Avsikten är alltså inte, att staten här skall ikläda sig några uppoffringar. Medlen skola tagas av lånemedel, och man avser, som jag nyss nämnde, endast att öppna en möjlighet för åstadkommande av brytning, där så kan befinnas lämpligt och ur ekonomisk synpunkt försvarligt.

Jag vill också än en gång erinra om att det i det långa loppet alldeles givet är för jordbruket fördelaktigast, om jordbruket får sin kalkförsörjning ordnad på det sättet, att kalken tillhandahålles i olika bygder från de brytningsplatser, från vilka avstånden äro de minsta och frakterna de billigaste. Jag har tidigare i dag framhållit, att det system, som för närvarande tillämpas med mycket långa kalktransporter, som äga rum med stöd av särskilda statsbidrag, i vissa avseenden inte är fullt rationellt. Jag tror därför, att det, om vi se saken på litet längre sikt, finns alla skäl för att riksdagen vidhåller den uppfattning, som av riksdagen tidigare har uttalats och som kommit till uttryck i de avlätna riksdagsskrivelserna, nämligen att brytning upptages på de platser, där så befinnes lämpligt och även ur jordbrukets synpunkt kan vara önskligt.

Andra kammaren har redan för sin del bifallit reservationen och alltså gått med på inrättandet av en lånefond. Jag vågar hoppas, att även denna kammar skall bifalla reservationen och alltså möjliggöra, att arbetet på att rationalisera vårt lands försörjning med kalk skall kunna fortsättas och stödjas genom inrättandet av en särskild lånefond. Jag vill också meddela, att jag har mig bekant, att det finns fyndigheter, där man står i begrepp att taga upp en brytning, förutsatt att kapital kan anskaffas.

Herr Larson, Edward: Herr andre vice talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet talade huvudsakligen om jordbrukarna, då herr statsrådet yttrade sig i denna fråga. Men det finns andra faktorer, som också i mycket hög grad påverkas av ett beslut i detta ärende.

Jag tror för min del, att man skulle kunna säga, att det under goda konjunkture vore berättigat med en sådan fond, som här har föreslagits. Men i dessa tider, då det råder så stor arbetslöshet, då de nuvarande kalkbruken äro så litet utnyttjade och då våra järnvägar gå så dåligt, som de verkligen göra, anser jag, att det skulle vara olyckligt att tillskapa en fond, som ännu mera skulle minska arbetstillfällena på dessa områden. Ett bifall till förslaget om inrättande av denna fond skulle ju innebära, att vi skulle bereda arbete för en hel del människor i utlandet, under det att vi skulle minska arbetstillfällena för vårt eget folk. Det kan väl ändå inte vara meningen, i synnerhet i dessa tider, då man över allt ropar på arbete och mera arbete. Det kan ju inte bestridas, att i den mån man nu skulle anlägga nya kalkbruk, skulle de arbetare, vilka äro anställda inom kalkindustrien och som ha skaffat sig egna hem vid kalkbruken och som nu kanske arbeta halv tid eller kanske tre fjärdedelar av den normala arbetstiden, komma att bli så gott som utan arbete eller i varje fall i stor utsträckning utan arbete. De, som äro bosatta i de bygder, där man skulle kunna tänkas få ett kalkbruk till stånd med tillhjälp av denna lånefond, skulle däremot givetvis ha vissa utsikter att få arbete. Men nog förefaller det, som om det skulle vara oriktigt att i dessa tider fråntaga dem, som ändå sitta så hårt som de göra, de arbetstillfällen, som nu finnas, för att bereda sysselsättning åt arbetare på andra håll, vilka kanske icke ha det ens tillnärmelsevis så svårt.

Vad järnvägarna beträffar är det ju ett faktum, att statens järnvägar i mycket hög grad skulle beröras av inrättandet av en sådan fond. Det anser jag skulle vara synnerligen olyckligt, därför att statens järnvägars inkomster redan nu ha gått ned så pass långt, att de inte tåla mycket mera, utan att staten på ett eller annat sätt får träda emellan — d. v. s. statens järnvägar skulle inte längre kunna bestrida sina utgifter och förränta sitt kapital med egna inkomster.

Som jag förut framhållit, skulle det också enligt mitt förmenande vara synnerligen oriktigt, då vi ha så rik tillgång på inhemskt bränsle i våra stora skifferlager, som vi verkligen ha, att övergå till kalkbruk, som måste eldas med utländskt bränsle. Det kan jag inte anse vara riktigt, åtminstone i dessa tider. En annan sak skulle givetvis vara, om detta förslag hade kommit under goda konjunkture, då det funnits gott om arbete och då lantbrukarna kunnat köpa kalk i samma utsträckning, som de tidigare gjort. Men sådant är inte läget för närvarande.

Med dessa korta ord, ber jag herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet von Stockenström: Herr talman! Jag kan inte underlåta att omedelbart bemöta herr Larson i Lerdala.

Herr Larson tyckte tro, att man genom inrättande av en kalkbrukslånefond och genom upptagande av brytning vid vissa kalkfyndigheter, som nu inte utnyttjas, skulle komma att bereda arbete åt utländsk arbetskraft. Jag förmodar, att herr Larson därmed åsyftade, att man genom att använda importerat bränsle skulle komma att gynna utländsk arbetskraft. Men, sade herr Larson, det är väl ändå inte meningen — så sade herr Larson själv. Nej, det är det inte, herr Larson. Det går mycket väl att använda inhemskt bränsle även vid bränning av kalk i schaktugnar. Så är fallet vid vissa norrländska kalkbruk enligt vad jag har fått bestyrkt. Avsikten är ingalunda — det torde vara täm-

*Om inrättande
av en statens
kalkbruks-
lånefond.*

(Forts.)

Om inrättande
av en statens
kalkbruks-
lånefond.
(Forts.)

ligen självklart — att man på detta sätt skulle komma att gynna utlandet. Jag vill tvärtom erinra därom, att i nordligaste delen av vårt land importeras färdig kalk från ett annat land, samtidigt som man har stora fyndigheter alldeles in på knutarna. Jag tänker t. ex. på den stora fyndigheten å Vitgrund i närheten av Kalix — för att nu inte tala om de andra fyndigheter, som finnas i Norrbotten vid Masugnsbyn och på Jockmocksområdet eller de stora fyndigheterna inom Skellefteåfältet i Västerbotten.

Jag har endast ansett mig böra omedelbart upptaga till bemötande herr Larsons yttrande, som såvitt jag kan bedöma det kan ge anledning till en något skev uppfattning av vad frågan gäller.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Jag var inte i tillfälle att närvara i utskottet, då denna fråga behandlades, men jag har däremot deltagit i den förberedande behandlingen å avdelningen. Där försökte jag få till stånd en kompromiss på det sättet, att man skulle dela det här föreslagna beloppet och anslå 200,000 kronor, som skulle avses för Norrland. Det är onekligen så, att vi i Norrland ha ett mycket stort behov av en kalkbrukslånefond, såsom ju också herr statsrådet nu har framhållit. Vi ha rikliga kalkfyndigheter där uppe, men vi få ändå lov att frakta kalk mycket långa vägar. Vi äro därför i synnerligen stort behov av en kalkindustri. Jag är däremot ense med dem, som anse, att något större behov av anläggande av nya kalkbruk icke föreligger för södra och mellersta Sveriges del — så gott som överallt där det finns kalkfyndigheter där, finns det också kalkbruk. Detta gör, att jag för egen del inte skulle ha velat vara med om att anvisa medel till en kalkbrukslånefond, därest inte behovet hade varit så stort för Norrlands vidkommande.

Herr statsrådet har erinrat om åtskilliga platser i Norrland med rika kalkfyndigheter, och jag kan dessutom nämna, att man anlagt ett kalkbruk uppe i Vilhelmina. Man har där fått låna av medel, som tidigare anvisats av riksdagen, men dessa medel hava varit alldeles otillräckliga och man har inte kunnat fullfölja anläggningen av detta kalkbruk på grund av bristen på kapital. Skulle Kungl. Maj:ts förevarande framställning nu avslås, kan inte denna kalkbruksanläggning fullföljas, och man kan inte heller i fortsättningen anlägga nya kalkbruk, där det finns kalkfyndigheter i Norrland.

Då jag är övertygad om att det belopp, som Kungl. Maj:t nu i år föreslagit — 400,000 kronor — kan bli behöfligt endast för Norrland, har jag ingen anledning att motsätta mig anvisandet av detta belopp. Såsom herr statsrådet framhållit, är ju inte detta egentligen någon nämnvärd uppoffring från statens sida, därför att man satt räntan så pass högt som 5 procent, och lånet skall i vanlig ordning återbetalas. Däremot beklagar jag, att kammaren inte ville vara med om en höjning av anslaget till fraktlindring, som vi tidigare år efter år ha beviljat. Men där har ju kammaren redan fattat beslut, och frågan blir ju nu föremål för gemensam votering.

Jag ber sålunda, herr talman, att på grund av vad jag anført få hemställa om bifall till reservationen i denna punkt.

Herr Tjällgren: Herr talman! I likhet med herr Gabrielsson har inte heller jag varit i tillfälle att deltaga i utskottets behandling av detta ärende, men om jag gjort det, skulle jag säkerligen ha ställt mig på reservanternas sida.

Efter de anföranden, som här hava hållits av jordbruksministern, är det inte mycket i sak att tillägga. Jag vill endast säga, att jag tycker, att det förefaller något besynnerligt, att en talare, som så varmt talade för bifall till ett högre anslag under den förra punkten i det föreliggande utskottsutlåtandet, nu här ställer sig på avslagssidan. Det förefaller mig något egen-

domligt. Jag kan inte riktigt förstå detta. Jag vill naturligtvis inte tro, att det är därför, att detta skulle vara till särskild nytta för Norrland. Jag vill inte hysa en så elak tanke, men det är i alla fall litet besynnerligt.

Jag skall inte längre upptaga tiden, utan jag skall be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, vilket är detsamma som bifall till reservationen.

*Om invrättande
av en statens
kalkbruks-
länefond.*
(Forts.)

Herr Ström, Torsten: Herr talman! På den korta stund, som denna fråga nu har diskuterats här, hava redan två talare före mig varit uppe från skaraborgsbänken. Det är förklarligt, att vi skaraborgare slå vakt om de kalkbruk och kalkfyndigheter, som finnas där nere i länet. Vi ha icke mindre än 51 kalkbruk, och dessutom ett trettiotal lägenhetsägare, som bränna kalk. Cirka 1,800 arbetare hade sysselsättning inom kalkindustrien vid den tidpunkt, då fraktavgifterna ännu inte voro så höga, som de nu äro. Under förra året var denna arbetarstyrka reducerad till omkring halva antalet eller till cirka 900 man. Det finns kommuner i Skaraborgs län, där befolkningen till två tredjedelar har sin utkomst från kalkindustrien. Då förstå herrarna, att det är ett länsintresse för oss att slå vakt just om denna industri. Jag tror, att det skulle vara ett mycket olyckligt experiment, om man skulle ge sig in på den här föreslagna åtgärden att inrätta en kalkbrukslänefond för att på så sätt stimulera till uppkomsten av nya kalkindustrier, då de kalkindustrier, som för närvarande finnas, inte kunna helt och hållet utnyttjas utan drivas med ungefär halva arbetarstyrkan.

Jag har, herr talman, ansett det vara lämpligt att med dessa ord belysa frågan, sedd ur arbetarsynpunkt och med hänsyn till förhållandena nere i Skaraborgs län. På grund härav ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sederholm: Då man hörde det föregående anförandet, kunde man kanske bli benägen att göra den reflexionen, att det bakom motståndet mot förevarande anslag egentligen ligger ett västgötaintresse. Jag har även anslutit mig till utskottets hemställan, men det är icke på grund av de synpunkter, som här ha kommit till uttryck från västgötabänken.

Jag anser till att börja med här liksom i den föregående frågan, att man bör söka iakttaga sparsamhet med utgifter av detta slag. Då möter jag genast den invändningen: »Men här är det fråga om lånemedel.» Ja, jag är nog gammalmodig att ha den uppfattningen, att man bör vara sparsam även med lånemedel, och därför menar jag, att den synpunkten även bör läggas på denna fråga liksom på den föregående.

Men sedan är det ju en annan faktor, som jag vill fästa uppmärksamheten på. Genom de låga virkespriserna och genom svårigheten att avsätta virke är den ved, som kan användas för kalkbränning, nu så billig och för övrigt så omöjlig att realisera på annat sätt, att man därigenom kan räkna med mycket låga bränslekostnader även i de trakter, där icke alunskiffer finnes utan där man måste bränna med ved. I min egen hemtrakt har man just en sådan anläggning, där kalk brännes med ved och där framställningskostnaden visat sig bliva synnerligen låg.

Då det nu dessutom redan finnes lånemöjligheter, som av en föregående talare här har framhållits, och dessa lånemöjligheter icke äro uttömda, anser jag, att det är god tid att avvakta, att företagsamheten verkligen blir så stor, att ytterligare bidrag från statens sida kunde visa sig erforderliga. Finns det då möjlighet, att staten kan satsa pengar, må det vara hänt, och då kunna vi taga upp frågan till förnyad prövning, men under nuvarande förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om inrättande
av en statens
kalkbruks-
lånefond.
(Forts.)*

Herr Asplund: Herr talman! Gent emot den siste ärade talaren skall jag be att få påpeka, att de trakter av landet, där det nu varit tal om att anlägga kalkugnar, ligga på mycket stort avstånd från de kalkbruk, som finnas i Västergötland. Jag har roat mig med att enligt tågtidtabellen räkna ut avstånden och har funnit, att det ifrån Skövde till Boden är 1,254 km., från Skövde till Jokkmokk är det 1,524 km. och från Skövde till Pajala är det 1,557 km. De två sista orterna ligga på några få mil från ett par stora utmärkta kalkstensfyndigheter, som det är fråga om att utnyttja för ortens behov. Jag misstänker, att även om man finge fraktlindring för västgotakalk upp till Norrland, vilket man inte får, skulle i alla händelser transporten från Västergötland upp till dessa avlägsna orter, över 1,500 km. till vardera, kanske draga så mycket kol, att det enbart därför skulle gå betydligt mera pengar till utlandet än om man använde kol till att bränna kalken med. Skogarna däruppe äro fyllda av vindfällen och annat avfall, som inte gärna kan få användning i större skala till annat än tjärbränning, kalkbränning eller dylikt. Det finns inte så stor folkmängd där, att man kan utnyttja mer än en ringa bråkdel därav till husbehov, och det blir för dyrt att frakta brännveden på längre håll. Det kan vidare aldrig bli tal om produktion av några stora mängder kalk. Det kan komma att brännas ett par tre tusen ton om året på varje ställe. Men om ett sådant kalkbruk får komma till stånd, kan tillgången på billig och utmärkt god kalk — den bästa har en kalkhalt av ungefär 95 procent — hjälpa upp jordbruket och ladugårdsskötseln i synnerligen hög grad.

Jag anhåller att få yrka bifall till reservationen.

Herr Andersson, Elof: Herr talman! Herr Gabrielsson omnämnde i sitt anförande, att vid ärendets behandling i jordbruksutskottets första avdelning ett förslag hade framkommit om att begränsa denna kalkbrukslånefond till Norrland samt att man i så fall hade kunnat nöja sig med ett belopp av 200,000 kronor. Om detta förslag hade framkommit vid utskottets behandling av ärendet i plenum, skulle jag för min del ha anslutit mig därtill. Jag har nämligen den uppfattningen, att i södra och mellersta Sverige finns det ingen anledning att uppamma flera kalkbruk. Vi ha alldeles tillräckligt av den sorten, såsom också har framhållits från västgotabänken, och det är ganska stor fara för att det skall bliva överproduktion. En sådan finnes för övrigt redan, och det är stora svårigheter att få avsättning för kalken. Men för Norrlands vidkommande medgiver jag, att det kan finnas behov av att exploatera de kalkfyndigheter, som finnas där uppe.

För min del hade jag således, om fonden hade begränsats till att gälla allenast för Norrland, kunnat gå med på bifall. Om nu reservanternas förslag skulle vinna första kammarens bifall liksom andra kammarens, skulle jag för min del vilja göra det uttalandet, att det från regeringens och framför allt jordbruksministerns sida bör iakttagas största möjliga varsamhet gentemot förslag från södra och mellersta Sverige om igångsättande av något nytt kalkföretag.

Herr Gustafson, Fritiof: Herr talman! Denna fråga tycks arta att bliva en s. k. norrlandsfråga, och man vet, hur utgången i regel brukar bli, när vi ha sådana frågor uppe i kammaren. Men är det skäl att göra den till en norrlandsfråga? Är det skäl för kammaren att nappa på den skickligt utlagda krok, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet här lade ut för kammaren, när han vädjade till norrlandsintresset och förmenade, att det skulle vara beklagligt, om inte erforderliga anläggningar för Norrland skulle kunna komma till stånd. Det är väl i själva verket så, att medel för igångsät-

tande av de anläggningar, som herr Gabrielsson talade om, finnas tillgängliga. Detta har bland andra kommerskollegium påvisat.

Jag är ense med herr Andersson i Fältenborg därom, att ifall man inskränkt sig till en kalkbrukslånefond för Norrland, skulle litet var ha kunnat vara med därom. Men så är det icke, ty det föreliggande förslaget gäller medel till en kalkbrukslånefond för hela landet, och det är just därför jag är rädd för att biträda Kungl. Maj:ts förslag. Ty som sagt är ett uppammande av nya kalkindustrier i södra och mellersta Sverige ett mycket stort äventyr i ekonomiskt hänseende.

Det kan ju kanske sägas, att det för tillfället, när veden är alldeles värdelös i Norrland, kan vara lika bra att använda den till kalkbränsle. Jag gör icke någon gensaga däremot, men jag tvivlar på att det under mera normala förhållanden kan vara möjligt att åstadkomma någon bärighet ens för de norrlandsanläggningar, som det är fråga om. Det är nämligen inte så, som herr Aspunds anförande gav intryck av, att Norrland skulle vara hänvisat att taga sin kalk från Västergötland, utan kalken till Norrland hämtas i regel från Mattmar och övriga trakter i mellersta Sverige. Den kalk, som numera går dit från Västergötland, är en sådan liten kvantitet, om det ens kommer någon alls därifrån, att det inte är värt att tala om densamma.

Därför anser jag, att det vore bäst att lösa frågan på det sätt, att vi nu gå in för utskottets förslag och avslå framställningen om anslag till en kalkbrukslånefond samt att man sedan, om det visar sig, att Norrland har ett särskilt behov av en kalkbrukslånefond för sin del, vid en kommande riksdag upptar frågan. Intill dess finnas helt säkert pengar tillgängliga för Norrlands del.

Herr **Jonsson**: Då herr Larson i Lerdala höll sitt anförande, blev jag mycket förvånad. Jag kunde inte förstå hans skäl och kunde inte riktigt fatta, vad han menade med sitt uttalande. Men efter herr Torsten Ströms anförande fick jag för min del ganska klart för mig, vad det här var fråga om. Han sade: »Eftersom vi äro från Skaraborgs län, är det inte underligt, att vi vilja slå vakt om vår kalkindustri.» Men jag tycker, att det är ett bra svagt skäl, att den ena landsändan skall spelas ut på det sättet mot den andra. Om vi nu där uppe i Norrland ha gott om kalkfyndigheter och vilja få litet hjälp för att sätta i gång denna industri, tycker jag för min del, att ett sådant skäl som herr Ströms icke därvidlag bör tillmätas någon betydelse.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **Asplund**: Jag trodde naturligtvis, eftersom motståndet kom från västgötabänken, att det var fråga om avsättning av västgötakalk till Norrbotten, när jag nämnde avstånden dit. Men jag skall då i stället ange avstånden från samma orter uppe i Norrbotten till det bruk, som nu ligger närmast och som har ett slags monopol på hela Norrland. Det är Mattmars kalkbruk i Jämtland. Ifrån Mattmar till Boden är det 758 km., från Mattmar till Jokkmokk 1,028 km. och från Mattmar till Pajala 1,061 km. Sörlänningar, som ha fått i sig den där gamla satsen, att Norrland är en ort i Sundsvallstrakten, förstå inte, att det finnes så stora avstånd uppe i Norrland, så att det inte hjälper så mycket, om man tar kalken från Mattmar i stället för från Västergötland.

För övrigt skall jag be att få nämna, att det redan för mer än ett par år sedan startades en kalkförening för att få till stånd ett kalkbruk i Masugnsbyn. Det är för övrigt fråga om ett kooperativt kalkbruk med flera kringliggande socknar som intressenter. Såvitt jag vet, har föreningen nu kommit till

*Om inrättande
av en statens
kalkbruks-
lånefond.*
(Forts.)

*Om inrättande
av en stats
kalkbruks-
lånefond.*

(Forts.)

stånd och har en del kapital, men den behöver låna ytterligare. Det blir annars omöjligt för dessa jordbrukare att nu göra kalkugnsanläggningen och sätta driften i gång, ifall man nu skulle skjuta ett år på frågan om kalkbrukslånefonden.

Det är en omständighet till, som jag glömt att påpeka. När det här talats om att några tusen tons mindre avsättning av kalk till Norrbotten genom uppmammande av sådana kalkbruk där skulle föranleda en så stor arbetslöshet vid de mellansvenska och sydsvenska kalkbruken, skall jag be att få framhålla, att det i byarna runt omkring Masugnsbyn sitter en hel del nu arbetslösa gruvarbetare, som äro födda i dessa byar och som ha fått sluta sitt arbete vid malmfälten, därför att det ansågs, att de kunde taga sig något annat till, eftersom de delvis ha sina hemmansdelar i dessa byar. De sitta där utan arbete och ha inte fått ett dugg sysselsättning med timmerkörning eller sådant under vintern. Det skulle vara synnerligen lämpligt, om man kunde få till stånd ett kalkbruk där, som kunde bereda dem arbete, till dess det någon gång i framtiden på nytt blir plats för dem vid malmfälten. Det föreligger liknande förhållanden i Jokkmokkstrakten, där mycket stor arbetslöshet råder.

Herr statsrådet von Stockenström: Herr talman! Endast några få ord. Om jag förstod herr Sederholm rätt, var det egentligen av budgetära skäl, som han icke ville gå med på Kungl. Maj:ts förslag. Herr Sederholm ville icke anslå medel till inrättande av denna kalkbrukslånefond. Tidigare i dag har ju herr Sederholm, enligt min uppfattning med fog, ställt sig avvisande mot den höjning i anslaget till kalkfrakterna, som föreslagits av utskottet, en höjning, som ju innebar en fördubbling av det anslag, som föreslagits av Kungl. Maj:t, och en höjning, som givetvis skulle komma att inverka på budgeten. I detta fall är det ju emellertid fråga om inrättande av en lånefond. Förslaget föreligger redan i statsverkspropositionen, och som jag förut har betonat, är det ju endast fråga om lånemedel.

I sitt sista yttrande ville herr Gustafson i Domö göra gällande, att jag lagt ut några försåtliga krokar här och spelat på norrlandsintresset o. s. v. Jag vill i förbigående säga, att jag inte tror, att jag på en sådan krok skulle kunna fånga herr Gustafson, som ju är västgöte, men jag vill framhålla, att jag inte har spelat på några exklusiva norrlandsintressen. Jag medger, att det, såvitt jag kan bedöma saken, till övervägande del är en norrlandsfråga. Men jag har icke ansett det vara lämpligt eller nödvändigt att därför inrätta en lånefond enbart för Norrland. Vi ha tidigare haft en del lånefonder enbart för Norrland, t. ex. en avdikningslånefond och en mejerilånefond för Norrland, men det ha vi icke nu längre, utan dessa fonder ha hopslagits med andra fonder. Vi ha alltså gemensamma fonder för hela landet. Jag har därför ansett det vara lämpligt att även här inrätta en lånefond för hela landet, ehuru väl jag i likhet med herr Andersson tror, att den företrädesvis skall komma till användning för Norrland.

Nu sade herr Gustafson, att han nog icke skulle ha något emot att nästa år gå med på saken, om det blir en fond enbart för Norrland. Men när jag nu anger min inställning till frågan och framhåller, att dessa medel sannolikt komma till användning just för att möjliggöra vissa norrländska kalkfyndigheters utnyttjande, har jag litet svårt att förstå, vad herr Gustafson har för skäl att nu gå emot förslaget.

Jag förstår och respekterar omtanken om kalkbruken i Västergötland, som ju fylla en mycket viktig uppgift, men inte tror väl någon, att ifall man med stöd av denna kalkbrukslånefond börjar upptaga brytningen vid vissa kalkfyndigheter i övre Norrland, det skall komma att verka så fördärvbringande på de västgötska kalkbruken. Jag kan inte se saken på det sättet. Jag ser denna fråga som ett led i det rationaliseringsarbete, som jag hoppas, att vi skola kun-

na få till stånd för att bättre utnyttja fyndigheterna, och i det långa loppet, tror jag, att detta blir till nytta även för jordbruket.

Jag hoppas, herr talman, att denna kammare skall biträda det beslut, som fattats av andra kammaren, vilken bifallit reservationen i denna punkt.

*Om inrättande
av en statens
kalkbruks-
lånefond.
(Forts.)*

Herr Gabrielsson: Herr Andersson i Fältenborg sade, att om det kommit ett förslag om ett belopp av 200,000 kronor i utskottet, hade han varit med om det. Jag hade verkligen ämnat framlägga ett sådant förslag, men på grund av den omständigheten, att jag måste resa bort, var jag icke med i utskottet, när frågan behandlades i plenum. I avdelningen var jag däremot med och framförde där ett sådant förslag. Det står också i utskottets utlåtande, som skrevs i avdelningen:

»Inom utskottet har gjorts gällande, att en kalkbrukslånefond skulle för Norrlands vidkommande hava en icke oväsentlig uppgift att fylla, men att beträffande övriga delar av landet behövt av en sådan fond kunde starkt ifrågasättas.» Det är precis den uppfattning jag har. Jag kan också meddela, att innan vi behandlade denna fråga i utskottet, skrev jag till chefen för geologiska undersökningen, överdirektör Gavelin, som å tjänstens vägnar meddelade, att det egentligen inte var något större behov av att anlägga kalkbruk i södra och mellersta Sverige. Han nämnde Värmland och några platser på andra håll men underströk särskilt, att det i Norrland fanns ett mycket starkt behov därav. Nu har Kungl. Maj:t — jag upprepar det återigen — föreslagit 400,000 kronor, och jag tror alldeles säkert, att vi mycket väl skola kunna använda detta belopp för Norrlands vidkommande. Jag tror därför icke, att man från det håll, där man nu anser det vara någon fara med denna fond, behöver vara så rädd för den. Jag tror säkert, att det inte kommer att bli några större olägenheter för övriga delar av landet.

Till kustlandet i Västerbotten och Norrbotten samt för övrigt hela Norrlands kustland ha vi numera börjat frakta kalk på ångbåt. Den tages huvudsakligen från Uppland, nämligen från Karta & Oaxen, som levererar en utomordentligt högprocentig kalk. Men när man behöver kalk i inlandet, i Norrbotten, Västerbotten och Jämtland, måste den transporteras på järnväg och blir därigenom mycket dyr. Vi ha hört av herr Asplund, vilka avstånd vi ha. Om vi skola få kalk från Mattmar ner till Umeå, som ofta händer, får den i alla fall fraktas 300 à 400 km., vilket blir mycket dyrbart. Därför vore det naturligtvis värdefullt, om man kunde få anläggningar på närmare håll. I Skellefteådalen och på många andra håll ha vi synnerligen god tillgång på kalk, men det saknas kalkbruksanläggningar. Därför tror jag, att det vore lämpligt, om vi kunde få ifrågavarande medel till förfogande för att kunna tillgodose det behov som finnes för anläggandet av kalkbruk.

Herr Johansson, Johan: Av ett par nyss hållna anföranden synes framgå som om det vore en fråga, som mera lokalt berör oss västgötar. Jag får säga, att om frågan låge på det sättet, vore den av mycket liten betydelse. Så är emellertid icke fallet. Det gäller ju ett av de förnämligaste jordförbättringsmedel, som vi ha här i landet, och jag får säga, att det för hela vårt jordbruk är av den allra största betydelse, att detta medel i fortsättningen liksom förut kan tillhandahållas till skäliga priser. Statsmakternas åtgöranden för att åstadkomma fraktlindring för kalk ha i hög grad medverkat till att detta förbättringsmedel under årens lopp blivit allt mer aktat och värderat. Därtill har kommit, herr talman, att de fyndigheter med skiffer och kalk, varpå riklig tillgång finnes i Västergötland, ha utnyttjats på ett synnerligen rationellt och ändamålsenligt sätt. Under årens lopp har här uppstått en kalkindustri, vilken nu är mäktig att tillgodose kalkbehovet här i landet på ett synnerligen

Om inrättande
av en statens
kalkbruks-
lånefond.
(Forts.)

tillfredsställande sätt. Då jag bor i en trakt med en dylik kalkindustri och fullkomligt känner både produktionskostnaderna och läget i övrigt, får jag framhålla, att trots de under de senaste åren avsevärt ökade arbetskostnaderna och de övriga utgifter för kalkframställningen, som tillkommit, ha priserna ändå kunnat hållas något så när nere, vilket ju kommit jordbrukarna tillgodo.

Rörande den föreliggande utredningen och den ifrågasatta nya kalktillverkningen samt även beträffande skärpningen av bestämmelserna om fraktlindring, som föreslagits av både Kungl. Maj:t och reservanterna, vill jag framhålla, att det med hänsyn till det prekära läge, vari jordbruket för närvarande faktiskt befinner sig, icke kan vara lyckligt att just i detta ögonblick ställa i utsikt anordningar, som skulle få till följd, att man icke kan överkomma detta jordförbättringsmedel till de skäliga priser, som vi hittills erhållit. Det finnes ingenting i den föreliggande utredningen, som garanterar, att vi få behålla de nuvarande priserna, utan det ställs i utsikt, att det skulle komma att inträda en prisförhöjning. Det kan väl inte vara det rätta ögonblicket just nu att gå in för en sådan i det nödläge, vari jordbruket faktiskt befinner sig.

Under årens lopp, har man inom denna kalkindustri inrättat sin produktion efter de hittillsvarande förhållandena. Vidare har man utbildat en van och tränad arbetarstam, som är fullt inarbetad i denna tillverkning. Denna arbetarkår är synnerligen präktig och duktig. Kalkindustrien i Västergötland har byggt sin rörelse på statens fraktlindringsåtgärder, och jag skulle på det allra djupaste beklaga, om ett bifall till reservanternas förslag skulle få till följd, att denna industri blir raserad och hundratals familjeförsörjare genom statsmakternas åtgärder bliva utan arbete och ställas på bar backe. Kommunerna ha genom denna industri föranletts att inrätta skolor, och ha fått vidkännas en hel del utgifter av olika slag. Det skulle verkligen vara mycket beklagligt, om vi nu här vidtog åtgärder, som skulle medföra, att driften i avsevärd mån måste inskränkas samtidigt som jordbrukarna åsamkas större kostnader för anskaffande av ifrågavarande jordförbättringsmedel. Jag får säga, att det för närvarande icke föreligger något som helst behov av att inrätta en sådan här kalkbrukslånefond utan kalkbruken i Västergötland kunna fullt tillgodose de behov, som föreligga i fråga om kalk för jordbruket här i landet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! Det är med en viss tvekan, som jag tar till orda i en sådan fråga som denna. Det är nämligen klart, att man, om jag gör det, kan utnyttja den vanliga invändning, som jag fått vänja mig vid, att jag uppträder jordbruksfientligt, när jag talar emot något förslag, som kommer ifrån jordbruksdepartementet. Jag måste emellertid säga, att det förefaller mig vara synnerligen olämpligt att i närvarande situation ge statslån till upprättande av kalkbruk, som tydligen icke ha någon möjlighet att klara sig på egen hand.

Jag för min del kan i det mesta förena mig med herr Fritiof Gustafson i vad han yttrat. Jag vill emellertid därtill framhålla, att det förefaller mig särskilt egendomligt, att man i dessa tider, då en stor del av kalkindustrien arbetar under svåra förhållanden och då kalkpriserna äro lägre än på mycket, mycket lång tid, vill ge statsbidrag för upprättandet av en utökad kalkindustri. Om det hade kunnat sägas, att priset på kalken för närvarande vore för högt i de kalkproducerande trakterna och att bristen på varan vore synnerligen stor, då hade det kanske legat något förnuft i att offra statsmedel för ändamålet; men att göra det just nu, anser jag vara att kasta bort pengarna. Herr Gabrielsson åtog sig också att i Norrland mycket snart konsumera dessa 400,000

kronor. Jag vet inte, om han menade så illa som det lät, men jag tror, att hans formulering är alldeles riktig. Dessa 400,000 kronor komma att konsumeras, och därefter kommer det att krävas ytterligare bidrag för att hålla industrien uppe. Vi ha haft åtskilliga exempel på statslånefonder för olika ändamål, som varit för tillfället populära men där beräkningarna sedan visat sig icke vara ekonomiskt hållbara, där statsmedlen sålunda varit fullständigt bortkastade.

Jag ber för min del att få förena mig med dem, som yrka avslag på denna kalkbrukslånefond.

Herr Tjällgren: Herr talman! Om jag fattat denna sak rätt, gäller det inte någon ny utgift utan endast att lägga upp en fond, varifrån lån skulle utlämnas mot ränta, vilka lån skulle återbetalas. Jag föreställer mig, att om denna fond kommer att uppläggas och den nu — såsom det göres gällande — skulle bli till nytta för Norrland, skulle ju besparingar kunna ske, ty statsverket behövde då bevilja mindre anslag till lindring av kalkfrakterna, som för närvarande gå ut.

Jag kan inte riktigt förstå, vad herr Johansson i Friggeråker menade, då han talade om, att det skulle bli att fördyra kalken för jordbrukarna, om man ginge med på denna fond. Jag begriper det inte, utan det är för att göra det möjligt för jordbrukarna åtminstone där uppe att få kalk billigare. Jag måste säga, att det måste vara något mystiskt, som man inte kan utlista här i riksdagen, när jag hörde att herr Örne och herr Gustafson i Domö befinna sig på samma linje. Bara den omständigheten är någonting misstänkt!

Vi fingo av herr Ström höra, vad som egentligen var skälet för att man inte skulle gå in för denna sak. Det var att man därigenom skulle förstöra kalkindustrien i Västergötland. Jag måste alldeles som herr Jonsson säga, att det är ett om inte dåligt så åtminstone svagt skäl. Vidare sade herr Gustafson i Domö att detta artade sig till att bli en Norrlandsfråga, och då förstå vi ju vad utgången blir i kammaren. Jag förmodar, av tonfallet att döma, att han då menade, att det skulle bli bifall till reservationen. Och det vore ju väl, om det bleve detta. Så är även min erfarenhet, att det ofta brukar gå galet, när vi norrlänningar vilja genomföra någonting i riksdagen. Därför vill jag vädja till herrarna att denna gång ställa eder på vår sida och hjälpa oss. Vi ha ju också av herr Asplund hört, vilka avstånd som finnas mellan de kalkproducerande provinserna och dessa Norrlandsorter, och endast denna sak vittnar om, att det är en synnerligen välbehövlig åtgärd.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Eriksson, Carl: Herr talman! Jag begärde ordet, då jag hörde herr Johansson i Friggeråker uttala, att i Västergötland ha vi kalk för hela Norrlands behov. Därmed klargjorde han, att denna fråga är ett västgötaintresse. Herr Johansson i Friggeråker menade helt naturligt, att vi i fortsättningen skulle få statsbidrag för att kunna köpa denna kalk.

Vad herr Örne beträffar, blev jag inte så litet förvånad över hans yttrande. Han varnade kammaren för att gå med på denna fond och detta av det skälet, att fonden skulle medföra ekonomiska besvärligheter och vara rätt farlig. Herr Örne tycks ha glömt, att svenska staten varje år betalar stora pengar just för att frakta kalken från Västergötland till olika delar av landet. Skulle det då icke vara lämpligare, att riksdagen ett år beslöt anslå medel till en kalkbrukslånefond för att man i en nära eller mera avlägsen framtid skulle kunna koppla av detta anslag till fraktlindringar. Anser inte herr Örne själv, att det skulle vara

*Om inrättande
av en statens
kalkbruks-
lånefond.
(Forts.)*

Om inrättande
av en statens
kalkbruks-
lånefond.
(Forts.)

en stor fördel, om riksdagen slapp att betala dessa bidrag till kalkfrakterna? Detta skulle kunna ske, om vi kunde få en kalkindustri litet varstades i landet. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande av-
givna reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr andre vice talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafson, Fritiof*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller Kungl. Maj:ts i jordbruksutskottets utlåtande nr 84 punkten 2 behandlade framställning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr andre vice talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 59.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående löneklassplacering i vissa fall för befattningshavare i statens tjänst, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 105, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under tredje huvudtiteln gjorda framställningar m. m.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Under punkten 16 av tredje huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till upplysningsarbete för freden för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra anslag av 25,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehåft

Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.

dels en inom första kammaren av herr *Olof Olsson* väckt motion (nr 128), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1932/1933 till den svenska avdelningen av internationella kvinnoförbundet för fred och frihet samt till svenska skolornas fredsförening bevilja ett extra anslag av 4,500 kronor att utgå med 3,000 kronor åt den förra föreningen och 1,500 kronor åt den senare såsom bidrag till deras verksamhet;

*Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)*

dels en inom samma kammare av herr *C. Lindhagen* väckt motion (nr 216), vari hemställts, att riksdagen ville beträffande tredje huvudtitelns anslag för upplysningsarbetet för freden:

1) höja anslaget för budgetåret 1932/1933 till 50,000 kronor i syfte att bibehålla och stärka de senaste subventionerna samt möjliggöra bidrag även till Svenska freds- och skiljedomsföreningen,

2) eventuellt besluta, att berörda belopp i sin helhet eller till viss del skulle utgå genom motsvarande minskning i det föreslagna anslaget till det frivilliga skytteväsendet,

3) besluta, att det traditionella anslaget till fredsbyrån i Genève skulle fortfarande utgå med 1,000 kronor,

4) föreskriva såsom villkor för beviljandet av nyssnämnda anslag å 1,000 kronor, att beloppet skulle, därest Freds- och skiljedomsföreningen så påfordrade, beräknas såsom avbetalning å föreningens skuld till byrån för stadgat bidrag till dess organisation;

dels tvenne likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *J. B. Johansson* (nr 129) och den andra inom andra kammaren av herr *B. Holmgren* m. fl. (nr 153), vari hemställts, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts förslag att till upplysningsarbete för freden anvisa ett extra anslag av 25,000 kronor;

dels ock tvenne likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *J. Nilsson* i Malmö (nr 130) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Törnkvist* i Karlskrona (nr 154), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1932/1933 anslå 32,000 kronor att av Kungl. Maj:t utdelas till sådana sammanslutningar, som dels i vårt land ville sprida upplysning om fredsarbetets mål och medel och dels genom samarbete med motsvarande organisationer i utlandet ville främja de internationella fredssträvandena.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

a) att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och herrar Nilssons i Malmö och Törnkvists i Karlskrona motioner I: 130 och II: 154 samt med avslag å herr Lindhagens motion I: 216, i vad densamma avsåge anvisande av högre belopp än som upptagits i förstnämnda motioner, ävensom herrar J. B. Johanssons och Holmgrens m. fl. motioner I: 129 och II: 153, måtte i likhet med vad som för innevarande budgetår ägt rum, till upplysningsarbete för freden för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra anslag av 32,000 kronor;

b) att herrar Olof Olssons och Lindhagens motioner I: 128 och I: 216, sistnämnda motion i vad den avsåge fördelningen av till upplysningsverksamhet för freden anvisade medel, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda:

c) att herr Lindhagens motion I: 216, i vad den icke behandlats under a) och b) eller redan varit föremål för riksdagens prövning, icke måtte av riksdagen bifallas.

Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Kvarnzelius*, *Lindblad* och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag;

2) av herrar *Widell*, *Bergqvist*, *Svensson* i Kompersmålå, *Johansson* i Fredrikslund, *Alexander Nilsson*, *Wiklund*, *Strindlund*, *Olsson* i Blädinge, *Holmgren* och *Persson* i Fritorp, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till herrar J. B. Johanssons och Holmgrens m. fl. motioner, I: 129 och II: 153, avslå såväl Kungl. Maj:ts förslag som herr Olof Olssons motion, I: 128, herr Lindhagens motion, I: 216, i vad den ej redan varit föremål för riksdagens prövning, ävensom herrar Nilssons i Malmö och Törnkvists i Karlskrona motioner, I: 130 och II: 154.

Herr **Widell**: Herr talman! Som kammaren finner, ha i den nu föredragna punkten samtliga höger- och bondeförbundsmedlemmar av statsutskottet avgivit reservation med yrkande om avslag såväl på Kungl. Maj:ts förslag som på de motioner, vilka ha väckts med yrkande om högre anslag till freds rörelsen, än Kungl. Maj:t äskat. Anledningen till avslagsyrkandet är för ingen del, att reservanterna skulle värdesätta freden lägre, än utskottsmajoriteten gör. Långt därifrån! Även reservanterna anse, att fredens bevarande är ett livsvillkor för världen och att ett nytt europeiskt krig skulle vara den allra största olycka. Det skulle rent av kunna äventyra hela vår kultur. Allt vad som kan göras för att säkerställa freden bör därför också göras.

Trots alla de brister och svagheter, som vidlåda Nationernas förbund, är dock denna organisation vad man i främsta rummet, näst försynen, måste lita till i fråga om fredens skyddande och bevarande. Utskottet har också vid den nyss behandlade punkten enhälligt tillstyrkt anslag på 600,000 kronor till Nationernas förbund, vilket ju nyss bifallits av kammaren. Förut har riksdagen beviljat tillsammans 85,000 kronor till Sveriges representerande i Nationernas förbunds delegeradeförsamling och den internationella nedrustningskonferensen. Sammanlagt ha alltså beviljats nära 700,000 kronor till främjande av freden i världen. Detta är intet obetydligt anslag; alldeles särskilt under nuvarande finansiella förhållanden är det synnerligen stort. Att därutöver bevilja ytterligare ett anslag för en särskild svensk fredspropaganda, måste jag anse vara fullkomligt olämpligt. I den mån en sådan propaganda skulle avse att inom svenska folket stärka fredsviljan, upplysa folket om fredens välsignelser, är det fullkomligt obehövt. Svenska folkets fredsvilja är sannerligen så grundad, att det absolut icke behövs någon propaganda för att ytterligare stärka den. Men inte heller lär det vara möjligt att från svensk sida åstadkomma en fredspropaganda i utlandet. Jag tror icke, att någon skulle tänka sig möjligheten av någonting sådant. I den mån det av utskottet föreslagna anslaget alltså avser en propaganda av den art, som jag nu berört, måste jag anse det fullkomligt obehövt.

Emellertid har den svenska s. k. freds rörelsen i mycket stor utsträckning inriktat sig på en propaganda för isolerad svensk avrustning, och detta är icke endast fallet beträffande den sorgligt ryktbara Svenska freds- och skiljedomsföreningen. Men en isolerad svensk avrustning är enligt min uppfattning föga annat än ett nationellt självmord. Vad som är visst är, att icke komme en sådan avrustning att befrämja fredssträvandena i världen. Det vore ju fullkomligt orimligt, om freden skulle befrämjas genom att Sverige och, låt oss säga, de skandinaviska grannländerna, vilkas fredskärlek är höjd över varje tvivel, skulle avrusta, medan världen i övrigt står rustad till tänderna. Icke kan detta befrämja freden. Jag anser alltså, att en propaganda, som äsyftar en svensk

isolerad avrustning, långt ifrån bör stödjas av staten utan tvärtom i möjligaste mån motarbetas såsom i högsta grad för staten skadlig.

Nu vill jag villigt medgiva, att i det anslag, som av Kungl. Maj:t äskats och av utskottet tillstyrkts, ingå vissa poster, som få betraktas såsom så pass behjärtansvärda, att jag för min del under normala förhållanden icke skulle hava hyst betänkligheter mot att tillstyrka anslag till dem. Jag syftar här närmast på understödet till Svenska föreningen för Nationernas förbund och anslaget till stipendier för studerande, som önska i Genève taga närmare kännedom om Nationernas förbund. Men de finansiella förhållandena äro allt annat än normala. Att under nuvarande ställning bevilja anslag för detta ändamål, kan jag för min del icke anse vara lämpligt. Vad särskilt beträffar anslaget till resestipendier, måste jag anse det snart sagt orimligt att bevilja sådana stipendier, då alla andra anslag till resestipendier på hela riksstaten äro obönhörligen strukna. Ibland dessa anslag ingår t. ex. ett för undervisningen så betydelsefullt anslag som till resestipendier åt lärare i levande språk. Att då bevilja resestipendier för detta ändamål kan jag icke finna lämpligt.

Under andra förhållanden skulle jag som sagt kunna vara med om att tillstyrka anslag för dessa ändamål och möjligen ett och annat ändamål i övrigt. Då jag säger »ett och annat ändamål i övrigt», vill jag säga, att bland dessa ändamål ingår icke kapten Brunskogs Informationsbyrå. Jag för min del har icke kunnat finna, att denna byrås verksamhet är av den art eller har det värde, att den bör av staten understödjas, i varje fall icke med anslag till så högt belopp, som skett under sista året och som enligt utskottets förslag skulle ske jämväl under stundande budgetår.

På grund av vad jag sålunda anfört ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig m. fl. vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

I herr Widells yttrande instämde herrar *Johan Bernhard Johansson, Nyländer, Lindgren, Borell, Tamm, Carl Gustaf Hammarskjöld, Wikström, Forssberg, Ehrnberg, von Geijer, Bengtsson, Halvarsson, Enhörning* och *Öhman*.

Herr Kvarzelius: Herr talman! Jag kan i mångt och mycket instämma i de synpunkter, som herr Widell lagt på denna fråga. Om icke detta anslag tidigare hade varit uppfört på tredje huvudtiteln är det icke troligt, att det nu hade varit några som helst utsikter att få igenom detsamma. Men såsom herrarna veta, beviljades förra året 32,000 kronor för detta ändamål, och nu ha socialdemokraterna m. fl. gått in för samma belopp, 32,000 kronor, och detta har blivit utskottets förslag.

Jag för min del anser, att sedan riksdagen nu en gång beviljat detta anslag, kan det icke vara lämpligt att på en gång klippa av hela anslaget. Av detta anslag går en del till fredspropaganda inom landet och de skrifter, som spridas av denna förening. Även om jag icke tillmåter dessa skrifter allt för stor betydelse, anser jag dock att första kammaren nu, sedan andra kammaren beslutat 25,000 kronor, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, även bör biträda samma beslut.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som av mig samt av herrar Lindblad och Danielsson är fogad till utskottets utlåtande vilken innebär ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Ehuru riksdagens tid ju nu torde vara ganska begränsad, skall jag dock be att få yttra några ord om fredssträvandena i allmänhet. Ingen fråga har i riksdagen föranlett mera skilj-

*Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)*

Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)

aktiga meningar än just detta spörsmål om ekonomiskt stöd åt fredssträvandena. Under många år har det här motionerats om mindre anslag till olika fredsföreningar. I de flesta fall ha dessa motioner emellertid helt avslagits. Ibland har dock riksdagen kunnat ge ett eller annat mindre anslag till en och annan förening. Från 1930 har emellertid riksdagen intagit en för freds rörelsen mera gynnsam inställning till frågan om ekonomiskt stöd. Då väcktes av undertecknad en motion här i kammaren om ett anslag på 100,000 kronor för ändamålet. Resultatet blev, att riksdagen anvisade ett betydligt mindre anslag, nämligen ett på 32,000 kronor, som efter Kungl. Maj:ts prövning skulle fördelas mellan olika föreningar, som ville sprida upplysning om fredsarbetets mål och medel samt främja samarbete i detta syfte med motsvarande organisationer i utlandet. Av dessa 32,000 kronor uttalade riksdagen sig dock för att 15,000 kronor skulle tilldelas den året förut startade informationsbyrån för fredsfrågor och mellanfolkligt samarbete. Att denna sammanslutning erhöll ett bestämt och större belopp, berodde därpå, att den skulle införskaffa, samla och bearbeta det material, som de andra fredsorganisationerna kunde behöva för bedrivandet av ett på sakliga grunder byggt upplysningsarbete för freden, en uppgift som den ifrågavarande informationsbyrån synes ha uppfyllt på ett för fredssträvandena särdeles tillfredsställande sätt.

Ett anslag av 32,000 kronor var givetvis för litet för att därmed skulle kunna bedrivas en upplysningsverksamhet för freden av mera omfattande innebörd. Vinsten låg dock icke uti ett större eller mindre belopp utan däruti att riksdagen principiellt anslutit sig till tanken på ekonomiskt stöd åt fredssträvandena. Och året därpå, alltså 1931, vann tanken ytterligare gehör genom att den nu sittande regeringen som särskild punkt på tredje huvudtiteln upptog samma anslag, som riksdagen året förut hade anvisat för ändamålet. Det verkade därför rätt så nedslående för fredsvännerna, när de iaktogo, att Kungl. Maj:t i år nedsatt beloppet till blygsamma 25,000 kronor. Efter de större eller mindre anslag, som med anledning av det beviljade större anslaget tilldelats olika föreningar, ha dessa givetvis anpassat sin verksamhet. Om anslagen nu skulle minskas, så följer naturligtvis därav, att planerna för arbetet förryckas och den för arbetet nödiga organisationen får svårt att fungera. Nu invändes det givetvis av de kommande talarna, att på ett flertal andra områden har man måst skära ned anslagen, men om man nämner försvarsorganisationen, så har man med de längst gående förslagen till besparingar där dock icke velat rubba själva organisationen. Man saknar för övrigt all rätt att göra jämförelser, när riksdagen under ett krisår som i år dock kan anslå 290,000 kronor till den frivilliga skytterörelsen och 50,000 kronor till den frivilliga landstormsrörelsen.

Herr talman, ja använde nyss ordet »nedslående» om regeringens förslag till nedprutning av fredsanslaget. Särskilt i denna tid är fredsupplysning behöflig. Verkningarna efter den stora förbrytelsen 1914 hemsöka ännu världen. Bränderna efter det fruktansvärdaste av alla krig glöda ännu. Miljoner och åter miljoner människor ha gemensamt höjt ropet: »aldrig mera krig, aldrig skall förbrytelsen från 1914 få upprepas!» Och för ögonblicket riktas alla förhoppningar till Genève. Fredsföreningarna världen över och icke minst i vårt eget land ha sänt avrustningskonferensen i Genève petitioner och resolutioner, syftande till att förmå de olika ländernas delegerade att allvarligt främja första steget på en för länderna gemensam stark nedskärning av militärbördorna och planlägga den successiva minskningen av dem hän mot avrustningen. Om man för pengar kunde skapa den fasta övertygelse om fredens betydelse, som erfordras för att i Genève få igenom en gemensam åtgärd i nedrustningshänseende, skulle folken utan tvivel kunna offra miljoner härpå. Genom lättnaderna i försvarsutgifterna skulle de få god ränta på de pengarna. Nu

är det nog så, att flera av dem, som skola främja en för staterna gemensam handling i Genève, icke själva kunna anses hysa den fasta övertygelse, varpå en allmän freds- eller avrustningsgärning kan byggas. Vi ha inte rätt att förlora hoppet på Genève. Men om vi till sist få uppleva en besvikelse, så visar detta blott, att världen där icke från alla håll har de rätta männen. Detta ger oss ytterligare bekräftelse på att antingen består Nationernas förbund icke av en församling, som förmår att allvarligt lösa den stora fredsuppgiften, eller få vi genom en misräkning på Genève en bekräftelse på att delegaterna där hemma i sina parlament icke ha det stöd, som behöves för att utföra den av världen nu väntade fredsgärningen. Jag tror att vi kunna vara överens om att både en del delegater i Genève och många ledamöter av parlamenten i detta just nu sakna den fasta övertygelse, som är nödvändig för ett verkligt realiserande av fredsidéernas vackra syften. Och detta beror i sin ordning på att folkens breda lager i världen sakna den fredsupplysning, som skall göra dem till orubbliga motståndare till kriget. Om folken bli upplysta om alla de fruktansvärda olyckor, som följa med krig, och vad de ha att vinna genom fredligt samarbete mellan nationerna, så faller av sig självt, att de skola bli anhängare av fredsidéerna. Då parlamenten och delegationerna i Genève också få sin sammansättning därefter, växer av sig själv fram den fredsgaranti, som vissa hittills påstått den väpnade makten kunna skapa men som denna fullständigt misslyckats med. De medel, som nationerna kunna offra för spridandet av fredsupplysning, få alltså nationerna igen genom minskade militärutgifter och därtill med god ränta.

Man säger sig ofta på vissa håll: Vem vill inte fred? Den vill människorna vara med om, utan att man därom behöver sprida särskild upplysning. I dylika fall sätter man dock större tillit till en stor och dyrbar försvarsorganisation som fredsgaranti än en på allmän övertygelse grundad uppfattning om fredsidéernas inflytande på staternas gärningar. Ett upplyst folk, som till varje pris vill fred, råkar inte i panikstämning, när en tvist uppstår med annat land. Det gäller alltså att genom upplysningsarbete hos folken skapa en fast övertygelse om fredens välsignelse, vilken av krigsagitatorer icke kan rubbas. Därmed skola både parlamenten och Nationernas förbund få den sammansättning, som skall utgöra en garanti och ett skydd för nationernas samarbete under fred och samförstånd.

Herr talman! Innan jag slutar skall jag be att få ägna den förste talaren litet uppmärksamhet. Han yttrade sig mera försiktigt, än jag hade väntat, ty avslagsyrkandet på det hela har ju egentligen från många högermäns sida betydtt, att de anse en sådan upplysningsverksamhet fullständigt obehövlig och därtill olämplig. Emellertid tog den ärade talaren även finanserna som utgångspunkt för sin ogillande mening om detta förslag. Häremot har jag anledning framställa den frågan: Hade avslagsyrkandet icke kommit, ifall staten hade haft gott om pengar? Att döma av högerpartiets ställning från föregående år, kan jag säga, att det givetvis hade yrkat avslag ändå. Men då förefaller det också som om man inte anger det verkliga skälet, när man för ett avslag stöder sig på det finansiella läget för tillfället.

Jag undrar för övrigt också om dessa 7,000 kronor kunna ha den betydelse, som nu herr Kvarnzelius, vår ärade ordförande i statsutskottet, vill tilldöma dem. Jag har tidigare haft tillfälle att i reservationer vid fjärde huvudtiteln föreslå besparingar på ett par miljoner kronor. De skulle kunnat tagas utan den ringaste rubbning av organisationen, men man var lika envis den gången från de frisinnades sida. Man skulle slå vakt omkring vad regeringen föreslagit, och därför tillbakavisade man besparingarna. Jag skulle nästan vilja tro, att efter vad vi genomlevt sedermera, det kanske inte varit uteslutet, att den frisinnade regeringen nu tagit emot dessa 2 miljoner, om vi nämligen vid denna

*Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.*
(Forts.)

Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)

riksdag hade kunnat taga upp denna sak än en gång till prövning, vilket ju emellertid inte går för sig.

Om jag emellertid nu frågar högerpartiet, om det vill fredsarbete, om det vill fred i världen, så har den förste ärade talaren redan givit mig svar på den frågan. Vi vilja göra allt möjligt för freden, säger han. Men varför vill man då inte sprida upplysning om freden lika väl som om annat? Högerpartiet kan ju inte gå ut och verka för sin åskådning, och sin organisation utan att sprida upplysning om dem. Varför skulle fredsarbetet vara ett område, som vore enastående, som man inte behövde tala om? Värdet av de fredsidéer, som hittills sett den starkaste fredsgarantien i ett starkt försvar, börjar ju ändå mer och mer att bli klart för den stora massan av folket. Den fredsuppfattningen har helt enkelt spelat bankrutt 1914, då katastrofen utbröt, trots att nationerna då voro rustade till tänderna. Och man kan tillägga, att Tyskland inte skulle ha blivit så förödmjukat, om det inte haft en enda soldat, som det nu blev, trots sina starka miljonhärrar.

Jag anser därför, att man behöver sprida upplysning om fredsidéerna, om vad man har att vinna genom en ny rättsordning i världen. Folken måste bibringras en så fast övertygelse om fredens nytta, att de inte förlora det kalla lugnet därför att första bästa krigsagitator söker skrämma och tala vackert om nödvändigheten av att igångsätta krig.

Det är heller inte meningen, som den förste ärade talaren säger, att här nu skall verkas för en svensk isolerad avrustning. Vi äro tvärtom alla medvetna om att det måste göras ett gemensamt arbete härför i Nationernas förbund. Förhoppningen på Nationernas förbund få vi heller inte förlora, även om vi nödgas omskapa meningsriktningarna hos en hel del personer, som nu representera där nere och som inte äro så vidare säkra i sin fredsuppfattning. Nationernas förbund är precis så som vi vilja ha det. Sända vi dit andra människor och dessa ha stöd i parlamenten världen över, ja, då kunna vi också ha utsikt att få verkliga gärningar i fredligt syfte gjorda där nere.

Sedan kom den ärade talaren in på informationsbyrån. Jag måste ju säga, att jag är inte så litet förvånad över ett sådant uttalande som hans. Jag accepterar inte all fredsagitation och fredsupplysning, som har förekommit i vårt land. Under upplysningsarbetet för freden ha många överdrifter inträffat. Det glädde därför i hög grad oss fredsvänner, när det uppstod en informationsbyrå, som kunde uppsamla allt vad som berör fredsarbetet i världen, bearbeta detta och sända ut det. Detta blir sedan det vederhäftiga och sakliga material, varmed de övriga fredsorganisationerna få bedriva sitt arbete. En sådan informationsbyrå är mycket värdefull. Jag vill därmed inte på något sätt ha undervärderat de övriga organisationerna, men skola de kunna utföra ett gott arbete, måste de ha tillgång till ett sanningsenligt och pålitligt material. Man kan säga, att detta arbete kan var och en av dessa fredsorganisationer utföra, men detta skulle bli en dyrbar historia. Det är givetvis bättre att rationalisera detta utredningsarbete genom att lägga det till ett ställe, än att det skall utföras av många föreningar, vilket skulle föranleda dubbelarbete och i hög grad fördyra detsamma.

Ja, herr talman, jag tror att i en tid som denna, då man har så starka förhoppningar på Genève, det skulle vara beklagligt, om riksdagen verkligen nedsatte det redan förut allt för lågt tilltagna fredsanslaget. Jag ber därför att få uttala den förhoppningen, att första kammaren ville bifalla utskottets förslag. Jag tycker det skulle vara just på sin plats i denna tid, att härmed markera Sveriges vilja till fred.

Jag åhörde en del av debatten i andra kammaren. Där yttrade någon, att man i år kunde sätta ned anslaget, därför att arbetet pågår nere i Genève. Men denna fredsupplysning, som behövs i världen, blir inte tillgodosedd genom

att några delegater sitta där nere och behandla nedrustningsspörsmålet, utan vad här bör avses, är att man skall skapa en fast övertygelse om fredens gagn hos människorna världen över. Därför avser detta anslag icke allenast att sprida upplysning för freden här i vårt land utan även att söka komma i förbindelse med andra länders folk för att därmed vinna en samfällid aktion för freden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre **Ramel**: Herr talman! Man torde knappast kunna förneka, att de sammanslutningar och institutioner, som erhållit bidrag av detta anslag för fredsändamål, utfört ett ur många synpunkter gott och nyttigt arbete. I och för sig skulle det väl också därför varit önskvärt, om samma summa som föregående år, nämligen 32,000 kronor, hade kunnat beviljas, men i betraktande av den statsfinansiella situationen ansåg regeringen sig i huvudsaklig överensstämmelse med organisationsnämndens förslag nödsakad att föreslå en nedsättning i anslaget till 25,000 kronor. Med tanke på den genomgående minskning av de olika anslagen för ideella ändamål, som vi varit tvungna att genomföra, kan väl också denna nedsättning betraktas som rimlig och rättvis.

Nu har i en av herr Widell m. fl. avgiven reservation framhållits, att den statsfinansiella situationen, sedan statsverkspropositionen avlämnades, försämrats, och därför har det yrkats avslag på hela anslaget. Det är ju riktigt, att den statsfinansiella situationen försämrats, och det kunde därför kanske varit skäl att tänka sig någon nedprutning av anslaget. För min del finner jag dock två omständigheter, som särskilt tala häremot. För det första ha såväl informationsbyrån för fredsfrågor som de övriga sammanslutningar, vilka för sin tillvaro äro till stor del beroende av detta anslag, redan gjort en hel del anstalter, och de skulle säkerligen komma i ett ganska prekärt läge, om anslaget nu plötsligt utan vidare indroges. För det andra är det så — och detta har enligt min mening en avgörande betydelse — att det är just under det kommande budgetåret, som den nu pågående nedrustningskonferensen i Genève kommer att inträda i sitt avgörande skede. Det torde ligga i öppen dag, att det är synnerligen viktigt att under denna tid alla de sammanslutningar och institutioner, som syssla med upplysningsverksamhet på detta område, kunna vara i full verksamhet och lämna upplysningar om vad som där föregår, liksom säkerligen det är av icke ringa vikt att härför även några stipendiemedel kunna anvisas. Nedrustningskonferensen är ju från så många och olika håll utsatt för misstänkliggörande, att det säkerligen är betydelsefullt, att de som kunna lämna korrekta upplysningar till allmänheten om dess verksamhet fortfarande, åtminstone under detta budgetår, få medel att fortsätta med sin verksamhet. Jag får därför ge uttryck åt den förhoppningen, att kammaren måtte biträda herr Kvarnzelius' reservation, vilket innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Denna reservation har för övrigt redan bifallits av andra kammaren.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag skall bara be att få säga några få ord. Herr Widell framställde saken så, att upplysning om fred är här i Sverige obehövlig, eftersom vi alla äro fredsälskande. Ja, så är nog förhållandet inte bara i Sverige utan i övriga europeiska länder också, att alla äro fredsälskande. Men trots detta se vi vilket politiskt osäkerhetstillstånd, som råder i hela Europa, och hur krigets Damoklessvärd hänger på en fin tråd ständigt över

*Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)*

Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)

Europa. Det är alltså tydligt, att det är inte tillräckligt att önska fred. Det upplysningsarbete för freden, som enligt min mening bör utföras, skall således inte bara gå ut på att övertyga folk om att fred är önskvärd, utan det måste ju vara *det* även, att det skall föra folk till att ägna intresse åt och studera frågorna om, *hur man skall bära sig åt för att kunna bibehålla freden*. Det är väl det, som fredsarbetet skall inriktas på, att hos alla väcka intresse för ett allvarligt studium av den saken, att tänka sig in i vilka åtgärder, som man kan och måste vidtaga för att minska motsättningarna mellan folken, t. ex. att taga bort tullskrankorna mellan folken och alla möjliga sådana saker som man måste tänka sig in i. Jag kan inte förstå annat än, att en ovillkorlig förutsättning för att Nationernas förbunds arbete i fredens tjänst skall kunna bli verkligt fruktbarande just är, att man väcker ett allmänt intresse hos alla medborgare för dessa frågor och ger dem möjlighet att studera dem och sätta sig in i dem.

Jag kan därför för min del inte förstå annat än, att det är av den allra största betydelse, att man får ett upplysningsarbete för freden, även om alla äro fredsälskande. Ett sådant upplysningsarbete kräver ju pengar. Riksdagen har förut beviljat 32,000 kronor för det ändamålet. Nu säger emellertid hans excellens utrikesministern, att med anledning av det statsfinansiella läget nu är det skäl att minska i viss grad på den utgiften. Men är det inte på det sättet, att en mycket stor del av anledningen till det dåliga statsfinansiella läget både i Sverige och i alla andra länder ligger just i det politiska osäkerhetstillståndet, den bristande tryggheten i fråga om fred? När det inte kan bestridas, att det är på det sättet, måste det väl vara dålig ekonomi att just nu minska anslaget för det ändamålet. Skulle man göra något, vore det väl i stället, att man till följd av det dåliga statsfinansiella läget, som är orsakat av det politiska osäkerhetstillståndet, ökade anslaget till fredsarbetet!

Jag skall med dessa ord, herr talman, be att få yrka bifall till det högre anslaget — således bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Den diskussion, som vi föra i dag, är en lektion eller upplysningsverksamhet i den historiska företeelsen, hur intressena i sin kamp sinsemellan sila mygg och svälja kameler. I det här fallet representeras kamelerna av den stora militärbudgeten på 122,097,525 kronor och särskilt ut-
anordnandet av 270,000 kronor till den frivilliga skytterörelsen för att öva folket att med ett gammalmodigt vapen träffa pricken, d. v. s. ett människohjärta, och 50,000 kronor till landstormen. Myggen, det är de 32,000 kronorna, som enligt regeringen böra nedsprutas till 25,000 kronor och av herr Widell nedprutas till ingenting.

När Widell går i kamp för sitt stora intresse för freden, är det egentligen icke något intresse för freden. Vi ha inte hunnit så långt i Widells aktuella mentalitet och föreställningssätt. Det är de olika inriktade intressena för militarismens nödvändighet, som diktera våra inlägg, och det är företrädesvis ett självbedrägeri, om jag så får uttrycka mig, att här försöka förgylla upp dessa enkla och naturliga ståndpunkter, som grunda sig på en intressekamp och mindre på någon kamp för freden. Widell har här för att särskilt betona sin fredsinställning och fredsvilja talat om »den sorgligt ryktbara» Freds- och skiljedomsföreningen. Jag skall tala om den hemligheten för Widell, att inom Freds- och skiljedomsföreningen talar man ofta om »den sorgligt ryktbare» herr Widell. Därmed ha således dessa två potentater blivit varandra kvitt, och jag övergår till själva saken.

När jag kom hit som ung riksdagsman i slutet på 1800-talet, var den stora frågan erövringen av den allmänna rösträtten, och det var då precis samma omöjlighet inom regering och riksförsamling om den frågan som med avrust-

ningen nu. Jag skrev 1899 min första riksdagsmotion i författningsfrågan, och började den med de orden: »En växande obenägenhet och oförmåga hos statsmakterna att taga hand om en stor fråga, som ej kan avvisas, utgör vanligen ett symptom på att frågan nalkas mot sin lösning.» Det var ett något övermodigt uttryck. Jag hade ej någon sådan erfarenhet, att jag kunde med något större fog påstå detta. Men det var en känsla att vad som måste ske också skulle ske, och några år efteråt var också genom folkopinionen utifrån saken genomförd. Här kan man verkligen säga, att avrustningen är en sådan där stor fråga, som ännu statsmakterna visa den största oförmåga att taga hand om, och jag undrar, om inte denna växande oförmåga, som tager sig uttryck i dessa minskade fredsanslag, i detta silande av myggen, utgör ett symptom på att man fruktar det oundvikliga, det som kommer att inträffa och kanske snart.

Här talas om upplysning, men världen vet väl — åtminstone vet folket mycket väl — vad kriget betyder och varifrån det kommer, och därför behövs icke någon upplysning — allra minst ifrån de höjder, där man motarbetar på alla sätt en sanningsenlig och effektiv upplysning. Vad som behövs är att ge folket tillfälle till lektioner om de djupliggande orsakerna till krigen och militärväsendet, vilka folkmedvetandet anar och som statsmakterna i världen förtiga. Det ämnet är närmare utvecklat i min motion nr 214 för 1932 i första kammaren.

Herr Widell t. ex. — jag tager honom såsom symbol för det största motståndet — framhöll bland annat, att det finnes väl ingenting, som är så farligt och värt att motarbeta som en nationell avrustning. Redan därav visas, att Widell inte på något sätt vill gå in på de djupliggande orsakerna till kriget. Widells program är bara följande: Inga krig, oj, oj, oj, för all del, säger Widell. Därmed stannar han och kommer icke längre än till denna besvärjelse mot krigen. Han kommer däremot icke med botemedlen. Han vill inte höra talas om orsakerna, och då kan man förstå, att det inte är något bevänt med Widells fredsvänlighet vid detta eller tidigare tillfällen.

Det har åberopats såsom ett skäl för sänkning av fredsanslaget, att nu göres så mycket i Genève för freden. Men, som herrarna veta, är det inte alls fallet. Det kan inte göras mycket i Genève i den här saken. Folken ha visserligen petitionerat om avrustning eller rättare sagt om minskning av rustningarna — jag talar fortfarande med Widell — men hur skall det gå till?

Problemet ligger så enkelt som helst. Antingen skola alla avrusta på en gång, men då blir det ingenting av det hela, eller också måste även en allmän avrustning gå partiellt framåt. Vi ha genom fredsslutet det uppenbaraste bevis på att den senare utvägen måste beträdas. Genom fredsslutet ha fyra nationaliteter blivit avrustade. Det är således en partiell lösning. Vidare ha segermakterna förklarat, att när tiden för dem var mogen, skulle de komma efter. Där ha vi tidpunkten för den allmänna avrustningen, men den stiger knappast över horisonten, förrän de djupliggande orsakerna någorlunda betvingats. Finns det emellertid inget mellanstadium mellan de fyra avrustade staternas avrustning och den blivande allmänna avrustningen? Jo, förvisso. Därför att segermakterna ha ännu inte kommit fram till sina löftens fullbordande, och man kan inte heller begära av dem, att de ännu skola vara framme på grund av många blodiga orsaker, som jag inte här vill tala om. Är det inte då riktigt, att programmet utfylles genom att stödja den avrustning, som redan skett, genom anslutning från länder, som lättare än segermakterna kunna ansluta sig till den redan verkställda avrustningen?

Det skulle vara ganska intressant att kunna framtvinga från vederbörande en bekännelse, nämligen att få höra, ehuruvida herrarna önska, att Tyskland skall få tillstånd att åter upprusta. Här säges generellt, att det är en olycka

Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)

att avrusta separat, ty därigenom »bringas freden i fara». Men då är det väl den största av dylika olyckor, att Tyskland fortfarande är avrustat, oaktat Tyskland vill åter rusta? Det vilja inte de svenska militärvännerna svara på; jag har funnit, att de ha en hemlig förhoppning om att Tyskland skall få tillfälle att upprusta! Jag befann mig för någon kortare tid sedan på ett diskussionsmöte, där en ung, sympatisk löjtnant höll inledningsföredraget. Han sade liksom Widell oj, oj, oj åt alla krig. Han var med om att förhindra dem, men han hade inget botemedel. När man försökte att ställa, inte honom, mot väggen — för det har ju ingen rättighet till — men hans grundsatser mot väggen och pressade honom genom att direkt fråga, om han var med på Tysklands upprustning, undvek han svaret i det längsta. Slutligen undgick han ej att bekänna kort. Då sade han rent ut, att man naturligtvis måste tillåta Tyskland att åter bli rustat och att det var ett spektakel att detta ej var tillåtet. Där ha vi herr Widells program, om han vill vara fullt konsekvent! I annat fall frågar jag Widell alternativt: Om Widell icke är med på Tysklands upprustning, då är det väl åtminstone icke något brott att tänka sig att även Sverige kunde vara i samma mån icke rustat och andra mindre stater jämte Sverige för att stödja denna vinst av världskriget?

Man måste förvåna sig särskilt över regeringen i det här fallet. Om regeringen föreslår 270,000 kronor till det frivilliga skytteväsendet och 50,000 kronor till landstormen, måtte väl regeringen vara så pass manlig, att den också förordar åtminstone det gamla beloppet av 32,000 kronor till fredsrörelsen. Det hade varit en någorlunda manlig regering, och då skulle den troligen kunnat driva en sådan självklar ståndpunkt igenom. Nu har den förstört fredsfrågan på ett väsentligt sätt. Den har sålt densamma för 7,000 penningar i morgonväkten. Jag säger morgonväkten, ty fredsrörelsen tilldrager sig nu den största uppmärksamhet, och folkopinionen uppåddas för att i imponerande omfattning göra intryck på regeringarnas rustningsminskningskonferens i Genève. Det är således ett förvånansvärt svar på tidsläget, som innefattas i regeringens förevarande framställning. Det är, säga vi, en judasgärning. Förklarlig naturligtvis, ty vi äro alla människor, och det var Judas också.

Man förstår, att de olika organisationerna, som bildats för fredsfrågan, bygga på olika politiska inställningar till militärväsendet. Det är nyanser, avspeglade de politiska partierna och deras treklyvningar inom varandra, och därför finnas också dessa olika fredsorganisationer.

Nu menar regeringen: Ja, de där, som inte vilja någonting annat än säga bort med krigen, oj, oj om krigen, förtjäna att få en penning, men om alla dessa, som säga: Låt om oss gå till grundorsaken och se, hur det där är, säger Widell, att de äro »sorgligt ryktbara». Jag kan förstå ifall en statsmakt, som intager en sådan ståndpunkt, om några få år blir fullständigt kastad ur sadeln av folket. Folket tål mycket, men det får inte vara för mycket, ty då äntligen vaknar det.

I Genève förhandlas för närvarande ingenting om rustningarnas djupgående orsaker. Detta är förklarliga skäl. Men varför skall man då tro, att det är någonting så märkvärdigt, som tilldrager sig där. Det är ett fjät efter påtryckning från folkopinionen, som kommer bara med ett fördömande av krigen, med någon liten tämligen betydelselös minskning av rustningarna såsom synes sannolikast, men inte med några botemedel och gående till rätta med sig själva. Den har ändå sin betydelse genom att bränningarna ikring densamma bidra att hos folken skapa den mentalitet, som fordras för att någonting sedan i handling skall kunna lyckas. Informationsbyrån, som fått goda betyg här, utgör ett sådant försök till samling av en beskedlig folkmening, och därför unnar jag den att få höga anslag för att så småningom kunna vidga sin verksamhet. Den svenska föreningen för Nationernas förbund och kvinnor-

nas »fred och frihet», kunna omöjligen undvara det gamla anslaget. De fylla var och en på sitt sätt en viktig uppgift, och deras anslag böra tvärt om höjas. Att »det sorgligt beryktade» militärväsendet vägrar sin broder i kristo, »den sorgligt beryktade» freds- och skiljedomsföreningen varje bidrag är en kulmen i ocferrättlighet. Till all fredsvilja, som verkligen har behov av något uttryck för handling — den må tillhöra den ena skiftningen eller den andra skiftningen — bör statsmakten komma med någon håva. Må man ej indela fredsöreningarna i heliga, av vilka man ej fruktat något resultat, och i syndare, som vilja i handling nå det gudomliga. Denna indelning praktiseras av de verkliga militärvännerna under denna debatt liksom så ofta under föregående debatter.

Jag undrar, vad regeringen egentligen menar och vad i synnerhet Widell menar, när de säga, att allt möjligt skall försökas för att undvika kriget. Att låta svenska folket på söndagar förlusta sig med att skjuta med gevär på en prick, är väl inte något sätt att förekomma kriget? Det uppehåller väl i stället krigsandan hos detta folk. Det synes vara det viktigaste, ty man använder icke gevären numera utan i stället långskjutande kanoner, gasbomber och mera kulturella mekaniska verktyg för att nå sitt mål. Geväret såsom skjutvapen är numera en föräldrad leksak, men ändå skall det ha sina 270,000 kronor. Tänk väl, att dessa skyttar skola övas i att avrusta sitt moraliska medvetande, att huvudsaken är att lära dem träffa pricken, d. v. s. ett människohjärta. Det är således ur krigssynpunkt en verkningslös övning, och ur moralisk synpunkt ett nedbrytande anslag i krigsbudgeten. Det är då redigare med anslaget till landstormen, ty den övar sig i alla fall med någonting, som skall förekomma i ett krig. Den kamperar på fälten, övar sig i att ligga i tält, att kasta upp skyttegravar o. s. v. — och det är ju modernt ännu. De däremot, som skola gå och skjuta med gevär om söndagarna på tavlor och dricka kaffe efteråt, kunna undvaras. Nu kommer emellertid regeringen till svenska riksdagen och säger, att detta är ett verkligt nyttigt anslag, men dessa 32,000 kronor däremot, som skola utges för att bereda folket till det, som regeringen nu skall bemöda sig om i Genève, äro ett alldeles för högt anslag. Är det en regering, är det en manlig regering, är det överhuvud taget en regering? Jag säger om detta — jag också — oj, oj, oj!

Den här freds- och skiljedomsföreningen har, som sagt, väckt herr Widells särskilda förskräckelse, och han gjorde den »sorgligt ryktbar». Inom föreningens sträva vi att på allt sätt gynna och utveckla folkförbundet. Dessutom tillåter sig föreningen påminna om att kriget kanske ha djupt liggande orsaker, och skulle den icke med fog sysselsätta sig med dessa orsaker, då man har ras- och nationalitetsstrider, ekonomiska strider, språkstrider och kyrkostrider på alla möjliga sätt? Är nu detta, Widell, att göra sig sorgligt ryktbar, om man vill arbeta för att diplomaten och statsmakter skola inse, att detta är en angelägenhet, som kräver uppmärksamhet i alla fall? Hur länge skall det tillåtas att få fortsätta ett sådant här spel i riksdagen med oriktiga framställningar?

Freds- och skiljedomsföreningen sorterar under fredsbyrå i Bern. Sedan gammalt har det varit tradition och enligt min uppfattning en god tradition hos den svenska statsmakten, att direkt ifrån riksdagen lämnats ett årligt anslag till densamma. Den är nämligen beroende av anslag för att kunna sammanhålla sin organisation och sammanföra folkens fredsivrare till gemensamma överläggningar. Det har först varit 1,000 kronor, så höjdes anslaget till 2,000 kronor. Sedan blev det åter nedsatt till 1,000 kronor, i den mån som fredsfrågan nalkades sin lösning och således statsmakternas förmåga att taga hand om den minskades såsom ett symptom av den stora enligt statsmakternas uppfattning analkande faran.

*Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)*

Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)

Nu i vår tid, efter demokratiens genombrott, gudbevars, efter världskrigets föredöme, efter det ekonomiska världskrig, som nu äger rum, har man kommit dithän, att nu äro vi färdiga att avskryva detta anslag såsom ett fast anslag och överlåta åt regeringen, d. v. s. det administrativa godtycket, att överväga, om anslaget överhuvud taget bör utgå! Det är ett typiskt Widellprogram och jag lyckönskar Widell att skörda triumfer i sin fredsvilja på det där sättet! Så svävande är regeringens förklaring i propositionen, att jag förstår, att bakom den synes ruva en benägenhet att helst slippa det där anslaget, vara tidsenliga och stå väl med riksdagen. Men regeringen ryggar tillbaka litet grund ännu inför traditionen. Därför skall den nu få en fullmakt — i stort sett såsom en språngbräda för Widell att få bort anslaget så småningom i tysthet. Det finns nu vissa utsikter, att det inte skall lyckas första gången. Utrikesministern och med honom regeringen ha varit så försiktiga, att de velat ge uttryck för sin vilja genom att med 1,000 kronor öka det belopp av 24,000 kronor, som »organisationskommittén», den nya staten i staten, har föreslagit. Det är således 25,000 kronor, som begäras, och det motiveras därmed, att tusenlappen behöves, för den händelse man skulle våga sig på att fortfarande bevilja de där tusen kronorna. Så förhåller det sig.

Då skall jag be att för min del få yrka bifall till min motion, som innefattar, att riksdagen fortfarande som förut skall bevilja 1,000 kronor åt fredsbyrån i Genève. Vi skola för övrigt inte vara rädda för den byrån. Jag kan den, därför att jag har upplevat byrån och dess kongresser. De, som leda byrån, äro lika försiktiga som herrarna. De gå i ledband i det mesta efter folkförbundet och stormakterna. När vi någon gång lyckas i kongressen, som det händer ibland, att få majoritet för att krigets djupt liggande orsaker skola undersökas med mera dylikt, så effektuerar byråns styrelse aldrig kongressbeslutet utan stoppar det i papperskorgen. Därpå har jag många utslag. Ja i väckta motioner när de någon gång sparsamt publiceras, kan man till och med tillåta sig att stryka stycken, som kunna anses strida mot stormakternas intresse. Riksdagen kan därför med förtroende lägga dessa 1,000 kronor i denna styrelsens hand.

För övrigt erhåller ju också den interparlamentariska unionen ett anslag, vilket riksdagen direkt beviljar utan prövning av regeringen. Den är också en sådan där anstalt för att främja fredsfrågan lika väl som fredsbyrån i Bern! Skillnaden är, att den ena är en sammanslutning av parlamentsmedlemmar och den andra är en representation av ombud för folket — en nog så viktig skillnad. Den interparlamentariska unionen har en betydelse, som alla sådana sammanslutningar, därför att den förbrödrar ombuden genom att låta dem umgås med varandra. Ett och annat förslag av betydelse kommer också fram, och även här kan ett och annat vinna anslutning av kongressens majoritet. Men organisationens ledning är precis lika försiktig och hänsynslös på sätt förut sagts om fredsbyrån i Genève, och om Widell, när det gäller att verkligen gå till botten med frågorna. I det avseendet har sålunda interparlamentariska unionen ännu icke någon betydelse för fredsfrågans nalkande till det som är oundvikligt.

Nu har utrikesministern betonat, att vi ha en annan förening, som heter Unionen av föreningarna för Nationernas förbund, vilken ägnar sig åt samma uppgifter som fredsbyrån i Genève. Det är en dubbling, säger vår beskickning i Bern, och man borde taga under övervägande om den är behöflig och om det inte vore lämpligt att olika fredsorganisationer sammansluta sig till en enhet. De skulle då kunna verka kraftigare med de anslag de fått.

Detta är en tänkvärd sak och har också för mig varit ett intresse. Men man stöter snart på patrull, när det gäller sådana förslag. Ty alla dessa föreningar ha, som sagt, en olika partipolitisk, mental inställning till militärfrågan. Här

är det också den skillnaden, att föreningen för Nationernas förbund endast skall syssla med folkförbundet och ögaräna vill klandra folkförbundet. De frågor, som äro aktuella i folkförbundets styrelse, bli föreningens frågor, och att kritisera folkförbundet möter svårigheter. Fredsbyrån i Bern har friare händer. Där kunna föras fram lättare även världspolitiska problem. Därför är det nog för tidigt att tänka sig, att dessa två organisationer redan nu skulle kunna bli sammanslagna.

*Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)*

På grund av vad nu anförts, yrkar jag först, att de tusen kronorna skola utgå till freds- och skiljedomsföreningen ograverade och såsom förut beviljas av riksdagen. Det är en gammal tradition, som det icke finns någon anledning att nu reaktionärt bryta.

Vidare yrkas, att här beviljas det anslag, som förut utgått, d. v. s. den mygga, som man hitintills varit med om när man sväljt de stora kamelerna! jag vill att myggan skall vara på det klara med att hon dock fortfarande får leva. Jag yrkade förr, att fredsföreningarna borde ha lika mycket som skytteföreningarna. Den var en okynnesmotion — men nog var den riktig i alla fall! Nu har jag yrkat fredsanslagets höjande åtminstone till 50,000 kronor med hänsyn till att fredsrörelsen nu befinner sig på allas läppar. Det senare är en upphöjelse för frågan, och då borde man också vara med om att höja myggan till en högre flykt. Men vi synas drunkna i tidens marvatten och fastna i försumpningen i fredsfrågan. Därför nöjer jag mig nu med, att den där beskedliga myggan, 32,000 kronor, åtminstone måtte få bibehållas. Jag yrkar alltså, herr talman, bifall även till utskottets förslag.

Herr Hammarskjöld, Hjalmar: Herr talman! Även under mera normala förhållanden än de nuvarande skulle jag ha förenat mig i det framställda avslagsyrkandet. Jag har redan vid föregående tillfällen i kammaren uttalat den uppfattning, som jag fortfarande hyser, att ett dylikt anslag är först och främst onödigt. Här behövs icke någon upplysning i det ifrågasatta avseendet. Det skulle snarare behövas en upplysning, icke om följderna av krig, utan en upplysning om följderna av försvarslöshet. Det vore en viktigare upplysning, så som förhållandena för närvarande ligga i Sverige.

Men ett dylikt anslag är inte blott onödigt, utan det verkar även skadligt i den mån det befrämjar en verksamhet, som upplöser försvarsviljan och försvagar känslan av plikterna mot fäderneslandet. Jag skall icke vara vidlyftig heller i denna punkt, utan skall inskränka mig till att i detta sammanhang upprepa min gamla samvetsfråga: Skulle herrarna vara tillfreds om Finland bleve vapenlöst och avrustat? Skulle herrarna med jämnmod se de oundvikliga eller sannolika följderna av ett sådant förhållande? —

Nu råda emellertid icke normala förhållanden. Vi veta, att vi leva i mycket tryckta och svåra ekonomiska och finansiella tider, som hota att ytterligare förvärras, något som tydligen icke uppmuntrar till en sådan lyx som att bevilja onödiga eller till och med skadliga anslag.

Därtill kommer, att svenska statens utgifter för fredsfrämjande ändamål just nu högst betydligt ökats. Anslaget till Nationernas förbund har betydligt höjts, och kostnaderna för deltagandet i nedrustningskonferensen äro visserligen ännu inte bestämbara, men det är fullkomligt säkert att de komma att bli mycket betydande. Av tidernas trångmål ha andra länder, som säkerligen icke äro i större trångmål än vi, vetat att taga konsekvenserna. På ett sammanträde, som jag häromdagen bevistade med styrelsen för den internationella akademien för folkrätt i Haag, erfor jag t. ex., att holländska regeringen ämnade nedsätta sitt anslag till stipendier för bevistande av denna aka-

Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)

demis föreläsningar, som dock hållas i Hollands huvudstad, med icke mindre än en tredjedel.

Det finns verkligen icke någon anledning att uttrycka någon förvåning över att det yrkats en nedsättning av detta anslag. Och om en sådan förvåning uppstår på något håll, så beror den väl på den mentalitet, som tog sig uttryck i en talares jämförelse mellan den brunskogska byrån å ena sidan och Sveriges försvarsorganisation å den andra sidan. Som om de sakerna voro i någon mån jämförliga, och som om det vore en jämförlig betänklighet att nedbryta den ena och att nedbryta den andra!

Jag talade nyss om, att det var viktigare att upplysa om följderna av försvarslöshet än om följderna av krig, vilka stå i klar dag för var och en. I det sammanhanget nämnde den föregående talaren, att Tyskland icke skulle ha varit så illa ställt som nu, ifall det saknat försvar. Jag undrar hur Tyskland hade sett ut ifall, såsom åtskilliga även här i Sverige livligt hoppades, den ryska ångvälden och den franska armén mötts någonstans i trakten av Hannover. För min del erinrar jag mig, att det på sin tid från ententehåll offentliggjordes en karta över hur Tyskland skulle se ut för framtiden. Där var Tyskland uppdelat i en mångfald små stater, och där fanns verkligen också en lilleputtstat med Berlin till huvudstad.

Så har det talats om, även från statsrådsbanken, att det skulle vara särskilt viktigt under det kommande budgetåret, då nedrustningskonferensen kommer till ett avgörande skede, att denna upplysningsverksamhet fortsatte. Jag har nu, ovärdig, varit med några månader vid nedrustningskonferensen, och för mig är det fullständigt ofattbart, hur man ens ett ögonblick skall kunna tänka sig, att vare sig den brunskogska byrån eller den övriga upplysningsverksamhet, som bedrivs från svenskt håll, i någon den ringaste mån skulle kunna inverka på arbetet vid nedrustningskonferensen. Det skulle kunna inverka, säger man kanske, på de svenska delegerade. Då kan jag säga, att det verkligen inte är de svenska delegerades fel, om nedrustningskonferensen går långsamt och om — vilket man fortfarande måste hoppas icke blir fallet — resultatet icke blir tillfredsställande. Ty från Sveriges och den svenska delegationens sida har verkligen gjorts allt vad som rimligen kan göras, för att främja saken.

Det är ju uppenbart även för mig, hur saken för närvarande ligger här i kammaren, och jag skall därför icke vara mångordig. Jag inskränker mig, herr talman, till att upprepa mitt instämmande i avslagsyrkandet.

Häri instämde herr *Reuterskiöld*.

Herr Pauli: Varje gång, herr talman, som denna fråga är före, kan man med säkerhet påräkna nöjet att få höra herr Hammarskjöld uppträda som opponent. Det var dock en besvikelse för mig att denna gång sakna de verkligen pittoreska inslag i hans anförande, som tidigare ibland förekommit, då han exempelvis drivit satsen om onödigheten av fredsupplysning så långt, att han fann den lika onödig som att upplysa om olämpligheten av människoäteri. Jag vill minnas att orden föllo ungefär så, i varje fall var meningen den. Även om han inte använt sådana hyperboliska ordalag här i kväll, har han dock givit uttryck åt en, som jag tror, synnerligen överdriven uppfattning, när han förklarade, att arbetet för upplysning om krig och fred inte bara är onyttigt, utan rent av skadligt.

För en stund sedan yttrade en medlem av denna kammare enskilt till mig, att han fann det en smula egendomligt, att staten skulle bevilja anslag till »rörelser». Inte bruka vi annars, sade han, bevilja anslag till folkrörelser. Jag tog mig då friheten att erinra honom om, att svenska staten sedan lång tid tillbaka

bland annat ger ett kraftigt stöd åt nykterhetsrörelsen. Och jag skulle vilja hävda, att denna parallell i verkligheten har åtskilligt för sig. Den rörelse, som strävar att meddela upplysning i frågor om krig och fred, är i mina ögon också en nykterhetsrörelse. Det finns nämligen en faktor, som kanske är den allra viktigaste att taga hänsyn till, när det gäller att behandla dessa ting, det är vad man brukar kalla krigspsykosen, den tillfälliga sinnesförvirring eller berusning, som vid krigstillfällena brukar gripa stora delar av befolkningen. Jag har nyligen läst en uppsats om denna företeelses inverkan på folkmentaliteten under tidigare krig och om kommande krigs möjliga inverkan i samma avseende. Jag ber att för kammarens ledamöter få framhålla, att denna mycket belysande uppsats ingår i ett digert och synnerligen intressant arbete som i sin tyska upplaga heter »Wie würde ein neuer Krieg aussehen?» — Hur skulle ett nytt krig komma att se ut? — och att detta arbete är resultatet av en enquete, som företagits av en för herrarna synnerligen välkänd institution, nämligen interparlamentariska unionen. Om jag inte misstar mig, äro så gott som samtliga svenska riksdagsledamöter enrollerade i den svenska interparlamentariska gruppen och därmed i den interparlamentariska unionen; de böra alltså i viss mån känna sig medskyldiga i utgivandet av detta arbete, som är ett av de bästa inlägg i fredsupplysningsverksamheten, som jag sett på mycket länge.

Jag tror att de synpunkter, som där framhållits av den danske professorn Joergensen, äro särskilt tänkvärda i den diskussion vi här föra. Han påminner om det inte okända faktum, att när ett krig är i faggorna, så ha blotta ryktena därom en märkvärdig förmåga att upphetsa folkstämningen och att hindra folk att tänka klart. Det är ju tyvärr så, att denna krigsfeberstämning numera rent av har övergått till att bli ett reguljärt vapen i de krigförande regeringarnas händer. De försöka att framkalla den genom pressen, genom officiösa eller officiella meddelanden, och i våra dagar ha de ju även tillgång till ett ännu mäktigare medel, nämligen rundradion, för att sprida denna stämning.

När detta — om jag får använda bilden — febergift är ett så viktigt redskap för framkallande av krig, förefaller det, som om motgiftet, immuniseringen av folkmedvetandet mot denna krigspsykos, skulle vara ett av de allra viktigaste redskapen i fredsarbetet.

Jag tror att ett folk redan under fredstid bör göra klart för sig, inte bara hur rysligt kriget är och hur fruktansvärt till sina verkningar ett framtida krig kommer att bli, utan framför allt hur fruktlöst ett krig är och, som den bekante engelske skriftställaren sir Norman Angell utvecklat i en uppsats i samma bok, hur fåfängt det är att hoppas, att man i den moderna världen med dess internationellt förgrenade näringsliv genom ett krig kan vinna ekonomiska fördelar på ett annat lands bekostnad. Det bör vidare göras klart, vilka medel det verkligen finns för att förhindra ett krig, och att kriget i själva verket alls inte äro några oundvikliga utslag av ett blint öde.

Om detta sker redan i fredstid, skulle jag våga förmoda, att ett sålunda förberett folk är vida mindre tillgängligt för en okritisk krigspsykos och för en hypnotisering i det avgörande ögonblick, då det gäller att ge sitt ja eller nej till det fruktansvärda.

Det är ur denna folkpsykologiska synpunkt, som vi måste betrakta freds-upplysningen. Jag kan aldrig tänka mig, att man skulle kunna kalla en dylik upplysning skadlig, försävt den verkligen är allsidig och objektiv. Jag kan medge, att det finns vissa arter av sådan upplysning, som möjligen kunna verka skadligt, bland annat en överdriven skrämselfagitation. Som den nyssnämnde professor Joergensen framhåller, är det faktiskt så, att om folken äro riktigt uppskrämda och bara tänka på, vilka rysligheter ett lössläppt krig måste innebära, kan detta leda till att de driva på sina regeringar från båda hållen, i förhoppningen att det egna landet skall hinna före och tillintetgöra

*Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)*

Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)

motståndaren innan denne hinner värja sig. En sådan ren och oblandad skräm-
selagitation kan aldrig vara nyttig.

Den verksamhet, som bedrivs av t. ex. Informationsbyrån för fredsfrågor,
har emellertid inte alls denna karaktär. Jag undrar om herr Widell, som tog
sig för att på ett så nonchalant sätt avfärda denna byrås verksamhet, har nå-
gon närmare kännedom om densamma. Har han exempelvis studerat publika-
tionen Mellanfolkligt fredsarbete, som denna byrå redigerar? Har han det,
så borde han inte kunnat yttra sig så som han för en stund sedan gjorde. Här
ha vi nämligen en verkligt objektiv och nykter upplysning i dessa ting, som
jag tror är synnerligen nyttig och inte på något sätt kan verka till skada.

Herr Hammarskjöld resonerade nyss som om det här utan vidare vore fråga
om att stödja en propaganda för isolerad avrustning, och han upprepade sin
patetiska fråga, vad vi skulle säga inför ett avrustat och vapenlöst Finland.
Jag vill påstå, att den frågan inte hör hemma i detta sammanhang. Man skall
inte lyckas i dessa tendentiösa försök, som göras från olika håll, att identifiera
fredsarbetet här i landet med en ensidig agitation för isolerad avrustning. Det
är en alldeles oriktig karakteristik, som man därvid, oavsiktligt eller medvetet,
gör sig skyldig till.

Jag vill alltså förmena, att även i ett land sådant som Sverige, som visat
prov på stor behärskning vid olika kritiska tillfällen, kan och bör det vara en
plikt för alla, som inse vilka faror som kunna hota oss, att redan i fredstid be-
reda sinnena, så att de kunna stå emot den dagen, då en påfrestning kan kom-
ma. Att enskilda svenskar verkligen ha tillåtit sig att agitera för krig, är
sannerligen ingen nyhet. Jag vill påminna om, att det här i landet funnits
en grupp framstående medborgare, som inte dragit sig för att under brinnan-
de världskrig försöka få in Sverige i eländet. Detta böra särskilt herrar hö-
germän komma ihåg, eftersom det närmast var till det lägret dessa personer
hörde eller i varje fall numera höra. Jag tror därför inte, att vi här i landet
kunna anse oss ända från början immuna för krigsbacillen. Litet fredsserum
kan säkerligen behövas även för oss.

Jag har tillåtit mig, herr talman, att som motivering för mitt ståndpunkts-
tagande framföra dessa mera allmänna synpunkter, och jag skall inte gå in
på några detaljer om de olika föreningar, som ha tilldelats detta anslag. Jag
vill bara säga, att jag gärna skulle se, om en sådan förening som Svenska sko-
lornas fredsförening kunde få något större del av anslaget. Jag tror nämligen,
att fredsupplysningen bland de unga har ett alldeles särskilt värde och bety-
delse. Det ligger en djup sanning i vad den engelske författaren Wells en
gång sade, när han karakteriserade det nuvarande tidsläget som »en kapplöp-
ning mellan uppfostran och katastrofen».

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson-Dahr: Herr talman! Både med hänsyn till den långt
framskridna tiden och med hänsyn till den fullständigt motsatta mentalitet,
som här framträder från de olika sidorna, och som gör det alldeles hopplöst att
försöka övertyga någon, som har en motsatt åsikt, skall jag fatta mig mycket
kort, då jag nu i allt fall ber att få deklarerat min uppfattning i denna fråga.

De som uttalat sig mot beviljandet av här ifrågavarande anslag ha samtliga
betygat sin fredskärlek. Naturligtvis ha de rätt att bli trodda på sina ord.
Men vi, som stå på den andra sidan, kunna inte underlåta att betvivla, att det
är den rätta vägen de slagit in på, när de vilja främja den fred, som de för-
klara sig vilja sträva till. Man talar från den sidan, och det har skett också
här i afton, med en viss respekt och med ett visst erkännande om Nationernas
förbund. Men är det inte så, mina herrar, att om Nationernas förbund skall
kunna uträtta någonting, om dess arbete skall kunna leda till åsyftat resultat,

så är det nödvändigt att bakom delegaterna och representanterna vid Nationernas förbund står en folkopinion, som stöder dem i deras strävanden att främja samförståndet mellan jordens folk?

Varför går det så trögt med det officiella fredsarbetet vid Nationernas förbund? Beror det inte därpå, att bland folken ännu inte den meningen med tillräcklig styrka gör sig gällande, som måste finnas och göra sig gällande, såvitt folkens representanter i Genève skola kunna uträtta vad åtminstone ett stort antal bland folken vänta av dem?

För min del har jag därför den uppfattningen, att det i viss mån är lönlöst att bevilja det anslag, som nu nyss har beviljats till Nationernas förbund, om man inte på samma gång sörjer för, att inom folken en verklig fredspropaganda bedrivs, om man inte försöker att skapa en opinion bland nationernas medlemmar, som blir en grundval och ett stöd för dem, som i Nationernas förbund skola verka för samförstånd mellan folken. Det ligger en inkonsekvens däri, att man å ena sidan beviljar understöd och anslag åt Nationernas förbund, men å andra sidan vägrar vad som är lika nödvändigt, nämligen anslag till det fredsarbete, som bedrivs bland folken för att skapa den opinion, som allenast kan leda till resultat för arbetet inom Nationernas förbund.

Och då det här av bägge de talare, som uppträtt på motsidan, anmärkts, att det inte behövs någon fredspropaganda i Sverige, men att det väl skulle vara tacknämligt och nyttigt, om vi kunde medverka till en fredspropaganda inom andra nationer, vilket man dock anser vara omöjligt, tillåter jag mig påpeka, att ett icke obetydligt antal av de fredsorganisationer, som vi här i Sverige ha, samarbeta med liknande organisationer inom andra folk, och sålunda i sin mån bidra till att även inom andra folk sprida den upplysning rörande samförstånd mellan folken och den propaganda, som i fredens intresse är behövlig. Vi ha t. ex. förbundet för kristligt samhällsliv, som utgör en delorganisation i Sverige av ett stort internationellt förbund, vi ha sektionen av internationella kvinnoförbundet, med vilken det förhåller sig på samma sätt, vi ha svenska världsfredsmissionen o. s. v. De äro samtliga delar av stora organisationer, som bedriva sitt arbete jämväl inom andra folk, och medverka sålunda i sin mån till att den fredspropaganda, som de bedriva, inte blir en fredspropaganda blott inom det egna landet, utan även inom andra länder.

Herr talman! Jag har lovat att inte bli mångordig, och jag förstår som sagt mycket väl att det inte låter sig göra att här övertyga någon. Jag har i allt fall velat ge skäl för den uppfattning, som jag har, och som föranleder mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Antalet närvarande riksdagsmän visar tydligt, att var och en är på det klara med hur han skall rösta. Det är då inte någon större idé att, som någon har sagt, försöka göra de tomma bänkarna röda. Jag skall inte heller försöka någonting sådant. Jag har begärt ordet endast för att jag skulle vilja understryka ett par synpunkter, som framförts av ett par föregående talare. Det har under denna riksdag, så snart vi varit inne på de ekonomiska frågorna, framhållits, att de nuvarande svårigheterna ligga däri, att vi lida under en *förtroendekris*, och att vi ej kunna klara upp den svåra situation, i vilken vi befinna oss, förrän vi ha övervunnit denna förtroendekris.

Ja, det är alldeles riktigt. Men vad är det som ligger bakom denna förtroendekris? Jo, det är den skräck, som nationerna ha för varandra. Det gäller, såvitt jag förstår, först och främst att bli herre över denna skräck, och det är detta arbete som freds rörelsen i första hand får lov att utföra. Den måste göra detta genom att försöka att uppfostra den allmänna opinionen till

Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)

att förstå betydelsen av samarbete människorna emellan, vilket sannerligen är en sak som inte ligger naturligt till för oss människor. Vi ha under för många århundraden, för att inte säga årtusenden, uppfostrats till att kämpa mot varandra och strida för vår sak. Vi ha därför inte lätt att förstå, hur nödvändigt det är för oss att samarbeta, trots att hela den nuvarande kulturen ju i själva verket går ut på samarbete. Det är på den punkten opinionen måste uppfostras.

Herr Widell sade i sitt första anförande, att vi måste lita på Nationernas förbund. »Det är Nationernas förbund som skall hjälpa oss», som han uttryckte sig. Jag tror också, att Nationernas förbund betyder oerhört mycket. Men just detta Nationernas förbund har vädjat till den allmänna opinionen, det har vädjat till pressen och till kvinnorna, för att de såsom varande de två stormakter de äro skulle bearbeta den allmänna opinionen. Jag tror för min del, att man måste hjälpa fredsorganisationerna i deras arbete. När man är nere i Genève får man en mycket stark känsla av den rädsla, som för närvarande råder, att det inte skall bli något resultat av avrustningskonferensens arbete. Allt vad man sålunda kan göra för att ge fast mark åt en opinion, som stöder Nationernas förbunds arbete, är någonting som vi allesammans i framtiden komma att få nytta av. Jag tror därför att det vore gott, om vi i vårt land gäve så mycket stöd som möjligt för freds rörelsens strävanden.

Jag kommer därför att rösta för utskottets förslag såsom varande det, som ger mest, och jag gör det särskilt med tanke på att om vi få det lägre anslaget, det kan bli svårt att få anslaget att räcka till någonting, som jag anser vara synnerligen viktigt, nämligen att utskicka stipendiater såväl från universiteten som till nordiska folkhögskolan. Det är givet, att, om man vill fostra fram förståelse för samarbetet, om man vill fostra fram insikt om nationernas förhållande till varandra, det i vår tid sker bäst nere i Genève, och därför anser jag, att en del av de medel som staten giver till fredspropaganda bör gå till stipendier. Jag vill understryka det därför, att jag tycker, att det icke klart framgår av statsutskottets utlåtande, att man beaktat, att denna del av fredsarbetet har betydelse. I den kungliga propositionen har det däremot starkt kommit till uttryck, att behov föreligger för dessa olika former av stipendier. Jag hoppas, att första kammaren nu skall giva oss det högre anslaget för att fredsarbetet må kunna fortgå på det sätt, som man slagit in på, och att också vi i vårt land skola uppfylla vad Nationernas förbund begärt, nämligen att söka påverka den allmänna opinionen, så att den kommer att förstå betydelsen av Nationernas förbunds arbete. Jag kommer därför, herr förste vice talman, att rösta för bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Bara en replik. Herr Hammarskjöld var så stark i sina uttryck rörande fredsarbetet, som han ansåg vara mycket skadligt, att jag nödgas påminna honom och kammaren om, att regeringen hittills har kontrollerat det anslag som utgått och fördelats mellan olika föreningar. År 1930, då motion i detta ämne förelåg för första gången, var herr Trygger utrikesminister. Jag hade för min del samma förtroende till beslutet den gången, då han skulle få dela ut anslaget. När riksdagen har ett sådant förtroende för en regering, hoppas man också, att regeringen skall se till, att anslaget icke delas ut till sådana föreningar som bedriva en som herr Hammarskjöld yttrade, skadlig upplysningsverksamhet.

Sedan förebrådde herr Hammarskjöld mig för, att jag skulle ha gjort en slags jämförelse mellan försvarsorganisationen och informationsbyrån för fredsfrågor. Jag har icke värdesatt någon av dem, men jag har sagt att när anslag är beviljat och informationsbyrån eller annan verksamhet är anpassad därefter, så förryckes genom minskning av anslaget denna byrås verksamhet.

Vidare yttrade herr Hammarskjöld till sist, och jag slutar med det, att även om svenska folket erhåller upplysning om fredens vikt och betydelse, kunde folket ändå icke inverka på delegaterna i Genève. Han upplyste samtidigt om, att delegaterna gjort allt vad de kunnat för att nå ett gott resultat. I anledning därav vill jag upplysa, att jag icke uttalat några tvivel rörande det avseendet, men jag önskar att fredsarbetet icke allenast skall försiggå inom Sverige, utan, såsom vi avse med detta anslag, även i utlandet. Om det nu är som herr Hammarskjöld yttrade, att de svenska delegaterna i Genève göra allt för att få en nedrustning till stånd, böra vi ha så mycket större anledning att genom samarbete med freds rörelsen i utlandet få freds upplysningen där sådan, att även delegaterna därifrån göra sitt bästa. Jag har icke värdesatt något lands delegater särskilt. Men om det från Genève skall komma ett budskap om en gemensamt av länderna omfattad fredsgärning, så böra delegaterna först hysa en fast övertygelse om fredens nytta och en orubblig tro på att en dylik gärning skall gagna mänskligheten.

*Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)*

Herr Nerman: Herr talman! Efter som jag icke tror, att freden kan bli säkerställd, förrän vi få en ny, en socialistisk internationell planhushållning i stället för den nu rådande kapitalistiska hushållningsanarkien med dess grundläggande intresse motsatser, eftersom jag vidare är övertygad om, att ingen sådan fredsbetryggande ordning kan vinnas utan kamp, en ren maktkamp mot den nuvarande hushållningsanarkiens intresser, mot denna kapitalistiska hushållning som system och dess politiska uttryck, de borgerliga staterna med dess regeringar, vilkas behandling av Sovjetunionens avrustningsförslag vi väl känna, så måste all fredspropaganda, som överhuvud taget kan få anslag av ett parlament med borgerlig majoritet, bli fullständigt platonisk eller rent av verka som en dimbildning på massorna. Jag är övertygad om, att stora lager av freds rörelsens folk äro ärliga freds- och avrustningsvänner, icke minst i Svenska freds- och skiljedomsföreningen som dock icke lär kunna komma i åtnjutande av anslag, och för dem har jag all tillbörlig respekt, men jag har mera respekt för deras hjärta än eventuellt för andra kanske också nödvändiga organ. Jag måste däremot säga, att jag icke har den respekten för de medlemmar av riksdagen som i nationell enhetsfront med högern nyligen har voterat hundratals miljoner till militärväsendet och nu kasta en spottstyver till propagandan för freden, till propagandan för det nuvarande statssystemets fred, för freden mellan väpnade stater, av herrarna och herrarnas kamrater i andra länder väpnade stater. Man kämpar inte för freden i frack på diplomatbanketter. Huru litet pacifismen har imponerat på dem som verkligen tillhöra de bestämmande kretsarna, det har herr Hammarskjöld nyss värtaligt vittnat om. Jag tror inte, att man gagnar freden genom att skicka till Genève ombud med en sådan pålitlig trohet mot det gamla systemet, utan endast genom att helt och hållet, jag ber personligen om ursäkt, lyfta bort dessa ombud från allt inflytande på det hållet, och detsamma gäller övriga ombud som bejaka den nuvarande hushållningen och det nuvarande statssystemet. Här gäller det en massornas kamp mot krigsintressena och deras statssystem. All annan fredspropaganda är en tämligen tandlös romantik. Med den motiveringen och ingen annan ber jag att få yrka avslag på båda förslagen om anslag till freds rörelsen.

Herr Lindhagen: Herr talman! Herr Hammarskjöld framhöll, att ett fredsanslag vore obehöfligt, emedan man gäve så rikliga anslag till folkförbundet, dess församlingar och kommissioner. Jag vill då fästa Hammarskjölds uppmärksamhet på, att folkförbundet är ett regeringarnas förbund, och den konferens, som nu kommit till stånd, har ju egentligen kommit till stånd un-

Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.
(Forts.)

der intrycket av den allmänna opinionens hotfulla inställning. Folkens allmänna opinion har också mobiliserats för att öva påtryckning på regeringarnas ombud i folkförbundet, och den har inte saknat sin verkan. Om någonting där skall kunna ske, vilket är ovisst, kommer det att ske på grund av folkopinionen.

Jag är inte nöjd med herr Nilssons i Malmö sista yttrande. Det var ett slags bugning för alla de där auktoriteterna, som ändå inte intressera sig för de djupliggande orsakerna till krigen. Nilsson talade om det förtroende, som vi skulle hysa för våra representanter, och sade, att om representanterna för andra länder vore som våra, så skulle det bli något alldeles utmärkt. Hur kan Nilsson stå och tala på det sättet? Det är överkligheter man på det sättet rullar upp inför oss.

Vad sedan angår herr Nermans tandlöshetspolitik, är det väl i alla fall så, Nerman, att världen har gått framåt även annorledes än genom blodbad, och inom kulturnationer — i den mån man kan tala om kulturnationer — är det ju meningen, att den allmänna rösträtten skall kunna utträta någonting i stället för blodbad. Världshistorien visar, att de människor, som vilja tillkämpa sig makten genom blodbad, själva bli oförmögna att styra en stat, som Laotse påstod redan för tretusen år sedan och som jag tror är riktigt. Därför få vi bemöda oss att samla opinion för positiva förslag och slutligen skaffa majoritet i parlamenten för vad som bör ske, ty det, som bör ske, kan inte ske på annat sätt än genom att man mobiliserar den allmänna opinionen. Det är därför man här nu inte vill bevilja dessa fredsanslag, ty man önskar, att den allmänna opinionen bara skall nöja sig med att vara negativ och tycka, att det vore så bra, så bra, om krig inte kom till stånd o. s. v. Det där är ingen politik. Om denna slags politik kan visserligen sägas att den i viss mån dock ej alldeles är tandlös.

Att jag nu begärt ordet beror egentligen på en mycket intressant sak. Man frågar de svenska militärvännerna: Vilja ni, att Tyskland skall få upprustning eller inte? Inget svar. Det finns ingen möjlighet att framtvinga ett svar, och jag förstår, att ni komma inte att svara nu heller. Vad betyder denna tystnad? Jo, den betyder, att ni ha ont samvete, eller också att ni ha ett gott förstånd om att denna fråga är farlig och kan grusa era illusioner om att den partiella avrustningen icke har någon betydelse i världen utan är en »fara» för densamma. Jag frågar emellertid nu utrikesministern nästan lika ödmjukt som Nilsson nyss vände sig till Hammarskjöld: Vilja ni, att Tyskland skall få upprustning, eller vilja ni det inte? Sedan den frågan besvarats, kan man dra några rediga konklusioner om herrarnas mentalitet i den här föreliggande frågan också.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste talmannen, att med anledning av de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner komme att framställas först särskilt angående mom. a) och b) i ett sammanhang samt därefter särskilt beträffande mom. c) av utskottets hemställan.

I fråga om mom. a) och b), fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifalla denna framställning oförändrad; samt 3:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Widell m. fl. vid punkten avgivna reservationen i vad den avsåg nämnda moment.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Widell* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det under 3:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

*Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.*
(Forts.)

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 105 punkten 2 mom. a) och b), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Widell* m. fl. vid punkten avgivna reservationen i vad den avser nämnda moment.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr förste vice talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 53.

Angående mom. c), anförde nu vidare herr förste vice talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock, av herr *Lindhagen*, att kammaren skulle för sin del besluta, att riksdagen skulle till internationella fredsbyrån i Genève för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra anslag av 1,000 kronor.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 105 punkten 2 mom. c), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, beslutar kammaren för sin del, att riksdagen skall till internationella fredsbyrån i Genève för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra anslag av 1,000 kronor.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

*Om anslag
till ett nordiskt
studiehem i
Genève.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 106. i anledning av väckt motion om anslag till ett nordiskt studiehem i Genève.

Uti en inom andra kammaren av herr *M. Västberg* väckt motion (nr 175), vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1932/1933 för ett nordiskt studiehem i Genève anvisa ett belopp av tiotusen (10,000) kronor, att utgå under tredje huvudtiteln.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anført:

»Redan med hänsyn till det statsfinansiella läget anser sig utskottet icke böra tillstyrka den i motionen gjorda framställningen.

Utskottet hemställer alltså, att herr *Västbergs* förevarande motion (II: 175) icke må av riksdagen bifallas.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Nilsson* i Malmö, *Asplund*, *Wallés* och *Eriksson* i Stockholm ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte till ett nordiskt studiehem i Genève för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra anslag av 10,000 kronor.

Herr *Nilsson, Johan*, i Malmö: Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden och då det med hänsyn till utgången av föregående ärende väl är lönlöst att nu söka övertyga kammaren om fördelen av ett studiehem i Genève, ber jag få inskränka mig till att endast yrka bifall till reservationen.

Herr *Widell*: Herr talman! Av samma skäl, som den föregående talaren förut anförde, inskränker jag mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Lindhagen*: Här gäller det en realitetsfråga. Då spelar den framskridna tiden ingen roll, ty det är vår skyldighet att behandla lagligen väckta frågor med hänsyn till deras egen natur, klockan må vara hur mycket som helst. Jag ber att få opponera mig mot de tvenne föregående talarnas överensstämmande motivering.

Denna fråga är särdeles viktig. Den är i varje fall ett uttryck för viljan att samla den nordiska ungdomen till gemensamt arbete nere på valplatsen i Genève. Visserligen är det en farlig sak, därför att de komma under inflytande av det förhärskande europeiska stormaktsväldet. Men ungdomen har ju en viss förmåga att kunna tillägna sig nya idéer. Därför kan det tjäna ett framskridande i fredsfrågan, att den nordiska ungdomen kan få sammankomma där nere och intaga även en kritisk syn på omgivningarna. Dessutom är detta fosterbrödralag en vacker vårsädd i det nordiska samarbetets tjänst. Jag finner därför ett sådant anslag synnerligen behjärtansvärt.

Herr talman! Den framskridna tiden tycks inte hindra kammaren från att konversera om allt möjligt annat. Då kan den ock sysselsätta sig med denna fråga, som nu föreligger. Jag yrkar bifall till den i motionen gjorda framställningen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Om anslag till ett nordiskt studiehem i Genève.
(Forts.)

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 106, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad disposition av medel, anvisade till anskaffning av för kroppsundersökning av flygare erforderlig apparatur;

nr 108, i anledning av väckt motion angående utgifterna för reparation m. m. av vissa försvarsväsendets fastigheter;

nr 109, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i proposition angående lantmäteriundervisningens anordnande vid tekniska högskolan m. m. gjorda framställningar; samt

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för biträdande föreståndarinnan Elin Thörn att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig viss tjänstgöring.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets memorial nr 111, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående vissa i samband med gymnastiska centralinstitutets omorganisation stående frågor jämte fyra i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

a) i riksstaten för budgetåret 1932/1933 uppföra det ordinarie förslagsanslaget till avlöningar vid gymnastiska centralinstitutet med oförändrat belopp, 106,000 kronor;

b) i riksstaten för budgetåret 1932/1933 uppföra det ordinarie reservationsanslaget till materiel m. m. vid gymnastiska centralinstitutet med oförändrat belopp, 13,000 kronor;

c) till extra personal vid gymnastiska centralinstitutet m. m. för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra anslag å 7,410 kronor, att utgå med den fördelning, som av Kungl. Maj:t bestämdes;

Anslag till gymnastiska centralinstitutet.

Anslag till
gymnastiska
centralinsti-
tutet.
(Forts.)

d) till ökat arvode åt föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra anslag av 2,800 kronor.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Genom det beslut, som andra kammaren i en hastig vändning fattade i denna organisationsfråga, kan man nog tyvärr förutse, att det dröjer ganska länge, innan gymnastiska centralinstitutet skall erhålla den länge förberedda omorganisationen. Jag tror därför, att det skulle vara önskvärt, att det toges under övervägande åtgärder i syfte att underlätta en framtida lösning. I det avseendet skulle ett par förändringar kunna ske, av vilka åtminstone den ena är ägnad att direkt medföra en besparing i nästa års nog så trånga budget.

Å ena sidan bör uppmärksammas, att läget i den segslitna frågan om inträdesfordringarna sedan i följd till vida förändrats, att första kammaren i år enats med andra kammaren om den ståndpunkt, som denna senare redan tidigare intagit. Den frågan borde alltså lätt nog kunna få sin lösning i administrativ väg. Men å andra sidan är det uppenbart, att det är vissa andra kinkiga problem, som här föreligga. Jag skulle särskilt vilja betona, att Kungl. Maj:t i propositionen intagit den ståndpunkten att överlärarebefattningarna äro överflödiga. I denna punkt rådde också mellan utskottsmajoriteten och reservanterna full enighet. Jag tror det skulle vara till bättnad för det framtida reformarbetet, om Kungl. Maj:t ville föreslå nästa riksdag att stryka dessa överlärarebefattningar och ersätta dem med vanliga lärarebefattningar, sedan de numera samtliga äro vakanta. På så sätt sparas åtskilliga tusen kronor i vikariatsersättning.

För övrigt, herr talman, tillåter jag mig vädja till regeringen att vid det fortsatta utredningsarbetet beakta de synpunkter, som ha framkommit från karolinska institutets och universitetskanslerns sida. Endast om man fortsätter i de spåren, kan man ha förhoppning att så småningom, när bättre tider stunda, kunna få till stånd en lösning av detta segslitna organisationsspörsmål.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till fortsatt upprätthållande av en extra division vid Svea hovrätt;

nr 113, i anledning av väckta motioner angående dels utredning rörande en förädling av de statliga järnmalmstillgångarna i Norrbotten och dels underlättande av malmbrytning i vissa gruvor i Norrbotten för inhemsk förädling; samt

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till hospitalbyggnader.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av sammansatta stats- och första lagutskottets memorial nr 12, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande sammansatt stats- och första lagutskottets utlåtande nr 4 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse

av 1 § i förordningen den 6 juni 1925 (nr 172) med vissa bestämmelser angående befattningshavares vid polisväsendet rätt till lön och pension m. m. dels ock en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt för såvitt det angick första kammaren.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr förste vice talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.40 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
